

Shkarkimi në shëtitoren buzë lumit përgjatë lumit Ibër
në Mitrovicën e Jugut, nëntor 2025.
Foto: OJQ ACDC

Inventari i burimeve të ndotjes së lumit Ibër: vlerësim teknik, vëzhgime në terren dhe portofol projektesh për menaxhimin e integruar të resurseve ujore

Ky dokument paraqet kadastrën e burimeve të ndotjes dhe rekomandime për masa zbutëse, me qëllim reduktimin e ndikimeve mjedisore në lumin Ibër në komunat e Zubin Potokut, Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut, Zveçanit dhe Leposaviqit.

Përgatitur nga: Ljubiša Mijaçiq,
Master në Studime Mjedisore

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Republika e Kosovës
Republika Kosovo-Republic of Kosovo
Qeveria-Vlada-Government

SKAT⁺ Partners for Impact

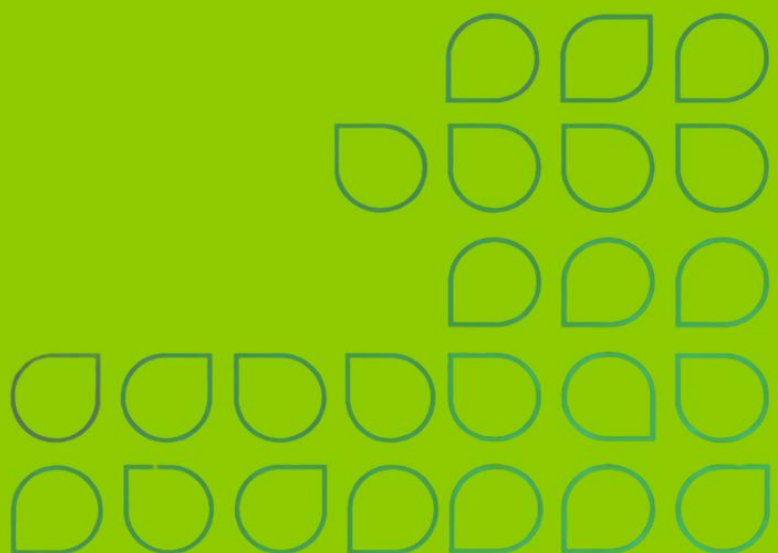

IWRM-K është program i Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) dhe i Qeverisë së Kosovës, i implementuar nga SKAT (Zvicër) në konzorcim me Agjencinë e Mjedisit të Austrisë (EAA).

Ky dokument është përgatitur në kuadër të projektit “Së Bashku për Lumenj të Pastër”, i zbatuar nga OJQ ACDC – Qendra për Avokim të Kulturës Demokratike dhe REC – Reconciliation Empowering Communities, në kuadër të programit IWRM-K.

Ky dokument paraqet gjetjet teknike të nxjerra nga aktivitetet e komunikimit me institucionet lokale dhe komunitetet e prekura të identifikuara, të verifikuara përmes vëzhgimeve vizuale në terren, analizës hapësinore dhe hulumtimit dokumentar (desk research). Këto gjetje nuk përbëjnë vlerësime ligjore, rregullatore apo të pajtueshmërisë dhe nuk duhet të interpretohen si përcaktim i përgjegjësisë ose i lidhjes shkak-pasojë.

Pikëpamjet e shprehura në këtë publikim janë të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Programit për Menaxhimin e Integruar të Resurseve Ujore në Kosovë (IWRM-K), Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) dhe Qeverisë së Kosovës.

Përmbajtja

Përmbledhje ekzekutive	6
Analiza hapësinore e Kosovës	8
Sistemi i lumit Ibër	9
Sistemi i lumit Ibër në Kosovë.....	11
Zona e interesit të projektit dhe metodologjia.....	12
Hulumtimi bazuar në burime ekzistuese	13
Analiza e mbulesës së tokës	14
Zonat e ndërtuara dhe demografia.....	15
Spektori pyjor.....	17
Përdorimi bujqësor i tokës.....	19
Trashëgimia industriale.....	21
Të dhënat nga vizitat në terren	23
Inventari i sistemit të kanalizimit – Rekomandime të përgjithshme	24
Portofoli i projekteve dhe aktiviteteve të mundshme.....	26
Barrierat ujore	27
Nxjerrja e rërës	27
Deponitë ilegale të mbeturinave	28
Shkarkimet në rrjedhat ujore.....	29
Komuna e Zubin Potokut	30
Komuna e Mitrovicës së Jugut	38
Komuna e Mitrovicës së Veriut.....	46
Komuna e Zveçanit	53
Komuna e Leposaviqit.....	60
Bibliografia	70

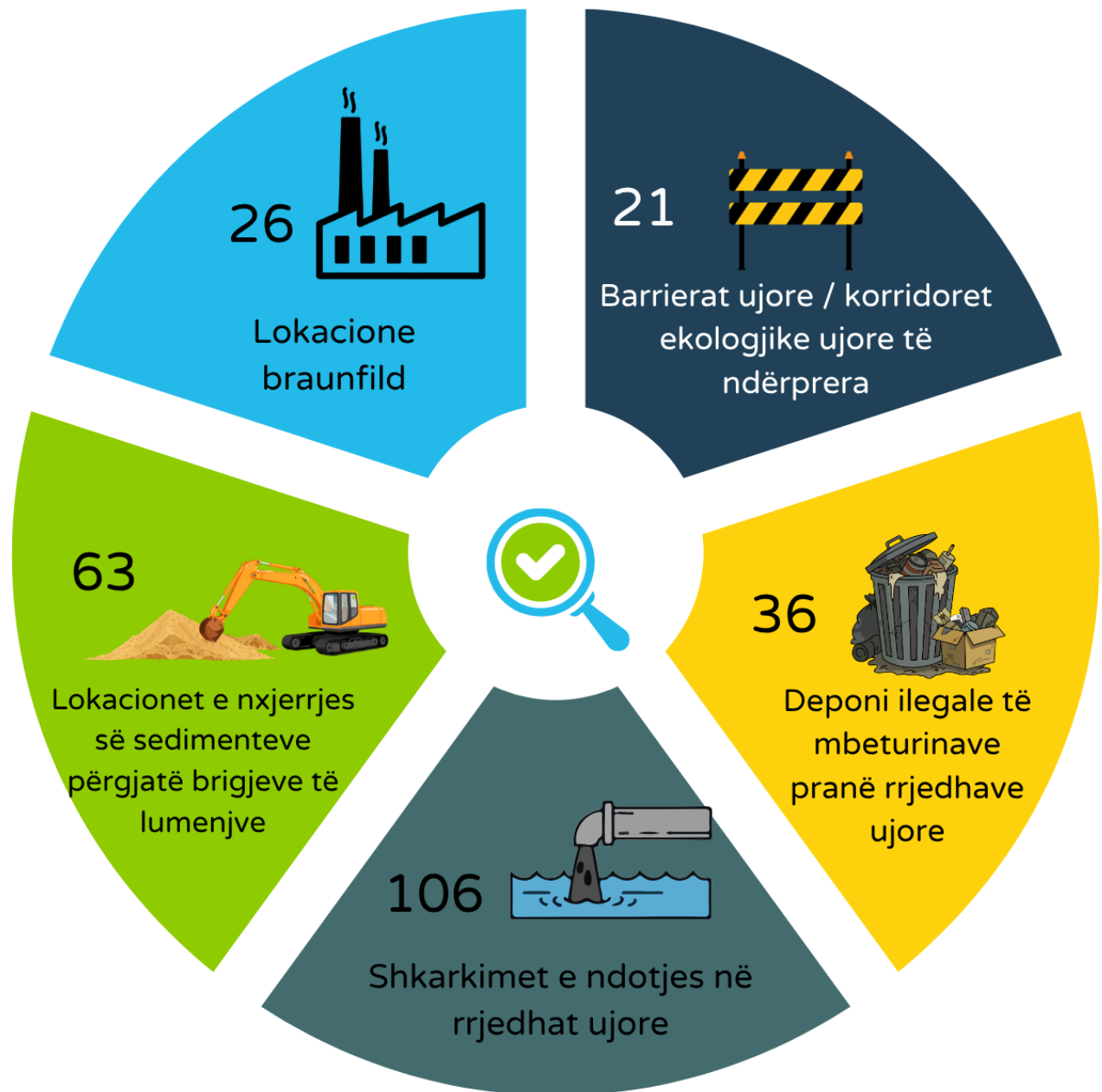

Shkurtesat

ACDC	Qendra për Avokim të Kulturës Demokratike
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
BB	Banka Botërore
EAA	Agjencia Austriake e Mjedisit
GIS	Sistemi i Informacionit Gjeografik
GLAD	Analiza dhe Zbulimi Global i Tokës
GPS	Sistemi Global i Pozicionimit
ICPDR	Komisioni Ndërkombëtar për Mbrojtjen e Lumit Danub
INTERREG	Programi Evropian i Bashkëpunimit Territorial
IPA	Instrumenti i Asistencës së Para-Anëtarësimit
IUCN	Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës
IWRM-K	Menaxhimi i Integruar i Resurseve Ujore në Kosovë
MMPH	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
NBS	Zgjidhje të bazuara në natyrë
OECD	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
QK	Qeveria e Kosovës
PPP	Partneriteti Publiko-Privat
REC	Reconciliation Empowering Communities
RESTORIVER	Restaurimi i ekosistemeve lumore
SDC	Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim
SKAT	SKAT Consulting Ltd.
UNEP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin

Gjetjet kryesore

Përmbledhje ekzekutive

Ky raport paraqet rezultatet e inventarizimit teknik të burimeve pikësore të ndotjes, të vëzhgimeve në terren, të analizës hapësinore dhe të hulumtimit dokumentar të realizuar përgjatë korridorit të lumit Ibër në komunat e Zubin Potokut, Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut, Zveçanit dhe Leposaviqit. I përgatitur në kuadër të projektit "Së Bashku për Lumenj të Pastër", raporti ofron një pasqyrë të presioneve kryesore mjedisore që ndikojnë në sistemin lumor dhe synon të informojë komunat, institucionet përkatëse dhe publikun e gjerë mbi burimet e identifikuar të ndotjes, duke propozuar masa praktike për zbutjen e tyre. Vlerësimi bazohet në vëzhgime vizuale në terren dhe në të dhënat hapësinore të disponueshme dhe duhet të konsiderohet si një inventar bazë dhe jo si një vlerësim ligjor apo rregullator.

Gjetjet tregojnë se shkarkimet e ujërave të zeza të patrajuara ose të kontrolluara në mënyrë të pamjaftueshme, deponitë ilegale të mbeturinave, zonat me trashëgimi industriale dhe minerare, ndërhyrjet në brigjet e lumenjve, nxjerrja e rërës dhe zgjerimi i vazhdueshëm urban përbëjnë presionet më të rëndësishme të vëzhguara mbi cilësinë e ujit dhe ekosistemet lumore në zonën e projektit. Shumë prej këtyre burimeve të ndotjes janë të përqendruara përgjatë lumit Ibër dhe degëve të tij, veçanërisht në dhe rreth komunave të Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut dhe Zveçanit, ndërsa zonat historike minerare dhe industriale në të gjithë pellgun ujëmbledhës, vazhdojnë të kërkojnë monitorim afatgjatë mjedisor për shkak të afërsisë së tyre me ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore. Vlerësimi gjithashtu evidenton ndikimet kumulative të ndryshimeve në përdorimin e tokës, zhvillimit të infrastrukturës dhe humbjes së mbulesës pyjore, të cilat mund të rrisin erozionin, të ndryshojnë proceset hidrologjike dhe të ulin qëndrueshmërinë e ekosistemeve të ujërave të ëmbla.

Bazuar në këto gjetje, raporti rekomandon që prioritet t'u jepet investimeve në infrastrukturën për grumbullimin dhe trajtimin e ujërave të zeza, zhvillimit të inventarëve të harmonizuar të rrjeteve komunale të kanalizimit, hartëzimit të plotë të pikave të shkarkimit të ujërave të ndotura, si dhe forcimit të monitorimit mjedisor me mbështetjen e teknologjive GIS, si dhe rritjes së kapaciteteve komunale. Ndërhyrje të tjera prioritare përfshijnë rehabilitimin e brigjeve të degraduara të lumenjve, pastrimin dhe rehabilitimin e deponive ilegale, restaurimin e zonave me ndjeshmëri të lartë mjedisore, mbrojtjen e vegjetacionit breglumor dhe pyjeve, si dhe zbatimin e zgjidhjeve të bazuara në natyrë që kontribuojnë në rritjen e qëndrueshmërisë së pellgut ujëmbledhës. Raporti rekomandon gjithashtu forcimin e bashkëpunimit ndërmjet komunave dhe institucioneve përkatëse përmes standardizimit të mbledhjes së të dhënave mjedisore dhe përdorimit të qasjeve të integruara të planifikimit, me qëllim përmirësimin e menaxhimit të burimeve ujore.

Duke identifikuar zonat me përqendrim të lartë të ndotjes dhe duke paraqitur rekomandime të bazuara në evidencë për masat zbutëse, ky inventar u ofron komunave dhe palëve të tjera të interesit një referencë teknike praktike për nismat e ardhshme mjedisore dhe planifikimin e investimeve. Ai kontribuon në zbatimin e parimeve të Menaxhimit të Integruar të Resurseve Ujore (IWRM) duke forcuar bazën e njohurive për vendimmarrje të koordinuar, duke promovuar monitorim më sistematik të burimeve të ndotjes, duke nxitur bashkëpunimin ndërkomunal dhe duke mbështetur integrimin e masave për mbrojtjen e ujërave në proceset lokale të planifikimit mjedisor dhe hapësinor. Raporti synon gjithashtu të shërbejë si mjet për të rritur ndërgjegjësimin publik mbi sfidat mjedisore që prekin lumin Ibër dhe për të nxitur një dialog të informuar mbi përpjekjet e ardhshme për restaurimin dhe ruajtjen e tij.

Numri i përgjithshëm i lokacioneve të identifikuara sipas llojit të ndikimit është mbi 250 lokacione individuale. Ndarja sipas kategorive të ndotjes është si më poshtë:

Shkarkime të ndotjes në rrjedhat ujore:	<i>106 lokacione</i>
Lokacione të nxjerrjes së sedimenteve në zonat breglumore:	<i>63 lokacione</i>
Deponi ilegale në afërsi të rrjedhave ujore:	<i>36 lokacione</i>
Zona brownfield (objekte industriale/trashëgimi industriale të braktisura ose në funksion):	<i>26 lokacione</i>
Pengesa ujore / korridore ekologjike ujore të ndërprera:	<i>21 lokacione</i>

Inventari i burimeve të ndotjes i përgatitur në kuadër të kësaj analize përfaqëson një vlerësim bazë me qëllim identifikimin e lokacioneve, vlerësimin e rëndësisë së tyre dhe përcaktimin e institucioneve përgjegjëse dhe masave përkatëse të politikave që duhet të ndërmerren.

Në përputhje me objektivat e projektit, janë hartuar rekomandime për të krijuar një portofol projektsh prioritare dhe për të orientuar institucionet përgjegjëse në planifikimin dhe shpërndarjen e investimeve për përmirësimin e gjendjes mjedisore. Bashkëpunimi dhe koordinimi ndërmjet institucioneve lokale dhe atyre qendrore janë thelbësorë për arritjen e rezultateve të qëndrueshme. Megjithatë, në rastet më kritike të degradimit mjedisor, siç janë zonat me trashëgimi industriale (brownfield), përgjegjësia kryesore i takon Qeverisë së Kosovës. Ky aspekt duhet të trajtohet veçmas, duke marrë parasysh si dimensionin lokal, ashtu edhe atë kombëtar të parandalimit të ndotjes së rrjedhave ujore.

Zonat brownfield dhe trashëgimia industriale kanë potencial të konsiderueshëm për të ndikuar në të gjithë sistemin e pellgut të lumit Ibër. Trajtimi i tyre mund të krijojë mundësi për bashkëpunim përtej vijave ndarëse në Ballkanin Perëndimor. Bashkëpunimi ndërkufitar për menaxhimin e sistemeve ujore të përbashkëta, me mbështetjen dhe udhëzimin e mekanizmave ndërkombëtarë, siç është Komisioni Ndërkombëtar për Mbrojtjen e Lumit Danub (ICPDR), mund të ndihmojë në orientimin e rajonit drejt një qasjeje të bazuar në bashkëpunim, në vend të qasjes së bazuar kryesisht në kontroll, e cila dominon aktualisht në menaxhimin mjedisor.

Raporti paraqet rekomandime për institucionet lokale në lidhje me zhvillimin e bazës së të dhënave mjedisore, krijimin e mekanizmave të monitorimit, si dhe zbatimin e aktiviteteve për ruajtjen dhe restaurimin e mjedisit. Këto rekomandime u janë adresuar përfaqësuesve lokalë dhe institucioneve përgjegjëse për shqyrtim dhe veprim. Përfaqësuesit lokalë kanë shprehur interes dhe angazhim të lartë për të vazhduar bashkëpunimin në kuadër të programit IWRM-K, veçanërisht në fushën e monitorimit të cilësisë së ujit dhe zbatimit të aktiviteteve të ardhshme për restaurimin mjedisor.

Analiza hapësinore e Kosovës

Qëllimi i këtij raporti është të mbështesë identifikimin, përcaktimin e prioriteteve dhe planifikimin e ndërhyrjeve të ardhshme në pellgun e lumit Ibër, duke ofruar një kuptim më të gjerë të kontekstit mjedisor dhe hidrologjik në të cilin ndodhen burimet e identikuara të ndotjes. Për këtë arsye, pjesa hyrëse paraqet fillimisht karakteristikat kryesore kombëtare që ndikojnë në menaxhimin e burimeve ujore, përpara se të fokusohet në zonën e projektit.

Peizazhi mjedisor i Kosovës ka mbështetur vendbanimet njerëzore dhe aktivitetet ekonomike që nga periudha neolitike e deri në ditët e sotme. Modelet historike të vendbanimeve tregojnë se disponueshmëria e burimeve të ujit të ëmbël, tokës pjellore dhe pasurive të tjera natyrore ka luajtur një rol të rëndësishëm në formësimin e shpërndarjes hapësinore të komuniteteve, si dhe në zhvillimin e aktiviteteve bujqësore dhe ekonomike.

Burimet historike dhe të dhënat hapësinore dëshmojnë se një rrjet i dendur përrenjsh dhe lumenjsh ka kontribuar në sigurimin e burimeve ujore në pjesën më të madhe të territorit, duke lehtësuar njëkohësisht lidhjet dhe komunikimin rajonal.

Historikisht, bujqësia, përfshirë blegtorinë, peshkimin dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, përfaqësonte aktivitetin kryesor ekonomik në pjesën më të madhe të Kosovës. Me kalimin e kohës, zhvillimi i infrastrukturës, zgjerimi urban dhe industrializimi kanë transformuar përdorimin e tokës dhe strukturën ekonomike të vendit. Si rezultat, disa praktika tradicionale bujqësore, veçanërisht blegtoria ekstensive në zonat malore, kanë humbur rëndësinë e tyre relative krahasuar me sektorët e tjerë ekonomikë.

Gjatë shekullit të njëzetë, zhvillimi industrial dhe rritja e popullsisë u shoqëruan me një kërkesë gjithnjë e më të madhe për burimet ujore. Analiza hapësinore dhe informacioni historik në dispozicion tregojnë se zgjerimi i zonave urbane, aktivitetet industriale dhe rritja e shfrytëzimit të ujit kanë ushtruar presion në rritje mbi sistemet e ujërave të ëmbla. Në të njëjtën kohë, ndryshimet në modelet e reshjeve, përfshirë uljen e akumulimit të borës dhe rritjen e variabilitetit sezonal, kanë ndikuar në regjimin hidrologjik. Kuptimi i këtyre prirjeve më të gjera në nivel kombëtar ofron një kontekst të rëndësishëm për interpretimin e presioneve mjedisore të vërejtura në pellgun e lumit Ibër dhe ndihmon në identifikimin dhe përcaktimin e prioriteteve

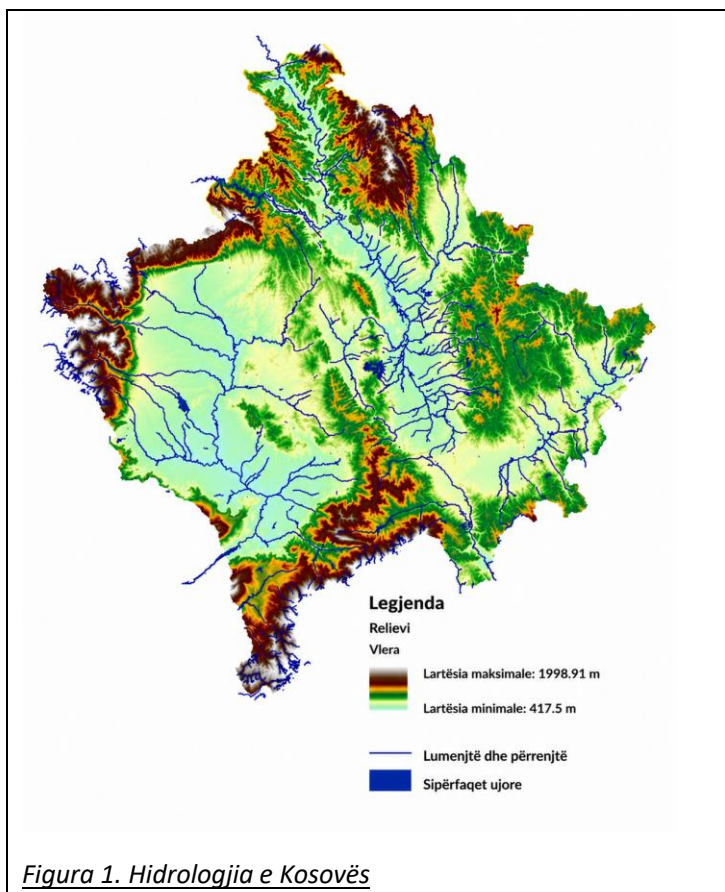

Figura 1. Hidrologjia e Kosovës

për ndërhyrjet e ardhshme që mbështesin menaxhimin e integruar të resurseve ujore, disponueshmërinë afatgjatë të ujit dhe qëndrueshmërinë e ekosistemeve.

Kosova është një territor pa dalje në det dhe pa sisteme të mëdha ndërkombëtare lumore, me përjashtim të pellgut ndërkufitar të lumit Ibër. Si rrjedhojë, disponueshmëria e ujit varet kryesisht nga reshjet atmosferike dhe burimet lokale të ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore. Reshjet mesatare vjetore janë përgjithësisht të krahasueshme me ato të vendeve fqinje; megjithatë, sipërfaqja relativisht e vogël e pellgjeve ujëmbledhëse dhe mungesa e prurjeve të mëdha ndërkufitare, kufizojnë disponueshmërinë e përgjithshme të burimeve të ripërtëritshme të ujit të ëmbël. Analiza hapësinore e të dhënave të reshjeve për periudhën 2004–2024, e paraqitur në Figurën 2, tregon një variabilitet të konsiderueshëm hapësinor dhe vjetor në shpërndarjen e reshjeve në të gjithë Kosovën. Kuptimi i këtij variabiliteti ofron një kontekst të rëndësishëm për interpretimin e kushteve mjedisore në pellgun e lumit Ibër dhe duhet të merret parasysh gjatë identifikimit dhe përcaktimit të prioriteteve për ndërhyrjet e ardhshme, planifikimit të infrastrukturës ujore, shpërndarjes së burimeve ujore dhe orientimit të investimeve që mbështesin menaxhimin e integruar të burimeve ujore.

Gjetjet e paraqitura në këtë dokument bazohen në vëzhgime vizuale në terren, analizë hapësinore dhe hulumtime. Vlerësimi identifikon karakteristikat mjedisore dhe burimet e vëzhguara të ndotjes për të mbështetur identifikimin dhe përcaktimin e prioriteteve për masat e ardhshme të restaurimit dhe ruajtjes së mjedisit, për të informuar procesin e menaxhimit të integruar të resurseve ujore dhe për t'u ofruar komunave dhe palëve të tjera të interesit një bazë të besueshme të të dhënave për planifikimin e ndërhyrjeve të ardhshme në zonën e projektit. Ky dokument nuk përcakton marrëdhënie shkak-pasojë, nuk cakton përgjegjësi dhe nuk përbën një vlerësim ligjor, rregullator apo të pajtueshmërisë.

Sistemi i lumit Ibër

Lumi Ibër është një nga sistemet kryesore lumore ndërkufitare që ndikon në burimet ujore të Kosovës. Burimet historike tregojnë se lumi dikur karakterizohej nga luhatje të theksuara sezonale të prurjeve dhe se gjatë periudhave me rrjedhje më të lartë shërbente edhe për transportin e drurit.

Sot, lumi Ibër përfaqëson të vetmin lumë të madh ndërkufitar që siguron një prurje të konsiderueshme në sistemin e ujërave sipërfaqësore të Kosovës. Ai përbën një komponent të rëndësishëm të burimeve ujore të vendit dhe plotëson kërkesat për ujë të popullsisë, bujqësisë, industrisë dhe mbrojtjes së mjedisit. Pellgu ndërkufitar i lumit Ibër shtrihet në një sipërfaqe prej rreth 7.950 km², ku një pjesë e konsiderueshme e pellgut lidhet me Kosovën përmes nënpellgut të lumit Sitnicë, sistemi lumor i brendshëm më i madh në vend.

Lumi Ibër buron nga një burim karstik në malin Hajla, pranë Rozhajës, në Mal të Zi. Nga burimi i tij, lumi rrjedh nëpër terren malor përpara se të hyjë në Liqenin e Gazivodës/Ujmanit pranë Ribariqit, në një lartësi prej rreth 694,5 metrash mbi nivelin e detit, ku niveli i ujit ndryshon në varësi të stinëve.

Pas liqenit, lumi vazhdon rrjedhën nëpër luginën e Zubin Potokut drejt Zveçanit, ndërsa pranë Mitrovicës ndryshon drejtimin dhe vazhdon në veri deri në bashkimin me lumin Morava Perëndimore pranë Kraljevs, në Serbi.

Vëzhgimet në dispozicion dhe hulumtimi dokumentar tregojnë se karakteristikat e cilësisë së ujit ndryshojnë përgjatë rrjedhës së lumit. Pranë burimit të tij karstik, lumi karakterizohet nga cilësia e ujit tipike për sistemet e burimeve karstike. Më tej në rrjedhën e poshtme, në dhe përreth zonave të banuara të Komunës së Rozhajës, burimet në dispozicion dhe vëzhgimet në terren tregojnë ndryshime në cilësinë e ujit.

Gjatë hulumtimit dokumentar u identifikua një deponi mbeturinash ("Mostina"), e vendosur në bregun e djathtë të lumit ndërmjet Rozhajës dhe Baçit, si një pikë e dokumentuar me interes për ndotjen. Sipas informacionit në dispozicion, mbetjet nga ky lokacion mund të transportohen përmes rrjedhjeve sipërfaqësore në lumin Ibër dhe më pas drejt Liqenit të Gazivodës/Ujmanit. Ky dokument e evidenton këtë lokacion si një burim të vëzhguar të ndotjes dhe nuk përmban vlerësim mbi përgjegjësinë ligjore apo pajtueshmërinë me kërkesat rregullatore.

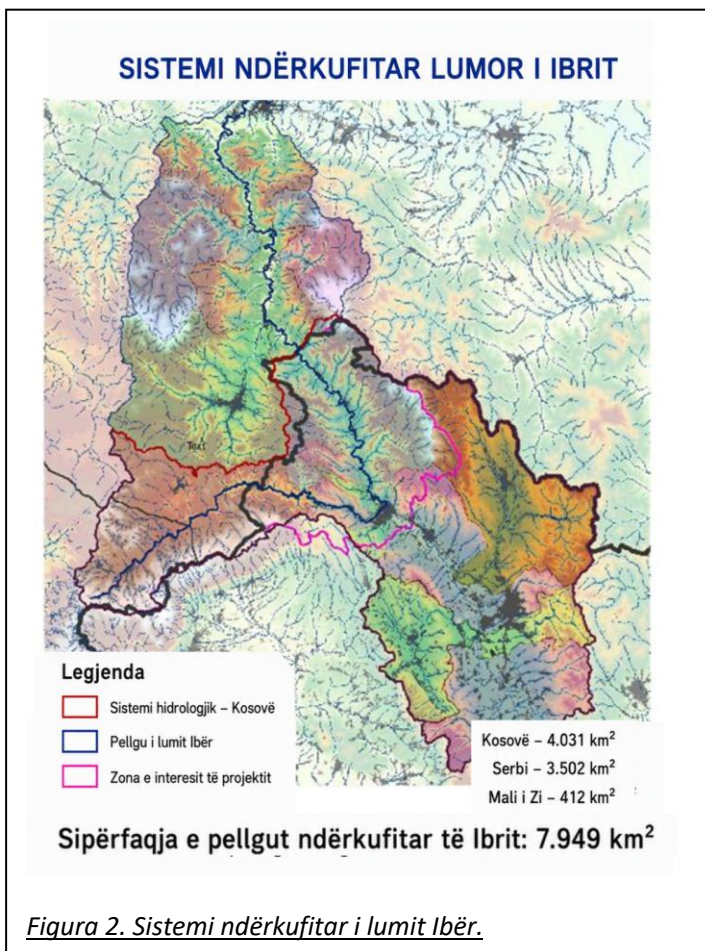

Figura 18. Nëntor 2025: Hyrja në Mitrovicë, zona industriale (ish-FAFOS) – praktikë e dobët e menaxhimit të rrjedhjes sipërfaqësore të ujërave - Foto: OJQ ACDC

Sistemi i lumit Ibër në Kosovë

Pjesa e pellgut të lumit Ibër që shtrihet në Kosovë mbulon një sipërfaqe prej rreth **4.040 km²**, që përfaqëson afërsisht **37% të territorit të Kosovës** (Agjencia e Statistikave të Kosovës). Lumi Ibër rrjedh për rreth **102,1 km** në territorin e Kosovës.

Degët kryesore të djathta të lumit në territorin e Kosovës përfshijnë lumenjtë Bërnjaku, Çeçeva (i cili derdhet drejtpërdrejt në Liqenin e Gazivodës/Ujmanit), Zubodolli, Përroi i Keq, Llushta, Sitnica, Trepça, Bistrica dhe Dreni. Degët kryesore të majta përfshijnë lumenjtë Varashit, Llukës, Jagnjenicës, Kozarevës, Banjskës dhe Jashanicës.

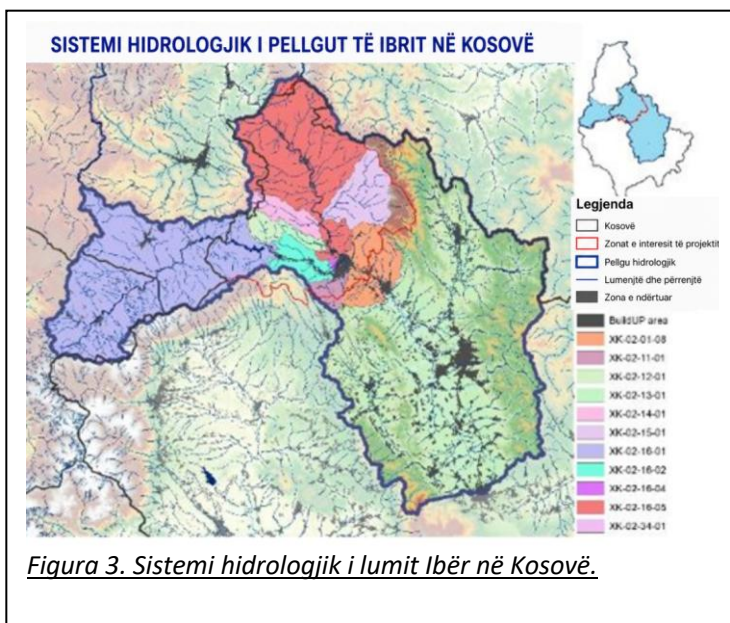

Figura 3. Sistemi hidrologjik i lumit Ibër në Kosovë.

Lumi Sitnicë është dega më e madhe e lumit Ibër në territorin e Kosovës. Ai buron pranë Ferizajt dhe rrjedh përmes Rrafshit të Kosovës, përpara se të bashkohet me lumin Ibër në Mitrovicë. Degët e tij kryesore janë lumi Drenicë në bregun e majtë dhe lumi Llap në bregun e djathtë, së bashku me një numër të madh rrjedhash më të vogla ujore.

Analiza hapësinore, vëzhgimet në terren dhe hulumtimi dokumentar tregojnë se pellgu i lumit Sitnicë përfshin një përqendrim të lartë të vendbanimeve, objekteve industriale, tokave bujqësore dhe infrastrukturës së transportit. Këto karakteristika tregojnë se degët e këtij pellgu përbëjnë rrugë të rëndësishme përmes të cilave ndotësit mund të arrijnë në lumin Ibër në rrjedhën e poshtme të Mitrovicës. Pellgu përfshin gjithashtu disa nga qendrat kryesore urbane dhe zonat industriale të Kosovës, përfshirë zonën minerare të Kishnicës, kompleksin industrial Ferronikeli, Prishtinën, Obiliqin, Fushë Kosovën, Ferizajn, Vushtrrinë dhe Mitrovicën.

Lumi	Stacionet matëse	R (km ²)	Qmin,95% (m ³ /s)	Q (m ³ /s)	Qmax, 1% (m ³ /s)
Ibër ¹	Rozhajë			2,5	
Ibër ²	Baç	405,2	0,2	5,6	545
Ibër	Ribariq	850		10,32	
Ibër- Lepenc ³	Pridvoricë			-3,5m ³ /s	
Ibër ⁴	Prelez	1109	1,29	12,52	416,9
Ibër	Prelez		0,8	13,39	452,80

¹ (Hrvacevic, 2004)

² (Gore, 2000)

³ (data, 2020)

⁴ (AMMK, 2015)

Kanal- Trepça ³	Prelez	-1,0 m ³ /s			
Sitnicë	Nedakoc	2590	0,30	12,9	482,2
Ibër	Leposaviq	4701	2,81	31,39	1030,0
Ibër	Rashkë	6268	5,24	41,65	1137,0

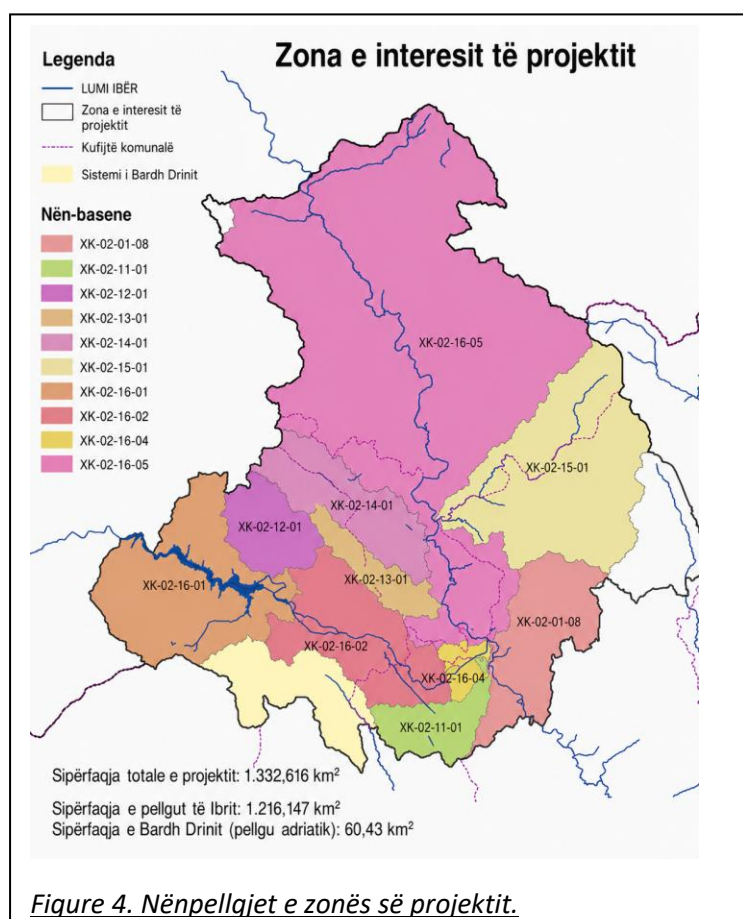
Tabela 1: Pellqu i lumit Ibër dhe prurjet në stacionet matëse – mesataret shumëvjeçare të të dhënave vjetore.

Zona e interesit të projektit dhe metodologjia

Studimi përfshin pesë komuna të vendosura përgjatë korridorit të lumit Ibër: Zubin Potokun, Mitrovicën e Veriut, Mitrovicën e Jugut, Zveçanin dhe Leposaviqin.

Zona e projektit shtrihet nga rreth 430 metra mbi nivelin e detit, në daljen veriore të lumit Ibër, deri në lartësi që arrijnë afërsisht 2.000 metra mbi nivelin e detit në malin Kopaonik, brenda territorit të Komunës së Leposaviqit. Kushtet klimatike janë kryesisht kontinentale dhe karakteristike për pellgun e lumit Danub. Komunitetet administrative që janë drejtpërdrejt përgjegjëse për menaxhimin e korridorit të lumit Ibër brenda zonës së projektit. Ato ndikohen gjithashtu nga prurjet ujore që vijnë nga rrjedha e sipërme në Mal të Zi, Serbi dhe pellgjet ujëmbledhëse të Kosovës qendrore, ndërsa kushtet në rrjedhën e poshtme të lumit mund të ndikohen edhe nga aktivitetet që zhvillohen brenda zonës së studimit.

Vlerësimi është përqendruar në identifikimin dhe dokumentimin e burimeve të vëzhguara pikësore të ndotjes. Mbledhja e të dhënave është bazuar në vëzhgime vizuale në terren, të mbështetura nga hulumtimi dokumentar dhe të dhënat hapësinore të disponueshme. Aktivitetet në terren janë zhvilluar gjatë pjesës së dytë të vitit 2025, në kuadër të periudhës së zbatimit të projektit.

Ky vlerësim nuk përfshinë marrjen e mostrave laboratorike apo monitorimin sezonal të cilësisë së ujit, tokës ose sedimenteve. Për këtë arsye, gjetjet duhet të interpretohen si një inventar i gjendjes së vëzhguar dhe i burimeve pikësore të ndotjes, e jo si një vlerësim sasior i ndikimeve mjedisore. Një vlerësim gjithëpërfshirës i ngarkesës me ndotës dhe i ndryshimeve sezonale do të kërkonte monitorim afatgjatë dhe analiza laboratorike.

Hulumtimi bazuar në burime ekzistuese

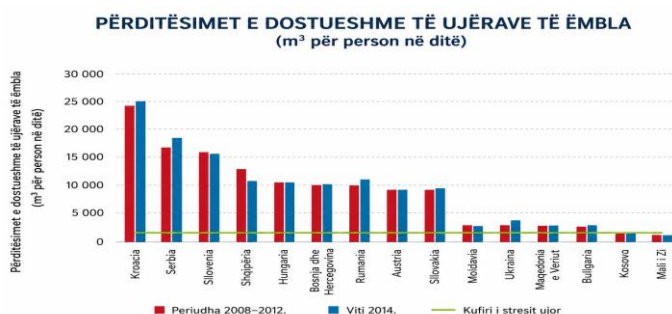
Kosova ka një territor relativisht të vogël pa dalje në det, me burime të kufizuara të ujërave të ëmbla të ripërtëritshme. Reshjet mesatare vjetore janë rreth **768 mm**, ndërsa koeficienti i vlerësuar i rrjedhjes sipërfaqësore është afërsisht **41,3%**. Territori i Kosovës është pjesë e pellgut të lumit Danub dhe sistemit të kullimit që derdhet në Detin e Zi.

Të dhënat hidrologjike në dispozicion tregojnë një shpërndarje të pabarabartë hapësinore të reshjeve. Rreth gjysma e popullsisë së Kosovës dhe pjesa më e madhe e aktiviteteve industriale ndodhen në zona që marrin sasi relativisht më të ulëta të reshjeve vjetore. Analiza hapësinore tregon gjithashtu një përqendrim të vazhdueshëm të zhvillimit urban dhe aktiviteteve tregtare në këto pellgje ujëmbledhëse me mungesë të burimeve ujore.

Hulumtimi i bazuar në burime ekzistuese dhe vëzhgimet në terren tregojnë se urbanizimi në rritje, aktivitetet industriale dhe zhvillimi i infrastrukturës kanë krijuar presione shtesë mbi lumenjtë dhe rrjedhat ujore. Këto presione përfshijnë shkarkimet e ujërave të ndotura, ndryshimet në morfologjinë e lumenjve, reduktimin e lidhjes me fushat e përmytjeve, si dhe forma të tjera të ndikimit antropogjen të vërejtura në të gjithë zonën e studimit.

Sipas treguesve ndërkombëtarisht të pranuar për disponueshmërinë e ujit, përfshirë metodologjinë e miratuar nga **Forumi për Burimet Natyrore (1989)**,⁵ Kosova renditet nën pragun e referencës prej **1.700 m³ burim të ripërtëritshëm uji për banor në vit**, çka tregon një disponueshmëri relativisht të kufizuar të burimeve të ripërtëritshme të ujërave të ëmbla. Gjetje të ngjashme paraqiten edhe në **Raportin e Bankës Botërore për Sigurinë e Ujit (2018)** dhe në **Strategjinë e Ujërave të Kosovës 2017–2035**.

Këto burime ofrojnë informacion kontekstual që mbështet nevojën për një menaxhim të integruar të resurseve ujore, por nuk përbëjnë një vlerësim të detyrimeve ligjore apo të performancës institucionale.

⁵ (Falkenmark, 1989)

Analiza e mbulesës së tokës

Dendësia e popullsisë në Kosovë është ndër më të lartat në Ballkanin Perëndimor, me një mesatare prej rreth **147 banorësh për km²**. Në kombinim me sipërfaqen relativisht të kufizuar të tokës dhe burimet e ripërtëritshme të ujërave të ëmbla, kjo shpërndarje hapësinore përbën një faktor të rëndësishëm për planifikimin afatgjatë mjedisor.

Ekosistemet pyjore mbulojnë rreth **50%** të territorit të Kosovës, ndërsa vendbanimet dhe tokat bujqësore së bashku zënë rreth **32%**. Kullotat, shkurret dhe kategoritë e tjera të mbulesës së hapur të tokës përbëjnë afërsisht **20%** të territorit.

Modeli i vërejtur i përdorimit të tokës pasqyron një kombinim të kushteve gjeomorfologjike, karakteristikave klimatike dhe modeleve historike të zhvillimit ekonomik. Analiza hapësinore tregon se përqendrimi i vendbanimeve dhe aktiviteteve industriale në zonat qendrore fushore ka rritur presionin mbi ekosistemet tokësore dhe ujore, veçanërisht mbi burimet e ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore.

Brenda zonës së projektit, relievi malor rezulton në një përqindje më të lartë të mbulesës pyjore, kullotave natyrore dhe trupave ujorë krahasuar me mesataren në nivel të Kosovës. Dendësia e popullsisë është përgjithësisht më e ulët se në Kosovën qendrore. Megjithatë, zona përfshin një numër lokacionesh industriale dhe minerare të trashëguara, duke përfshirë zona **brownfield**, depozita të mbetjeve minerare (tailings) dhe ish-objekte përpunuese.

Këto lokacione u identifikuan gjatë hulumtimit dokumentar si elemente mjedisore që kërkojnë hetime të mëtejshme për shkak të afërsisë së tyre me rrjedhat ujore dhe burimet e ujërave nëntokësore.

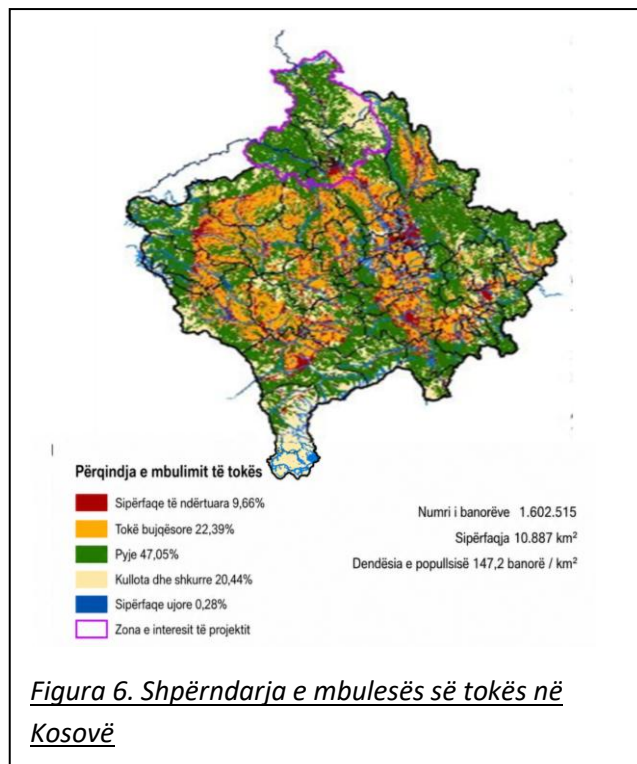

Figura 6. Shpërndarja e mbulesës së tokës në Kosovë

#	Mbulesa e tokës	Sipërfaqja (km ²)	Përqindja	Mesatarja (m ² /banor)
1	Zonë e ndërtuar	1075,29	9,9%	671,00
2	Tokë bujqësore	2437,77	22,4%	1521,21
3	Pyll	5122,69	47,1%	3196,65
4	Industri	0,58	0,0%	0,35
5	Kullota	2225,61	20,4%	1388,82
6	Vargët e hapura	5,63	0,1%	3,51
7	Trupa ujorë	30,99	0,3%	19,34

Tabela 2. Sipërfaqja sipas mbulesës së tokës në Kosovë (Atlasi ESRI / të dhënat e ASK-së).

Vëzhgimet në terren tregojnë se zgjerimi urban është më i theksuar në komunat e Mitrovicës së Jugut dhe Mitrovicës së Veriut. Modelet e zhvillimit janë shfaqur paralelisht me praninë e vazhdueshme të ish-zonave industriale dhe infrastrukturës përkatëse. Këto karakteristika duhet të merren parasysh gjatë planifikimit të ardhshëm të restaurimit mjedisor dhe përdorimit të tokës.

Identifikimi i burimeve pikësore të ndotjes është bazuar në një kombinim të hulumtimit të dokumenteve ekzistuese dhe vëzhgimeve sistematike në terren. Vëzhgimet në terren u përqendruan në burime të presionit mjedisor që mund të identifikoheshin vizualisht, duke përfshirë deponitë ilegale të mbeturinave, pikat e shkarkimit të ujërave të ndotura, lokacionet e trashëguara minerare dhe industriale, depozitat e mbetjeve minerare (tailings), si dhe lokacione të tjera ku u konstatua drejtpërdrejt prania e ndotjes.

Lokacionet u përzgjedhën në bazë të dukshmërisë së tyre në terren, qasjes, afërsisë me lumenjtë dhe rrjedhat ujore, si dhe informacionit të siguruar nga dokumentacioni komunal në dispozicion dhe studimet e mëparshme mjedisore. Të gjitha vëzhgimet u gjeoreferencuan me GPS dhe u verifikuan përmes analizës GIS. Qëllimi i këtij vlerësimi ishte dokumentimi i burimeve ekzistuese pikësore të ndotjes dhe jo përcaktimi i një renditjeje zyrtare të prioritetëve për rehabilitim.

Zonat e ndërtuara dhe demografia

Zhvillimi historik demografik dhe ekonomik është shoqëruar me një zgjerim të konsiderueshëm urban në të gjithë Kosovën. Analiza hapësinore tregon se rritja më intensive urbane ka ndodhur në Kosovën qendrore, ku është rritur edhe kërkesa për burime ujore. Investimet historike në infrastrukturën rajonale ujore, përfshirë sistemin Ibër–Lepenc, pasqyrojnë këtë shpërndarje hapësinore të popullsisë dhe aktiviteteve ekonomike.

Zhvillimi urban është shoqëruar me ndryshime të dukshme në përdorimin e tokës, duke përfshirë shndërrimin e tokave bujqësore, modifikimin e brigjeve të lumenjve, zvogëlimin e ligatinave dhe zonave të mbajtjes së përmbytjeve, si dhe rritjen e kërkesës për furnizim me ujë, energji dhe infrastrukturë transporti. Këto ndryshime kanë shtuar gjithashtu presionin mbi infrastrukturën ekzistuese publike në disa komuna.

Vëzhgimet në terren tregojnë se zgjerimi urban shtrihet përtej qendrave të konsoliduara urbane, duke depërtuar në peizazhet natyrore përreth, përfshirë edhe zonat me rëndësi ekologjike.

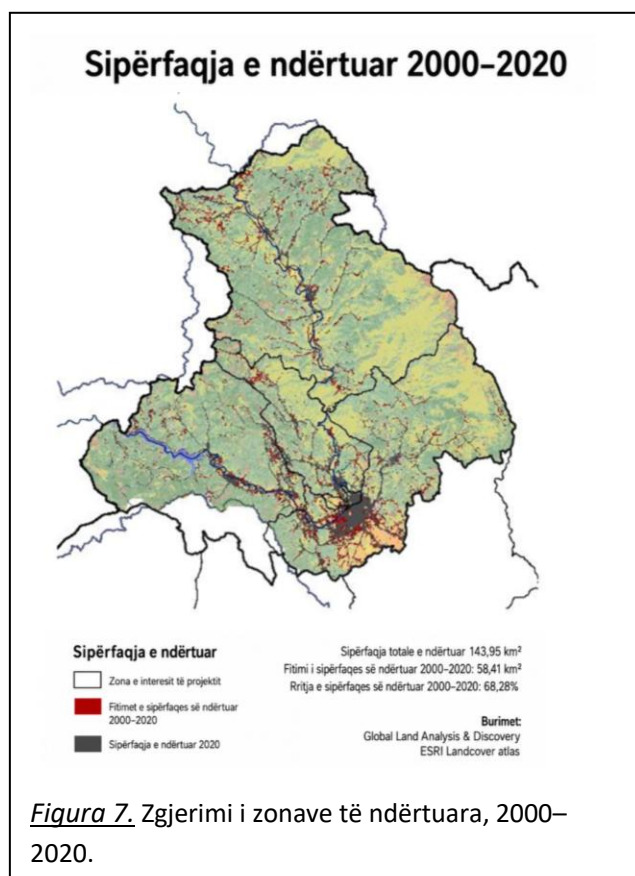

Figura 7. Zgjerimi i zonave të ndërtuara, 2000–2020.

Ky vlerësim dokumenton këto ndryshime të vëzhguara në përdorimin e tokës, por nuk përfshin një vlerësim të vendimeve planifikuese apo të përputhshmërisë me kuadrin rregullator.

Të dhënat ekonomike në dispozicion, përfshirë **OECD Competitiveness Outlook 2024**⁶, tregojnë se një pjesë e konsiderueshme e investimeve të huaja direkte në Kosovë është përqendruar në sektorët e ndërtimit dhe pasurive të paluajtshme. Analiza hapësinore sugjeron se zgjerimi i vazhdueshëm i zonave të ndërtuara ka përkuar me zvogëlimin e sipërfaqeve të tokës bujqësore dhe kategorive të tjera të mbulesës natyrore të tokës në disa lokacione brenda zonës së studimit.

Sipas të dhënave të **Global Land Analysis and Discovery (GLAD)**⁷, sipërfaqja e tokës së ndërtuar është rritur nga rreth **146 km²** në vitin 2000 në rreth **202 km²** në vitin 2020, duke shënuar një rritje prej më shumë se **38,4%** gjatë dy dekadave. Brenda zonës së projektit, vëzhgimet në terren tregojnë se një pjesë e këtij zgjerimi ka ndodhur në lokacione që më parë ishin të mbuluara me toka bujqësore dhe ligatina, veçanërisht në Mitrovicë dhe zonat përreth saj. Dendësia e popullsisë në zonën e projektit mbetet nën mesataren kombëtare, me rreth **66 banorë për km²**, megjithëse ekzistojnë dallime ndërmjet komunave. Zonat e ndërtuara përbëjnë rreth **11,4%** të sipërfaqes së projektit, krahasuar me mesataren kombëtare prej **9,8%**. Kjo shpërndarje pasqyron përqendrimin historik të aktiviteteve minerare, metalurgjike dhe industrive të lidhura me to.

Studimi dokumenton disa lokacione industriale aktive dhe të trashëguara që mund të kërkojnë hetime të mëtejshme për shkak të afërsisë së tyre me ujërat sipërfaqësore dhe burimet e ujërave nëntokësore. Prandaj, inventari aktual duhet të konsiderohet si një bazë fillestare për vlerësime të ardhshme specifike për secilin lokacion dhe për hetime më gjithëpërfshirëse të burimeve të mundshme pikësore të ndotjes.

Komuna	Sipërfaqja Km ²	Dendësia e PoP-së
Mitrovica e Veriut	5	1584
Fushë Kosovë	84	761
Mamushë	11	510
Prishtinë	523	435
Mitrovicë e Jugut	331	196
Shtërpçë	248	43
Ranillug	78	32
Zveçan	123	23
Novobërdë	204	22
Leposaviq	539	18
Zubin Potok	334	10

Tabela 3. Population density (atlas ESRI / ASK data)

⁶ (OECD, 2024)

⁷ (Potapov, 2000-24)

Sektori pyjor

Pyjet luajnë një rol të rëndësishëm në mbrojtjen e pellgjeve ujëmbledhëse, ruajtjen e tokës, depozitimin e karbonit, mbrojtjen e biodiversitetit dhe rregullimin e proceseve hidrologjike. Përveç sigurimit të habitateve për speciet tokësore, ekosistemet pyjore kontribuojnë në rimbushjen e ujërave nëntokësore, mbrojtjen e burimeve të ujit, kontrollin e erozionit dhe rritjen e qëndrueshmërisë afatgjatë të sistemeve të ujërave të ëmbla.

Sipas **ESRI Land Cover Atlas**⁸ (llogaritjet e sipërfaqes të ponderuara në GIS), pyjet mbulojnë rreth 47,05% të territorit të Kosovës, duke tejkaluar mesataren globale të mbulesës pyjore, e cila është rreth një e treta e sipërfaqes totale tokësore. Megjithatë, sipërfaqja pyjore për banor në Kosovë vlerësohet në rreth 0,32 hektarë për banor, krahasuar me mesataren globale prej afërsisht **0,52 hektarë për banor**.⁹ Tabela 4 paraqet shpërndarjen e burimeve pyjore në komunat e përfshira në këtë vlerësim.

Zona e projektit karakterizohet nga një mbulesë e gjerë pyjore. Bazuar në të dhënat hapësinore në dispozicion, komunat e Zubin Potokut, Leposaviqit dhe Zveçanit kanë sipërfaqen më të madhe pyjore për banor brenda zonës së studimit, ndërsa Mitrovica e Veriut regjistron vlerën më të ulët për shkak të sipërfaqes së saj relativisht të vogël administrative dhe dendësisë më të lartë të popullsisë.

Komuna	Sipërfaqja Km ²	Popullsia 2024	Sipërfaqja e Pyjeve Km ²	Sipërfaqja pyjore për banor (m ² /banor)
Zubin Potok	334	3385	276,13	81575
Leposaviq	539	9485	324,73	34236
Zveçan	123	2867	75,99	26505
Novobërdë	204	4493	101,38	22564
Ranillug	78	2481	39,51	15927
Shtërpçë	248	10771	160,04	14858
Kamenicë	417	22868	262,78	11491
Mitrovicë e Jugut	331	64742	162,21	2505
Mamushë	11	5607	1,65	294
Fushë Kosovë	84	63949	14,93	233
Mitrovica e Veriut	5	7920	0,88	111

Tabela 4. Renditja e komunave Mbulesa e tokës pyjore / për kokë (banori) (Atlasi i mbulesës së tokës ESRI / të dhënat ASK)

⁸ Esri. (2024). (ESRI, 2024). Environmental Systems Research Institute (Esri)

⁹ (ESRI, 2024)

Ekosistemet pyjore njihen ndërkombëtarisht si një komponent i rëndësishëm i zbutjes dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Ato kontribuojnë në sekuestrimin e karbonit, zvogëlojnë erozionin e tokës, rregullojnë rrjedhjen sipërfaqësore të ujit, mbështesin rimbushjen e ujërave nëntokësore dhe ofrojnë shërbime ekosistemore që rrisin qëndrueshmërinë mjedisore

Pyjet urbane dhe format e tjera të infrastrukturës së gjelbër njihen gjithnjë e më shumë si **zgjidhje të bazuara në natyrë (Nature-Based Solutions – NBS)** për reduktimin e efektit të ishullit të nxehtësisë urbane dhe përmirësimin e kushteve mjedisore në nivel lokal.¹⁰

Është kryer një analizë hapësinore duke përdorur të dhënat e Global Land Analysis & Discovery (GLAD) për të vlerësuar ndryshimet në mbulesën pyjore gjatë periudhës 2000–2020 (Figura 8).¹¹ Analiza tregon një humbje të përgjithshme të regjistruar të mbulesës pyjore prej rreth 57,56 km² gjatë periudhës së vëzhguar. Rreth 20% e kësaj humbjeje është regjistruar në terrene me pjerrësi më të madhe se 25°.

Vëzhgimet në terren dhe analiza hapësinore tregojnë se zonat e shpyllëzuara të vendosura në terrene me pjerrësi më të madhe mund të jenë më të ndjeshme ndaj erozionit të tokës, paqëndrueshmërisë së shpateve dhe ndryshimeve në modelet e rrjedhjes sipërfaqësore të ujit. Këto ndryshime mund të ndikojnë gjithashtu në proceset e rimbushjes së ujërave nëntokësore dhe në kushtet hidrologjike që mbështesin burimet lokale të ujit.

Hulumtimi dokumentar dhe vëzhgimet në terren tregojnë më tej se disa komunitete lokale kanë raportuar ulje të prurjeve të burimeve ujore ose tharje sezonale të burimeve të ujit që janë përdorur më parë. Ky vlerësim i regjistron këto vëzhgime si tregues që mund të kërkojnë hulumtime të mëtejshme hidrologjike. Studimi nuk përcakton një lidhje të drejtpërdrejtë shkak-pasojë ndërmjet ndryshimeve të vërejtura në mbulesën pyjore dhe ndryshimeve në prurjen e burimeve të ujit, pasi një vlerësim i tillë do të kërkonte monitorim hidrologjik afatgjatë.

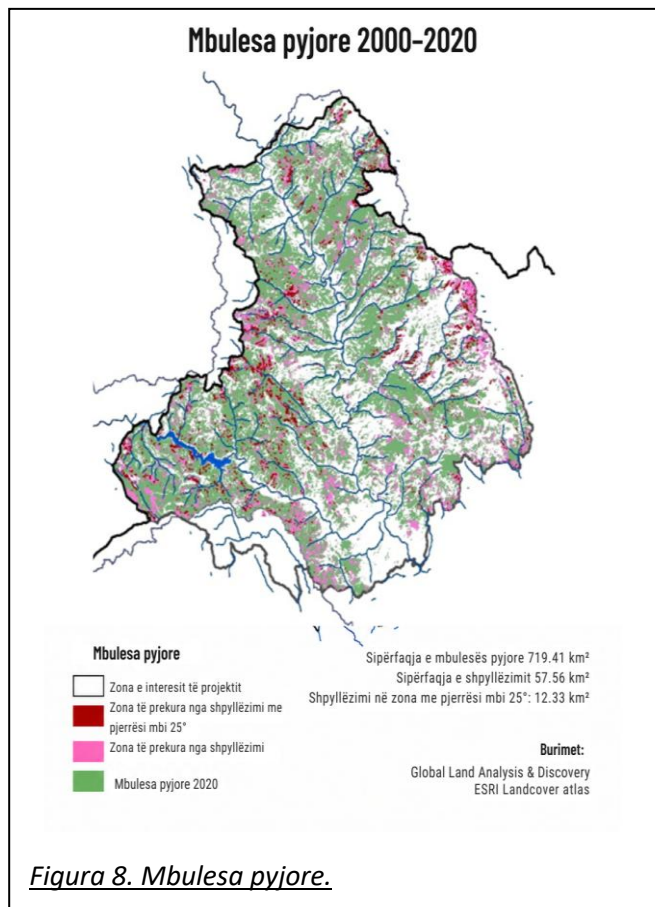

Figura 8. Mbulesa pyjore.

¹⁰ (IUCN, 2020)

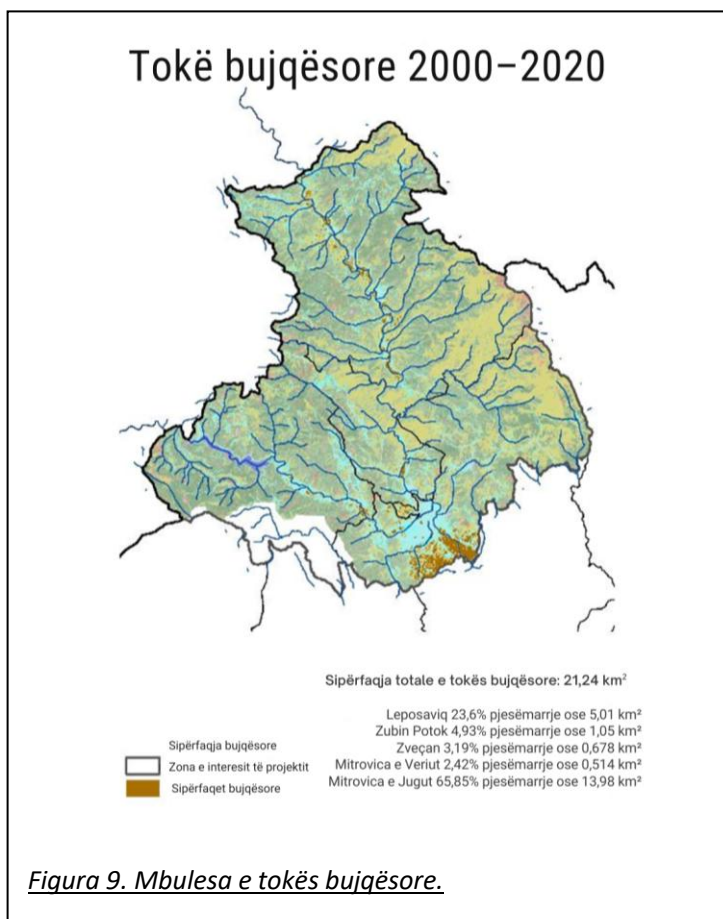
¹¹ (Potapov, 2000-24)

Përdorimi bujqësor i tokës

Bujqësia mbetet një nga sektorët kryesorë ekonomikë të Kosovës dhe përfaqëson një burim të rëndësishëm punësimi dhe jetese për popullsinë rurale. Sipas Regjistrimit të Popullsisë dhe Bujqësisë 2024 (Agjencia e Statistikave të Kosovës), në Kosovë janë regjistruar rreth **129.220** ekonomi bujqësore.¹² Shkalla dhe shpërndarja hapësinore e aktiviteteve bujqësore e bëjnë këtë sektor një element të rëndësishëm në vlerësimin e kërkesës për ujë, përdorimit të tokës dhe burimeve të mundshme të ndotjes difuze.

Brenda zonës së projektit, toka bujqësore zë një pjesë relativisht të vogël të mbulesës totale të tokës krahasuar me mesataren në nivel kombëtar. Nga rreth **21,24 km²** tokë të punueshme të hartëzuar brenda zonës së studimit, afërsisht **65%** ndodhet në Komunën e Mitrovicës së Jugut.

Mesatarja kombëtare e sipërfaqes së tokës së punueshme në dispozicion për banor vlerësohet në rreth **2.438 m² për banor**. Të gjitha komunat e përfshira në këtë vlerësim regjistrojnë vlera nën mesataren kombëtare. Vlerat krahasuese për secilën komunë paraqiten në **Tabelën 5**.

¹² (data A. , 2025)

Komuna	Sipërfaqja Km ²	Popullsia 2024	Kulturat në km ²	Sipërfaqja e të korrave %	m ² për kokë (banori)
Ranillug	78	2481	15,89	20,37%	6403
Klllokot	23	3041	15,71	68,30%	5165
Istog	454	33008	156,73	34,52%	4748
Zubin Potok	334	3385	3,24	0,97%	957
Leposaviq	539	9485	6,93	1,29%	731
Zveqan	123	2867	1,84	1,50%	643
Prizren	627	147246	85,02	13,56%	577
Mitrovicë e Jugut	331	64742	21,18	6,40%	327
Prishtinë	523	227466	41,54	7,94%	183
Mitrovica e Veriut	5	7920	1,36	27,27%	172
Dragash	434	28896	1,45	0,33%	50

Tabela 5. Renditja e komunave sipas sipërfaqes së tokës bujqësore për banor (Land cover atlas ESRI / ASK data)

Prodhimi bujqësor njihet si një nga sektorët me konsum të konsiderueshëm të ujit. Vëzhgimet në terren dhe hulumtimi dokumentar tregojnë se aktivitetet bujqësore mund të ndikojnë si në marrjen e ujit ashtu edhe në cilësinë e tij, në varësi të praktikave të kultivimit, metodave të ujitjes, përdorimit të plehrave kimike, pesticideve dhe mënyrës së menaxhimit të tokës. Për këtë arsye, këta faktorë duhet të merren parasysh në planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të integruar të burimeve ujore.

Analiza hapësinore tregon se gjatë dy dekadave të fundit, një pjesë e tokës bujqësore është shndërruar në zona banimi, zona komerciale dhe forma të tjera të zhvillimit urban në disa pjesë të Kosovës. Ky trend është veçanërisht i dukshëm në zonat përreth qendrave më të mëdha urbane. Ndryshimet në përdorimin e tokës mund të ndikojnë në përshkueshmërinë e tokës, rrisin rrjedhjen sipërfaqësore, zvogëlojnë infiltrimin e ujërave nëntokësore dhe ndryshojnë kushtet hidrologjike lokale.

Brenda zonës së projektit, ekonomitë bujqësore janë kryesisht të vogla dhe të mesme. Kjo strukturë paraqet njëkohësisht sfida dhe mundësi nga këndvështrimi i menaxhimit mjedisor.

Aspekte të menaxhimit të identifikuar

Struktura e ekonomive bujqësore

Ekonomitë e vogla dhe të mesme bujqësore mund të përballen me kufizime që lidhen me efikasitetin e prodhimit dhe ekonominë e shkallës. Në të njëjtën kohë, madhësia e tyre relativisht e kufizuar mund të lehtësojë menaxhimin e tokës të përshtatur sipas karakteristikave të secilit lokalitet, monitorimin mjedisor dhe zbatimin e praktikave të qëndrueshme bujqësore.

Inputet bujqësore

Hulumtimi i dokumenteve ekzistuese tregon se menaxhimi i mbeturinave dhe produkteve për mbrojtjen e bimëve përbën një aspekt të rëndësishëm për mbrojtjen e cilësisë së tokës dhe ujit. Ruajtja, përdorimi dhe

monitorimi i duhur i inputeve bujqësore njihen si masa që mund të zvogëlojnë humbjet e lëndëve ushqyese dhe të minimizojnë ndotjen difuze që arrin në rrjedhat ujore pranë zonave bujqësore.

Menaxhimi i tokës

Mungesa e sistemeve të gjera të monokulturës në pjesën më të madhe të zonës së projektit kontribuon në një diversitet më të madh të peizazhit. Ky model i përdorimit të tokës mund të krijojë mundësi për përmirësimin e ruajtjes së tokës, të menaxhimit të qëndrueshëm të kulturave bujqësore dhe të monitorimit të synuar mjedisor në nivel të ekonomive bujqësore.

Trashëgimia industriale

Kosova ka një histori të gjatë të nxjerrjes së mineraleve dhe të prodhimit metalurgjik, të cilat kanë luajtur një rol të rëndësishëm në zhvillimin industrial dhe ekonomik të vendit. Aktivitetet historike të minierave dhe përpunimit të mineraleve kanë kontribuar në krijimin e infrastrukturës industriale dhe të mundësive të punësimit, si dhe zhvillimin e vendbanimeve të lidhura me sektorin nxjerrës.

Gjatë shekullit të njëzetë, aktivitetet minerare dhe prodhimi metalurgjik u zgjeruan ndjeshëm. Analiza hapësinore tregon se zhvillimi industrial u shoqërua me ndërtimin e zonave të reja të banimit dhe infrastrukturës mbështetëse në afërsi të objekteve minerare dhe përpunuese. Në disa lokalitete, këto zhvillime ndodhën brenda pellgjeve ujëmbledhëse ku burimet e ujërave të ëmbla dhe asetet e tjera mjedisore janë të kufizuara.

Aktivitetet e nxjerrjes dhe përpunimit të mineraleve përfshijnë gjermimin, trajtimin dhe depozitimin e sasive të mëdha të materialeve tokësore. Në varësi të karakteristikave gjeologjike të materialit të nxjerrë, ekspozimi i shkëmbinjve sterilë, **depozitave të mbetjeve minerare (tailings)** dhe mbetjeve të procesit të përpunimit ndaj kushteve atmosferike mund të ndikojë në cilësinë e tokës, ujërave sipërfaqësore dhe ujërave nëntokësore. Në shumë operacione minerare, vetëm një pjesë e materialit të nxjerrë shndërrohet në produkt përfundimtar, ndërsa pjesa tjetër depozitohet si shkëmb steril ose në **depozita të mbetjeve minerare (tailings)**, të cilat kërkojnë menaxhim afatgjatë mjedisor.

Hulumtimi dokumentar identifikoi një numër të madh lokacionesh aktive dhe historike minerare e industriale në Kosovë, të lidhura me depozita historike të mbetjeve, **depozita të mbetjeve minerare (tailings)** dhe

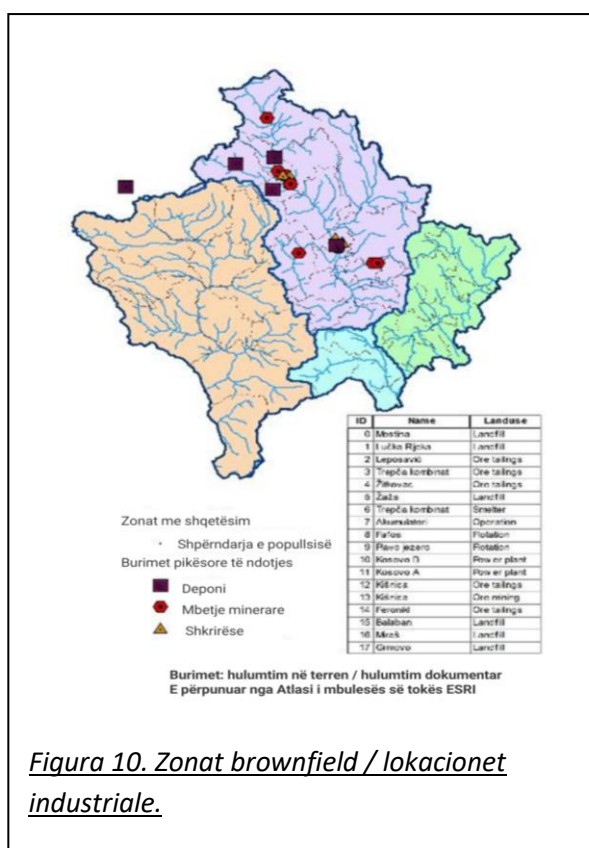

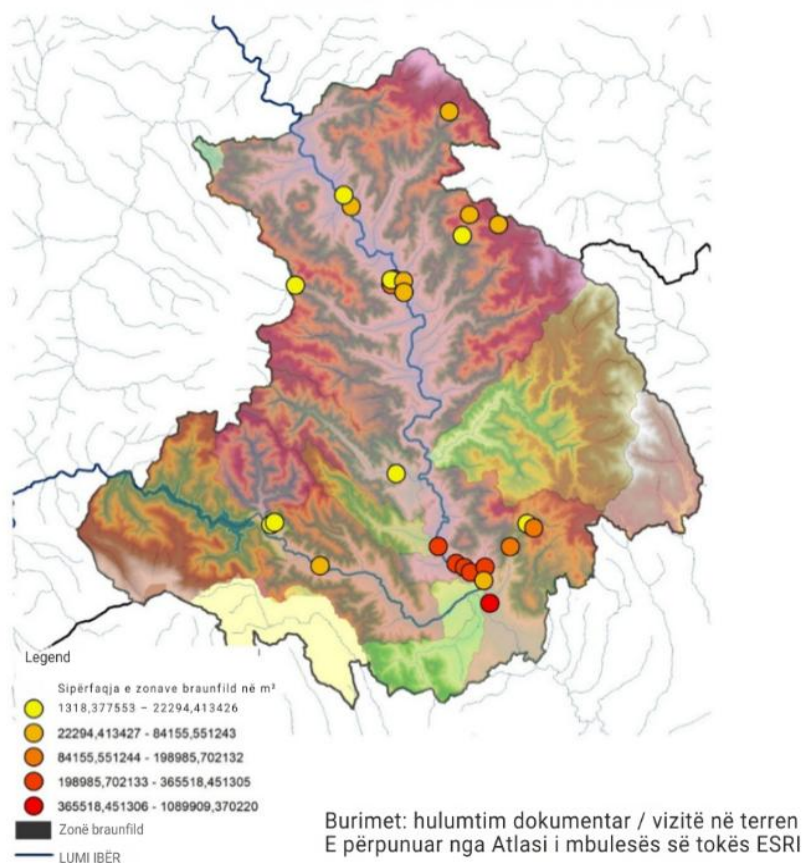
Figura 10. Zonat brownfield / lokacionet industriale.

infrastrukturë të mëparshme përpunuese. Këto lokacione përfaqësojnë elemente mjedisore që mund të kërkojnë monitorim të vazhdueshëm për shkak të afërsisë së tyre me rrjedhat e ujërave sipërfaqësore dhe burimet e ujërave nëntokësore.

Studime dhe raporte të mëparshme shkencore kanë dokumentuar shqetësime mjedisore të lidhura me aktivitetet historike minerare dhe metalurgjike në disa lokalitete të Kosovës (UNEP, 2000;¹³ Protano et al., 2021¹⁴) Këto referenca ofrojnë informacion të rëndësishëm kontekstual për të kuptuar zhvillimin historik të zonave industriale. Ky vlerësim nuk analizon ndikimet në shëndet dhe nuk përcakton marrëdhënie shkak-pasojë ndërmjet kushteve mjedisore dhe rezultateve specifike shëndetësore.

Informacioni në dispozicion tregon se rehabilitimi i lokacioneve industriale historike përbën një sfidë afatgjatë të menaxhimit mjedisor, e cila kërkon burime të konsiderueshme teknike, institucionale dhe financiare. Ky studim dokumenton gjendjen e vëzhguar dhe burimet pikësore të identifikuara të ndotjes, por nuk vlerëson prioritetet e ardhshme të rehabilitimit dhe as përgjegjësitë institucionale.

Lokacionet industriale / zonat braunfild

¹³ (UNEP, 2000)

¹⁴ Protano, G., Di Lella, L. A., & Nannoni, F. (2021).

Të dhënat nga vizitat në terren

Hulumtimet në terren përbënin një nga komponentët kryesorë të këtij vlerësimi. Vizitat në terren u realizuan gjatë muajve nëntor dhe dhjetor 2025, kur kushtet sezonale të vegjetacionit mundësuan dukshmëri dhe qasje më të mirë për identifikimin e burimeve të mundshme të ndotjes pikësore.

Vëzhgimet në terren u përqendruan në dokumentimin e vendndodhjes dhe karakteristikave të burimeve të dukshme pikësore të ndotjes brenda zonës së projektit. Koordinatat gjeografike, pikat orientuese (waypoints) dhe gjurmët e lëvizjes (tracks) u regjistruan duke përdorur një pajisje **Garmin eTrex Vista C (GPS)** dhe më pas u përpunuan në programet **ArcGIS** dhe **Google Earth** për analizë hapësinore dhe hartëzim.

Figura në vijim paraqet të dhënat origjinale të pikave orientuese (GPS waypoints) dhe gjurmëve të regjistruara gjatë hulumtimeve në terren, pa modifikime pas përpunimit.

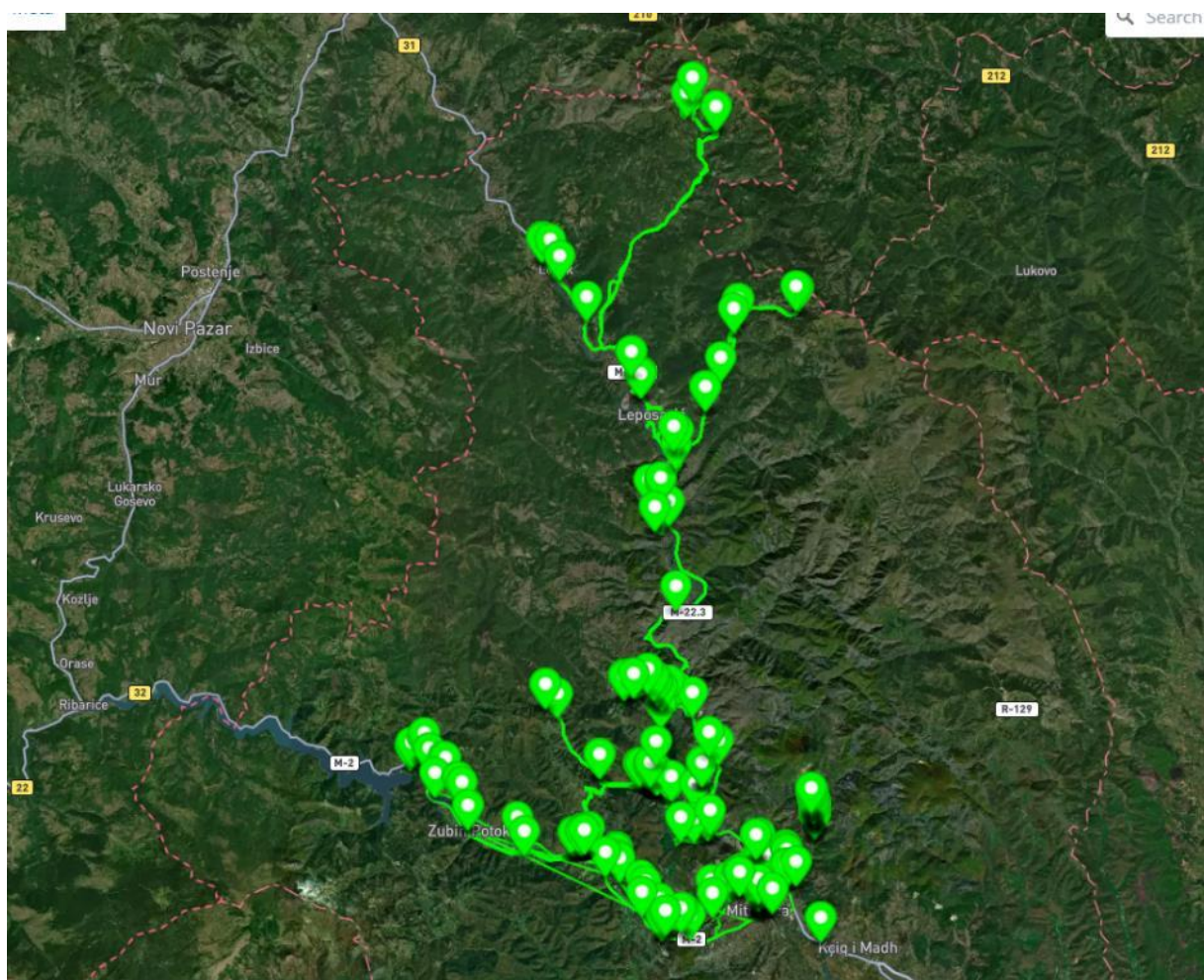

Figura 11. Regjistrimet origjinale të GPS-it nga hulumtimet në terren

Inventari i sistemit të kanalizimit – Rekomandime të përgjithshme

Vlerësimi në terren evidentoi nevojën për një inventar më gjithëpërfshirës të infrastrukturës së kanalizimit dhe burimeve pikësore të ndotjes në të gjithë zonën e projektit. Informacioni në dispozicion ndryshon ndjeshëm ndërmjet komunave për sa i përket plotësisë, nivelit të detajeve dhe standardizimit të të dhënave, gjë që mund të kufizojë përdorimin e tij në planifikimin e ardhshëm të infrastrukturës së ujërave të zeza.

Rekomandimet e paraqitura më poshtë synojnë të mbështesin zhvillimin e ardhshëm të një sistemi të harmonizuar të informacionit për ujërat e zeza. Ato përfaqësojnë rekomandime për planifikim të bazuara në vëzhgimet në terren dhe hulumtimin dokumentar dhe nuk duhet të interpretohen si kërkesa rregulatore.

1. Inventarizimi i rrjetit të kanalizimit

Aktiviteti i parë i rekomanduar është zhvillimi i një inventari të standardizuar të infrastrukturës nëntokësore të kanalizimit dhe pikave shoqëruese të shkarkimit.

Informacioni ekzistues gjendet në komuna dhe në ndërmarrjet e shërbimeve publike përgjegjëse për operimin dhe mirëmbajtjen e sistemeve të kanalizimit. Megjithatë, hulumtimi i burimeve ekzistuese tregon se grupet e të dhënave ndryshojnë për nga struktura, plotësia dhe cilësia e attributeve, duke ulur ndërveprueshmërinë (interoperabilitetin) ndërmjet komunave.

Një inventar i standardizuar mund të përfshijë të dhënat e mëposhtme:

- traseja e rrjetit të kanalizimit;
- materialet e gypave;
- dimensionet dhe kapacitetin e gypave;
- statusin operacional;
- lokacionet e pikave të shkarkimit;
- klasifikimin e sistemeve si kanalizime për ujërat atmosferike, sisteme të kombinuara ose kanalizime sanitare.

Procedurat e harmonizuara për mbledhjen e të dhënave, të mbështetura nga standarde të përbashkëta teknike dhe trajnimi i stafit, do të përmirësonin qëndrueshmërinë dhe përdorshmërinë afatgjatë të informacionit komunal për ujërat e zeza. Të dhënat ekzistuese digjitale mund të përfshihen gjithashtu, kur është e përshtatshme, pas kontrollit të cilësisë dhe standardizimit.

Trajnimi i personelit komunal, së bashku me sigurimin e pajisjeve të përshtatshme për matje në terren, softuerit GIS dhe pajisjeve GPS, mund të forcojë më tej kapacitetet lokale për menaxhimin e të dhënave.

2. Inventarizimi i pikave individuale të shkarkimit të ujërave të ndotura

Vëzhgimet në terren tregojnë se një pjesë e konsiderueshme e shkarkimeve të ujërave të zeza vjen nga objekte banimi, objekte komerciale dhe prona të tjera të menaxhuara privatisht. Për këtë arsye, dokumentimi gjithëpërfshirës i lokacioneve të shkarkimeve përfaqëson një komponent të rëndësishëm të planifikimit të ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza.

Vlerësimi rekomandon shqyrtimin e një mekanizmi vullnetar për mbledhjen e informacionit, përmes të cilit pronarët e objekteve, bizneset dhe gjeneruesit e tjerë të ujërave të zeza do të mund të ofronin informacione mbi llojin dhe vendndodhjen e lidhjeve të shkarkimit të ujërave të zeza.

Objektivi kryesor i këtij aktiviteti do të ishte krijimi i një baze të besueshme teknike të të dhënave që përshkruan nëse ujërat e zeza shkarkohen përmes:

- rrjetit publik të kanalizimit;
- sistemeve me grupa septike; ose
- shkarkimit të drejtpërdrejtë në ujërat sipërfaqësore, kur kjo është e zbatueshme.

Çdo zbatim i ardhshëm i një mekanizmi të tillë duhet të sigurojë transparencë, komunikim të qartë të objektivave dhe mbrojtje të përshtatshme të informacionit të dorëzuar, në përputhje me legjislacionin në fuqi dhe procedurat institucionale.

Ky vlerësim nuk rekomandon masa ndëshkuese, përkundrazi, qasja e propozuar synon të mbështesë mbledhjen e informacionit teknik të nevojshëm për planifikimin afatgjatë të infrastrukturës së ujërave të zeza.

Masat e mundshme të zbatimit mund të përfshijnë fushata informuese, udhëzime teknike dhe, kur është e përshtatshme, stimuj financiarë ose administrativë që inkurajojnë pjesëmarrjen vullnetare. Vendimet lidhur me mekanizmat e stimulimit do të kërkonin shqyrtim të veçantë të politikave dhe për këtë arsye, janë jashtë fushëveprimit të këtij vlerësimi.

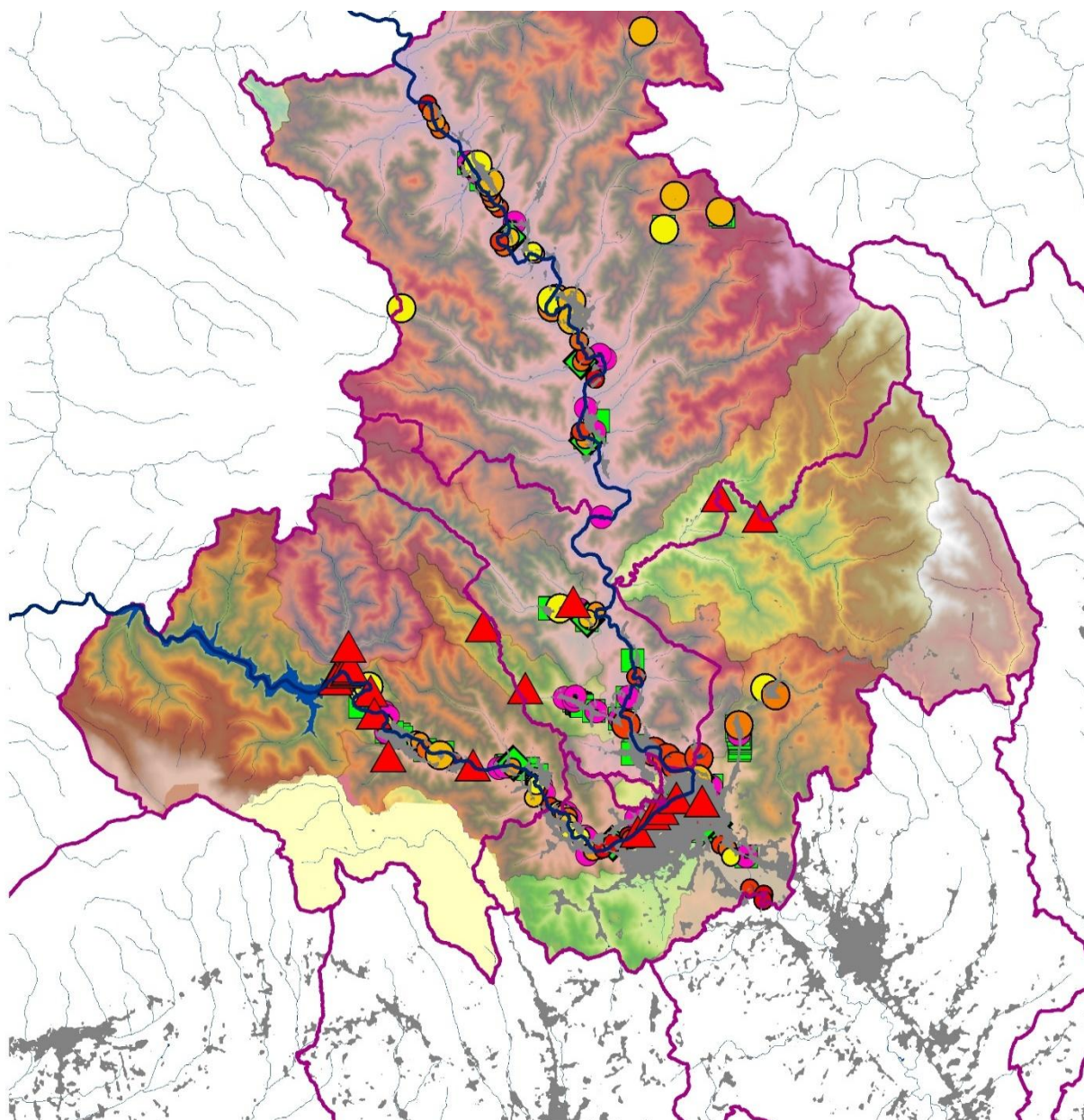
Nëse zbatohet, koordinimi ndërmjet hartëzimit të rrjetit komunal të kanalizimit dhe raportimit vullnetar të pikave të shkarkimit mund të përmirësojë plotësinë e inventarit të përgjithshëm të ujërave të zeza dhe të sigurojë një bazë më të fortë teknike për planifikimin e ardhshëm të trajtimit të ujërave të zeza.

Informacioni i mbledhur përmes një inventari të tillë mund të mbështesë gjithashtu aktivitetet e ardhshme të planifikimit mjedisor, duke përfshirë inventarizimin e pikave të nxjerrjes/shfrytëzimit të ujërave nëntokësore, menaxhimin e ujërave atmosferike, vlerësimin e sipërfaqeve të papërshkueshme dhe komponentë të tjerë të menaxhimit të integruar të burimeve ujore.

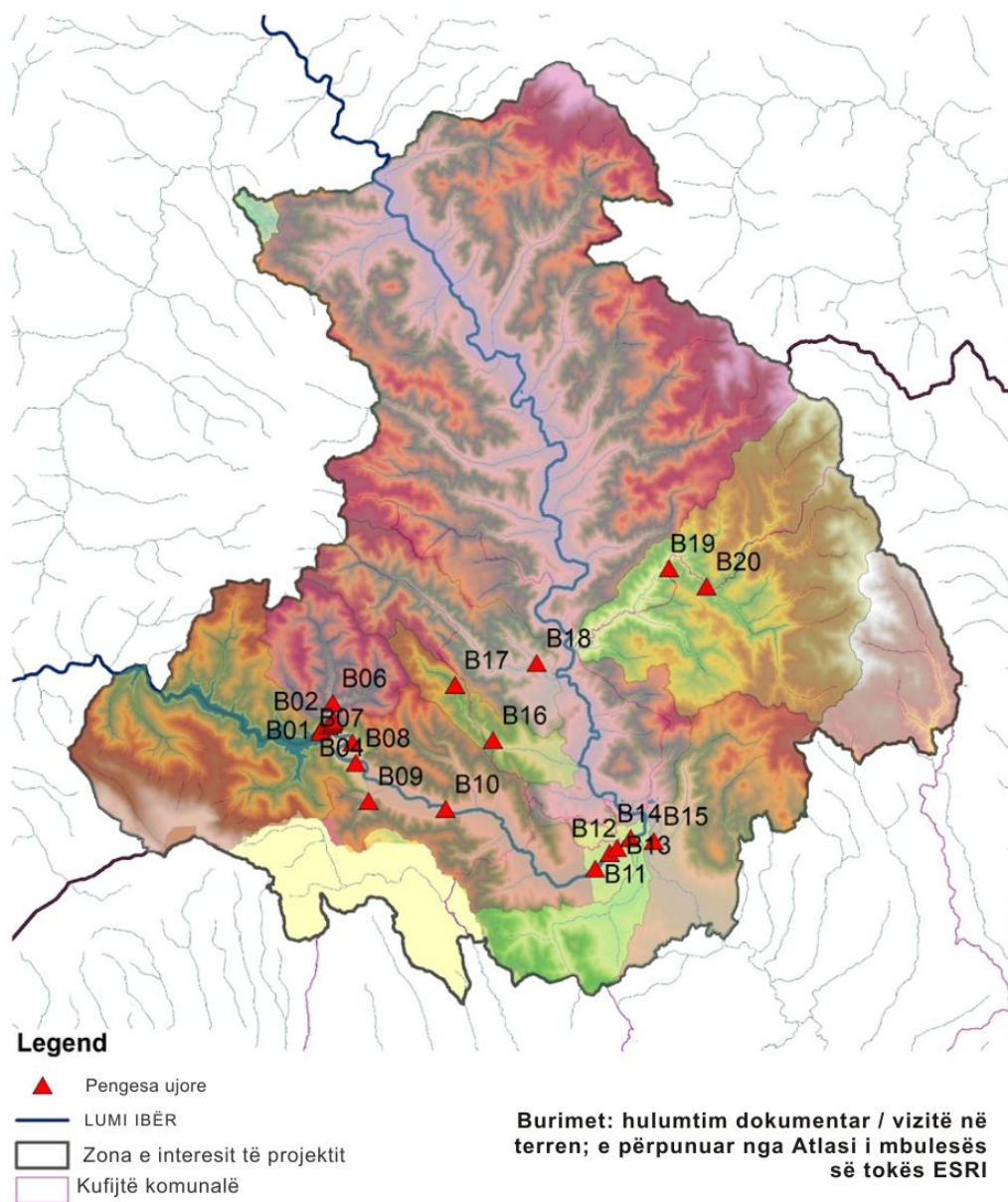
Portofoli i projekteve dhe aktiviteteve të mundshme

Ky seksion synon të mbështesë aktivitetet e komunikimit dhe informimit të projektit ndaj institucioneve lokale në zonën e interesit të projektit.

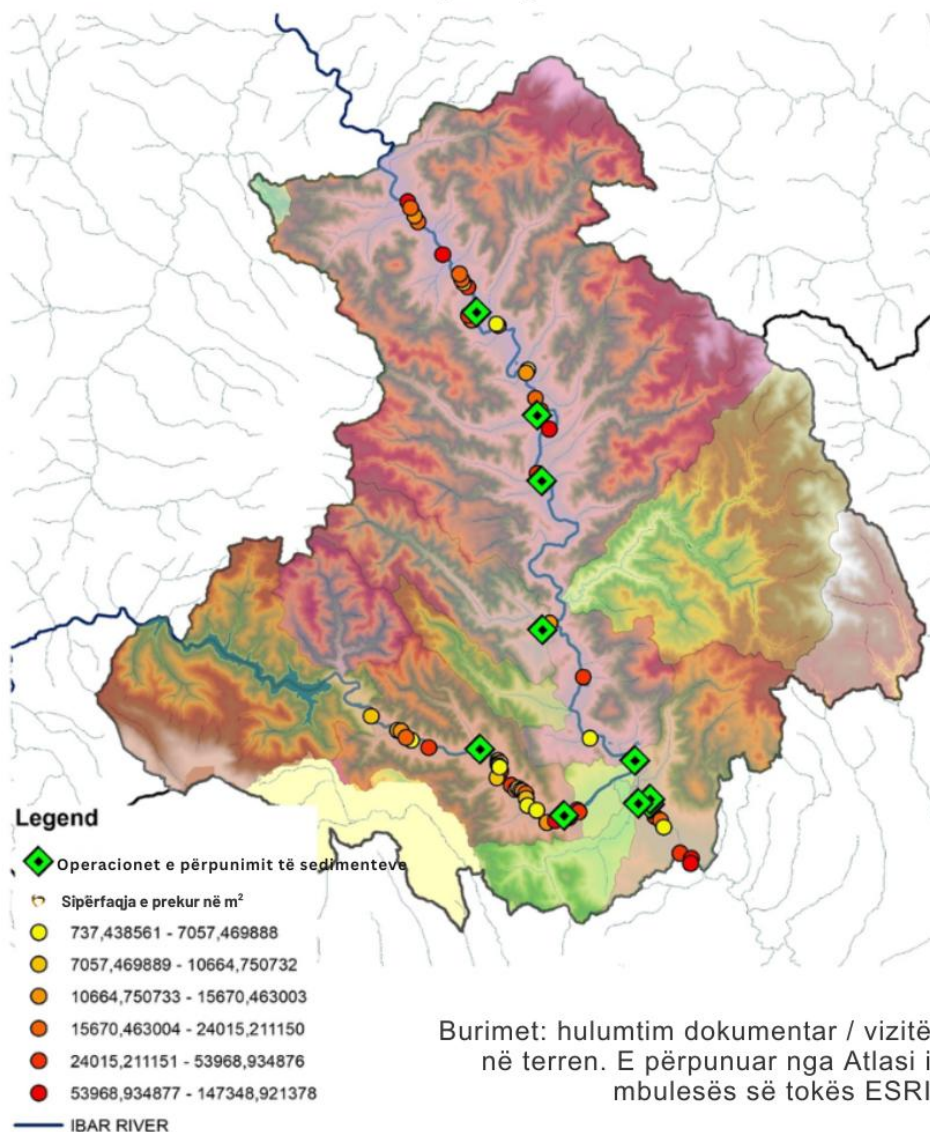
Barrierat ujore

Pengesa ujore

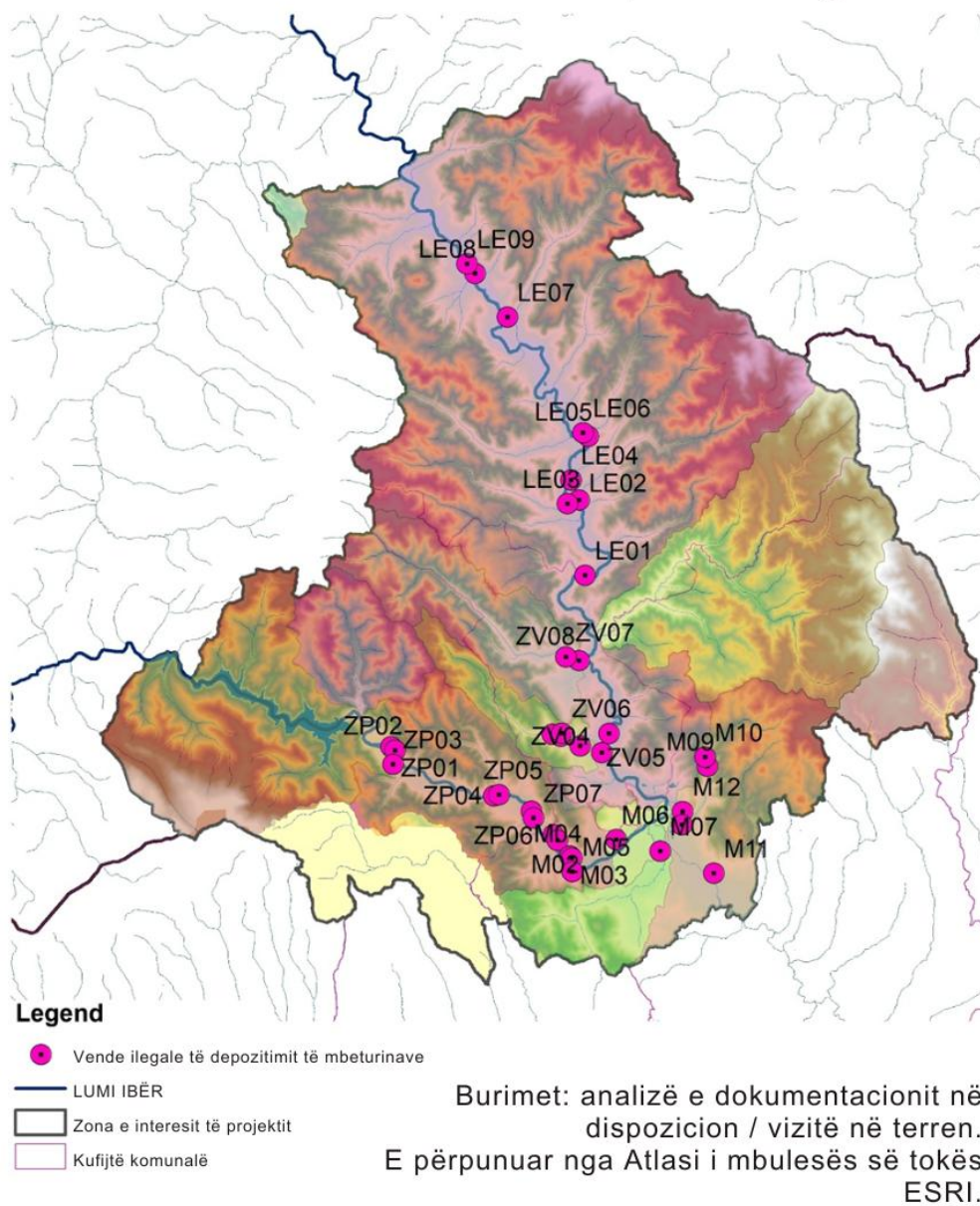
Deponitë ilegale të mbeturinave

Nxjerrja e sedimenteve

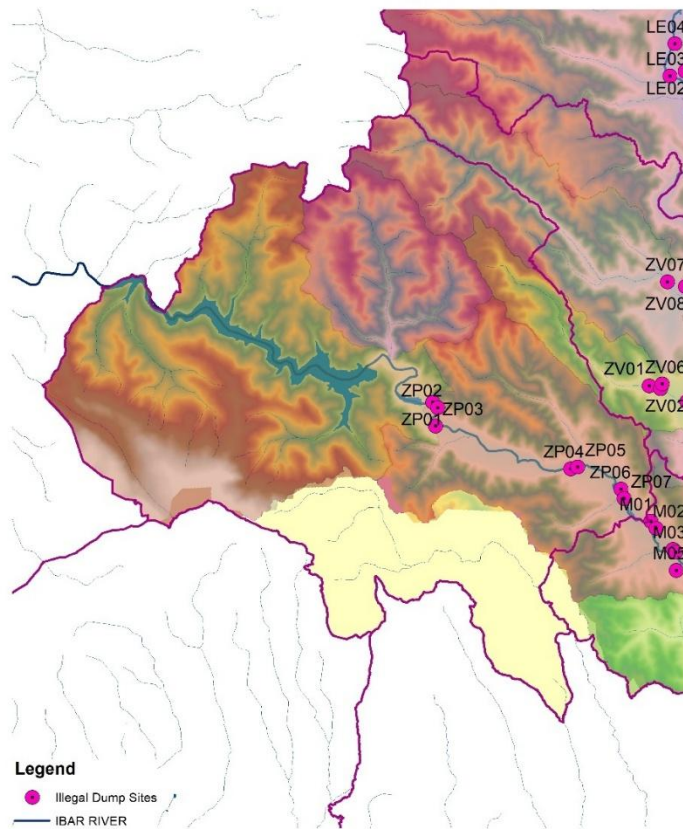
Shkarkimet në rrjedhat ujore

Deponi ilegale

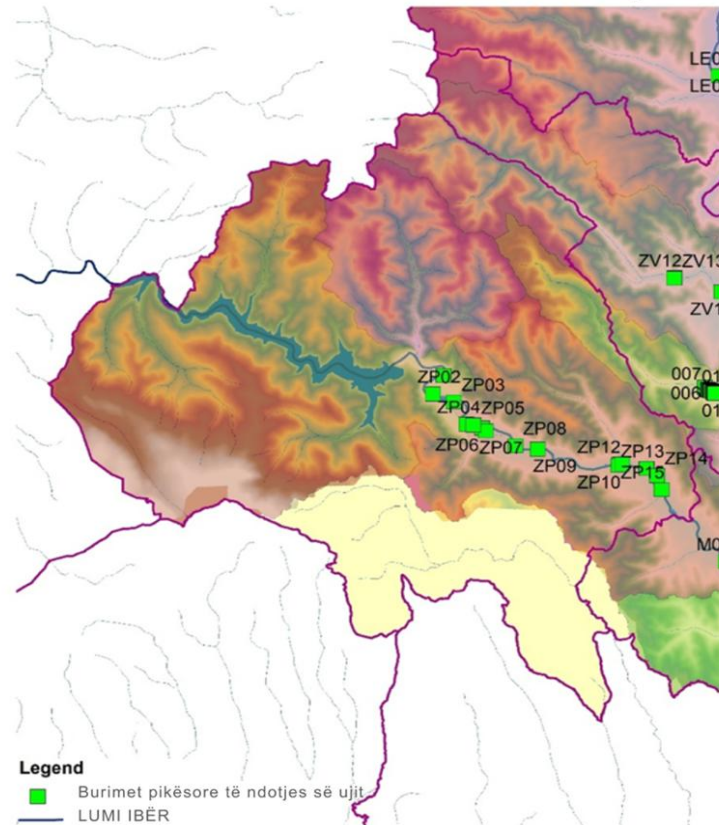

Komuna e Zubin Potokut

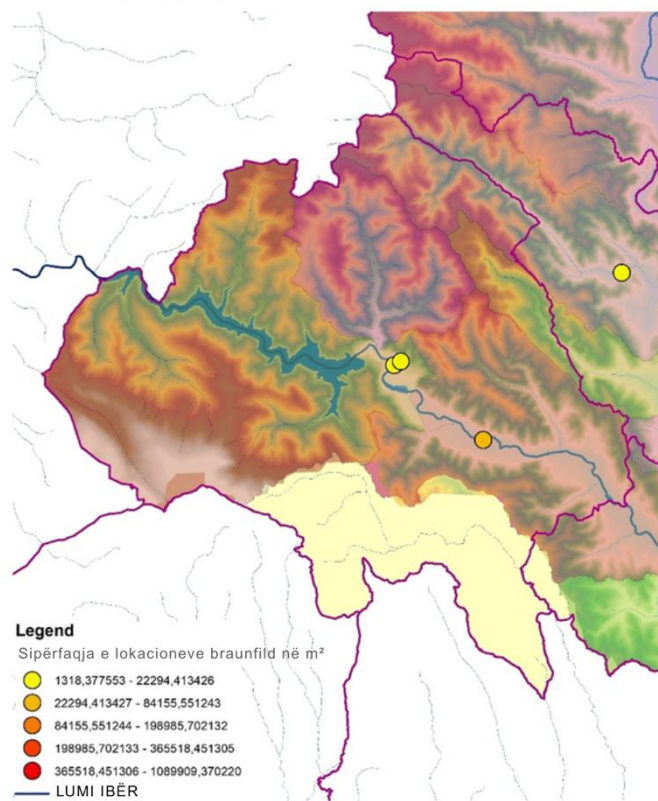
Zubin Potok/Illegal landfil sites

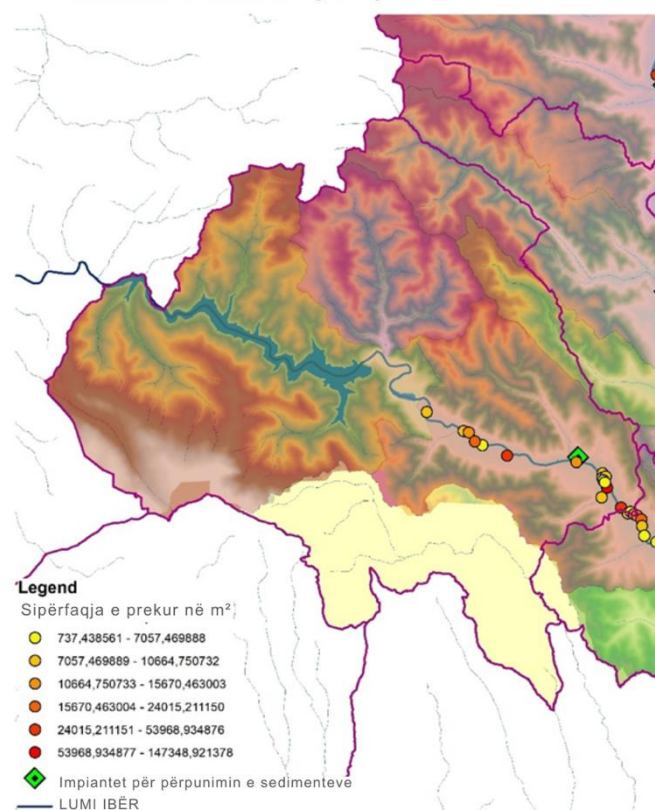
Zubin Potok / Shkarkimet e ndotjes

Zubin Potok / Lokacionet industriale braunfild

Zubin Potok / Nxjerrja e sedimenteve

Menaxhimi i ujërave të zeza

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Inventari i burimeve pikësore të ndotjes	Vlerësimi rekomandon krijimin e një inventari të standardizuar të burimeve pikësore të ndotjes për të siguruar një bazë teknike për planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza. Një mekanizëm vullnetar raportimi, i kombinuar me hartëzimin e infrastrukturës komunale, mund të përmirësojë plotësinë dhe besueshmërinë e të dhënave në dispozicion.	Të zbatohet një program dyvjeçar për krijimin e një inventari bazë të burimeve pikësore të ndotjes në të gjitha komunat pjesëmarrëse.	Të zhvillohet një mekanizëm vullnetar i vetëraportimit për identifikimin e pikave të shkarkimit të ujërave të zeza dhe lidhjeve me rrjetin e kanalizimit. Autoritetet komunale do të përgatisin njëkohësisht një inventar dhe bazë të të dhënave të hartëzuar për infrastrukturën nëntokësore të kanalizimit. Pjesëmarrja mund të mbështetet përmes aktiviteteve të vetëdijësimit dhe mekanizmave të përshtatshëm nxitës, kur këto konsiderohen të përshtatshme nga autoritetet kompetente.	Buxhetet komunale; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH); Programet IPA të Bashkimit Evropian
2	Hartëzimi i rrjetit të kanalizimit		Të zhvillohet një program gjithëpërfshirës për hartëzimin e rrjetit të kanalizimit, duke përfshirë infrastrukturën ekzistuese të ujërave të zeza brenda komunës.		
3	Vënia në funksion e impiantit të sapondërtuar për trajtimin e ujërave të zeza	Tre impiante për trajtimin e ujërave të zeza, të ndërtuara pas vitit 2020, rezultuan jofunksionale gjatë periudhës së vlerësimit. Informacionet në dispozicion tregojnë se kërkesat për operim dhe mirëmbajtje përfaqësojnë një nga faktorët që ndikojnë në vënien e tyre në funksion.	Të identifikohet dhe të krijohet një mekanizëm i qëndrueshëm financiar për operimin dhe mirëmbajtjen e objekteve të sapondërtuara për trajtimin e ujërave të zeza.	Të zhvillohet një kornizë financiare dhe institucionale që përcakton përgjegjësitë për operimin, mirëmbajtjen dhe menaxhimin afatgjatë të objekteve, me qëllim mundësimin e vënies së tyre të plotë në funksion.	Grant nga institucionet qendrore ose transferim i fondeve të komuna apo autoriteti tjetër i caktuar.
4	Vlerësimi i gropave septike ekzistuese	Më shumë se pesë rezervuarë të vjetër sedimentimi janë identifikuar brenda komunës. Gjendja e tyre aktuale teknike	Të vlerësohet gjendja e rezervuarëve ekzistues të sedimentimit së bashku me rrjetin përkatës të	Të vlerësohen të gjitha objektet e identifikuar. Objektet ekzistuese të vjetërsuara në	Grant nga institucionet qendrore për Komunën e Zubin Potokut.

		dhe funksionaliteti operacional kërkojnë vlerësim për të përcaktuar nëse rehabilitimi, ripërdorimi ose çmontimi përfaqëson opsionin më të përshtatshëm të menaxhimit.	kanalizimit, me qëllim identifikimin e mundësive për përmirësimin e infrastrukturës ekzistuese të ujërave të zeza.	Gazivodë/Ujman dhe Bregun e Madh mund të merren në konsideratë për çaktivizim dhe mbyllje të sigurt, ndërsa tre rezervuarët e sedimentimit në Çabër duhet t'i nënshtrohen një vlerësimi teknik për të përcaktuar potencialin e tyre për rehabilitim ose përmirësim.	Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
5	Eliminimi i deponisë ilegale të mbeturinave	Lokacionet e hedhjes ilegale të mbeturinave të identifikuar gjatë vlerësimit mund të kontribuojnë në degradimin mjedisor dhe të paraqesin rreziqe për cilësinë e ujërave sipërfaqësore. Parandalimi i përsëritjes së hedhjes ilegale të mbeturinave konsiderohet po aq i rëndësishëm sa edhe rehabilitimi i lokacioneve.	Të pastrohen lokacionet e hedhjes ilegale të mbeturinave dhe të zbatohen masa shoqëruese për vetëdijësimin e publikut dhe zbatimin e ligjit, me qëllim parandalimin e hedhjes së ardhshme ilegale të mbeturinave.	Të kryhen operacione pastrimi duke përdorur makineri dhe pajisje të përshtatshme transporti, të pasuara nga fushata komunikimi dhe masa inspektuese dhe ndëshkuese, të hartuara për të dekurajuar përsëritjen e hedhjes ilegale të mbeturinave.	Grant nga institucionet qendrore për Komunën e Zubin Potokut. Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.

Aktivitetet e monitorimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Nivelet e ujit në lumenj dhe trupa ujorë	Vëzhgimet në terren tregojnë se ndryshueshmëria klimatike ka ndryshuar modelet historike hidrologjike brenda komunës. Ngjarja e janarit 2023 në Liqenin e Gazivodës/Ujmanit	Të zgjerohet rrjeti i monitorimit hidrometrik për të përmirësuar kuptimin e ndryshimeve në kushtet hidrologjike dhe për të forcuar përgatitjen ndaj përmbajtjeve.	Të instalohen stacione për monitorimin hidrometrik në: 1. Liqenin e Gazivodës/Ujmanit; 2. Liqenin e Pridvoricës; 3. Liqenin e Prelezit. Të dhënat e monitorimit duhet të jenë të disponueshme publikisht,	Financim komunal dhe mbështetje nga donatorët, me operimin dhe mirëmbajtjen e siguruar nga drejtoria komunale dhe autoritetet përkatëse të menaxhimit të ujërave.

		dëshmoi rëndësinë e monitorimit të vazhdueshëm hidrologjik për menaxhimin e ujërave dhe sigurinë e infrastrukturës.		kur është e përshtatshme, dhe të integrohen në sistemet ekzistuese të të dhënave të hapura të menaxhuara nga autoritetet përkatëse të ujërave.	
2	Monitorimi i cilësisë së ujit të lumit	Lumi Ibër brenda Komunës së Zubin Potokut përfaqëson aktualisht një lokacion të rëndësishëm referues në pjesën e sipërme të rrjedhës për vlerësimin e cilësisë së ujit brenda pellgut më të gjerë. Krijimi i monitorimit afatgjatë do të ofronte informacion të vlefshëm bazë për vlerësimin e ndryshimeve mjedisore në pjesët e poshtme të rrjedhës.	Të merret në konsideratë instalimi i stacioneve shtesë për monitorimin e cilësisë së ujit, me qëllim mbështetjen e menaxhimit të integruar të burimeve ujore dhe vlerësimin afatgjatë mjedisor.	Të instalohen 3 stacione matëse në lumin Ibër për monitorimin e një game të gjerë të shkarkimeve: 1. Në rrëzë të digës së Gazivodës/Ujmanit; 2. Në pjesën e poshtme të rrjedhës së lumit Zubodoll, në Zubin Potok; 3. Në kufirin me Komunën e Mitrovicës.	Komuna / Donatorët Ndërmarrje e përbashkët me autoritetin e ujërave
3	Monitorimi i ujërave nëntokësore	Rregullimi i rezervuarëve dhe reduktimi i transportit të sedimenteve mund të ndikojnë në dinamikën e ujërave nëntokësore brenda komunës. Monitorimi i vazhdueshëm do të përmirësonte kuptimin e tendencave afatgjata të ujërave nëntokësore dhe do të mbështeste menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve	Të krijohet një rrjet monitorimi të ujërave nëntokësore, i mbështetur nga një inventar komunal i ujërave nëntokësore.	Të regjistrohen pusët ekzistuese të ujërave nëntokësore dhe të instalohen pajisje monitorimi, përfshirë transduktorë presioni, në puse të përzgjedhura pranë lumit Ibër, me qëllim monitorimin e niveleve të ujërave nëntokësore në kohë.	Komuna e Zubin Potokut, Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim të mundshëm me stafin universitar ose OJQ-të

		ujore.			
4	Shëndeti i ekosistemit uxor	Komuna përmban disa trupa uxorë artificiale, ekuilibri ekologjik i të cilëve kërkon vëzhgim të vazhdueshëm. Natyra ndërkufitare e ekosistemit uxor dhe modelet e migrimit të peshqve rrisin rëndësinë e monitorimit të koordinuar.	Të zhvillohet një program afatgjatë për monitorimin e ekosistemeve uxorë në bashkëpunim me komunitetet lokale, shoqatat e peshkatarëve dhe institucionet shkencore.	Të krijohet një program informimi dhe përfshirjeje i koordinuar nga drejtoria komunale për mjedis, me mbështetje teknike nga një ihtiolog i jashtëm. Të zhvillohen mekanizma komunikimi dhe mjete digjitale për mbledhjen e vëzhgimeve në terren dhe ndarjen e të dhënave të monitorimit ekologjik.	Komuna e Zubin Potokut, Drejtoria për Mjedis, do të ishte bartëse e përgjegjësisë dhe menaxhere e projektit. Mund të krijohet një portal/server ose një mjet tjetër përmes të cilit informacioni do të ndahet dhe grumbullohet.
5	Monitorimi i ekosistemeve uxorë në degët e lumenjve	Disa degë të lumenjve brenda komunës përmbajnë habitate të rëndësishme për shumimin e peshqve, të cilat kontribuojnë në integritetin ekologjik të pellgut më të gjerë të lumit Ibër. Monitorimi i vazhdueshëm do të mbështeste ruajtjen dhe menaxhimin e peshkimit.	Të monitorohen degët prioritare të lumenjve dhe të vlerësohet dinamika e popullatave të peshqve, duke përfshirë efektivitetin e programeve për ripopullimin e peshqve.	Të zbatohet monitorimi vjetor i lumenjve Çeçevë, Lluçkarekë dhe Jagenicë, së bashku me vlerësimin periodik të aktiviteteve të ripopullimit të peshqve, duke përfshirë speciet lipan dhe troftë.	Komuna e Zubin Potokut, Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim me universitetin, OJQ-të lokale dhe institucionet qendrore.
6	Monitorimi i shpendëve	Popullatat e shpendëve përfaqësojnë tregues të dobishëm të shëndetit të ekosistemeve të ujërave të ëmbla. Komuna përmban disa habitate uxorë që mbështesin lloje të shpendëve rezidentë dhe migratorë.	Të krijohet një program komunal për monitorimin e shpendëve, duke dokumentuar popullatat e shpendëve të lidhura me lumenjtë, rezervuarët dhe ligatinat.	Të instalohen kamera për vëzhgimin e shpendëve në trupat uxorë dhe pranë zonave të folezimit të shpendëve (mbi 20). Të vendosen tabela informuese me të dhëna për hapësirat dhe habitatet e shpendëve për turistët dhe vëzhguesit amatorë të shpendëve.	Komuna e Zubin Potokut / donatorët / OJQ-të lokale Bashkëpunim i mundshëm me organizatat globale për konservimin e natyrës, veçanërisht për monitorimin dhe raportimin e specieve migratore (regjistrat e shënjitimit/dokumentimit).

Aktivitetet e restaurimit

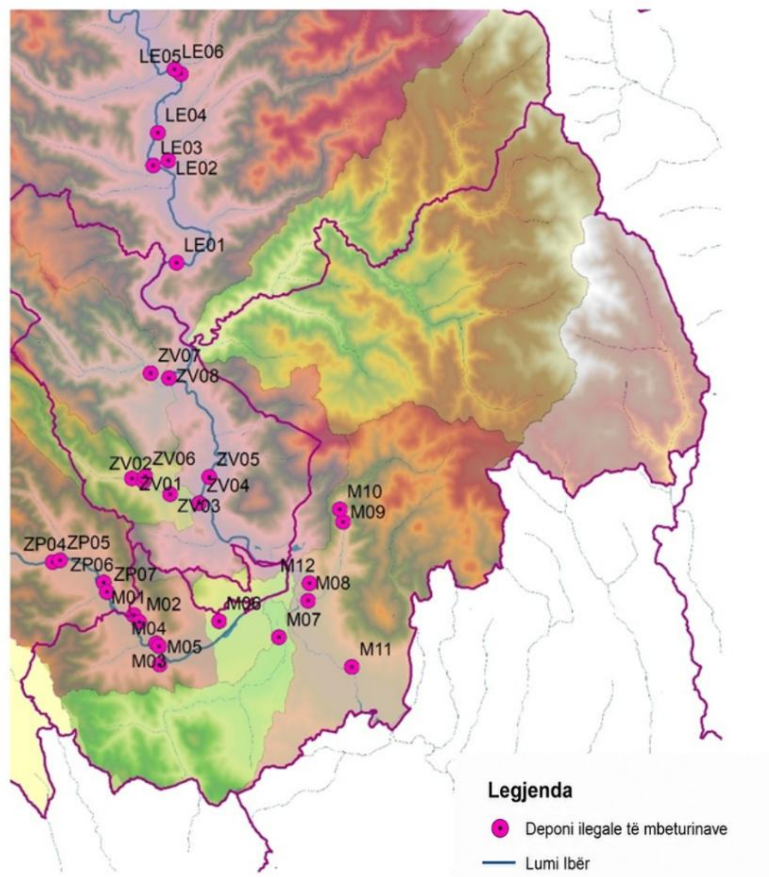
#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Restaurimi i zonave të nxjerrjes së rrës	Nxjerrja e sedimenteve ka qenë historikisht një aktivitet fitimprurës, në kohën kur bujqësia nuk ishte ekonomikisht e favorshme. Sot, vlerat e tregut kanë ndryshuar ekuilibrin në favor të aktiviteteve bujqësore. Zubin Potoku është ndikuar nga kjo veprimtari, por jo në të njëjtën masë si komunat e tjera. Megjithatë, edhe në rastet e operimeve me intensitet më të ulët, ndikimet mund të jenë më të theksuara për shkak se mungon transporti natyror i sedimenteve për të zëvendësuar deficitin e krijuar.	Zonat e dëmtuara në zonat bregore dhe zonat e nxjerrjes së tokës dhe sedimenteve duhet të restaurohen në formën, cilësinë dhe gjendjen e një prone të shëndoshë dhe të paprekur në afërsi. Kjo veprimtari duhet të realizohet për të rikthyer zonat në përdorimin e tyre të përcaktuar (tokë bujqësore, kullota, zona të përmbytjeve, etj.).	Të bëhet hartëzimi i zonave kritike të operacioneve të nxjerrjes së sedimenteve dhe të vlerësohet niveli i dëmtimit. Të krahasohen të dhënat me të përgjegjësinë/përfituesin e mundshëm të aktivitetit dhënat e pronësisë për të përcaktuar të restaurimit. Përcaktimi i zonave të përmbytjeve dhe teknikat e planifikimit hapësinor mund të shërbejnë si një mundësi testimi për zgjidhjet e bazuara në natyrë (NBS).	Grante nga institucionet qendrore, programe ndërkombëtare për restaurim dhe konservim, duke përfshirë iniciativat e Bashkimit Evropian për ujërat e ëmbla (INTERREG, RESTORIVER) dhe programet për zgjidhje të bazuara në natyrë (NBS).
2	Spektori i pylltarisë	Spektori i pylltarisë ka një rol të rëndësishëm në ciklin hidrologjik. Pyjet ruajnë ujin dhe i mbajnë burimet ujore aktive në aspektin hidrologjik për periudha më të gjata. Në mungesë të pyjeve, përmbytjet e shpejta dhe rrëshqitjet e dheut do të dëmtin rrjedhat ujore dhe do të kontribuonin në çekëtimin e trupave ujorë.	Vlerësimi rekomandon ripyllëzimin e zonave prioritare me lloje autoktone të drurëve për të reduktuar rrezikun e erozionit, për të përmirësuar stabilitetin e shpatieve dhe për të mbështetur funksionet e pellgut ujëmbledhës.	Aktiviteti i ndikativ: mbjellja e rreth 20,000 drunjve autoktonë në tokat publike dhe shpërndarja e rreth 30,000 fidanëve për mbjellje vullnetare në tokat private, në varësi të përshtatshmërisë së lokacionit dhe fondeve në dispozicion.	Një projekt PPP (Partneritet Publik-Privat) mund të jetë një mundësi e shkëlqyer testimi për komunën për të zhvilluar aftësitë në këtë lloj investimi, me rrezik minimal.

Aktivitetet e konservimit

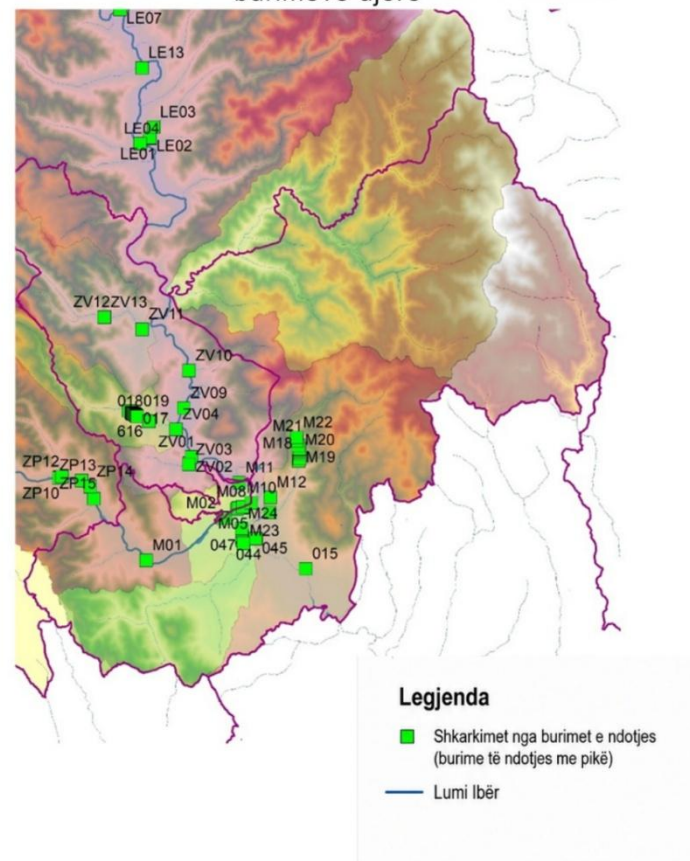
#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Lumi Çeçevë	Ky është lumi më i rëndësishëm dhe një degë e drejtpërdrejtë e Liqenit të Gazivodës/Ujmanit. Është i vetmi lum me rëndësi të konsiderueshme që ka habitat potencial për riprodhimin e peshqve; prandaj, ai është thelbësor për ekologjinë e peshqve dhe ekonominë e peshkimit në Liqenin e Gazivodës/Ujmanit, i cili ndodhet nën kontroll të plotë brenda Komunës së Zubin Potokut.	Të përcaktohet ky nënpellg lumor si zonë kritike për shumimin e peshqve. Trashëgimia historike e këtij lumi në prodhimin e energjisë nuk paraqet vlerë të konsiderueshme dhe nuk do të kishte vlerë që tejkalon përfitimet nga të mirat dhe shërbimet mjedisore që mund të arrihen nëse nënpellgu lumor do të rikthehej në gjendje natyrore (rewilding).	Të vlerësohet mundësia e rikthimit të lidhshmërisë gjatësore të lumit, aty ku kjo është e përshtatshme nga aspekti teknik, mjedisor dhe ligjor.	Investim kapital nga Komuna e Zubin Potokut me mbështetjen e një donator; Programe ndërkombëtare për ujërat e ëmbla në dispozicion (ORP – Open River Program), heqja e digave, etj.
2	Ripopullimi i peshqve	Lumi Ibër ka potencial të madh për peshkim sportiv me mizë (fly fishing). Për shkak të temperaturës së qëndrueshme të ujit, riprodhimi natyror i peshqve është i kufizuar. Në varësi të vlerësimit ekologjik dhe planifikimit të menaxhimit të peshkimit, ripopullimi sezonal i peshqve mund të merret në konsideratë si një nga masat për mbështetjen e menaxhimit të peshkimit.	Komuna e Zubin Potokut ka njohuri lokale dhe kapacitete për zbatimin e këtyre aktiviteteve, të cilat kanë dhënë rezultate pozitive edhe në të kaluarën.	Të zhvillohet një plan për ripopullimin sezonal të peshqve, duke përcaktuar vëllimin, sasinë dhe lokacionet e përshtatshme për lëshimin e peshqve. Të vendosen tabela informuese për rregullat e peshkimit (kap dhe lësho – catch and release, si dhe autoritetin përgjegjës për pajisjen me licencën e peshkimit sportiv).	Investim kapital nga Komuna e Zubin Potokut me mbështetjen e një donatori.

Komuna e Mitrovicës së Jugut

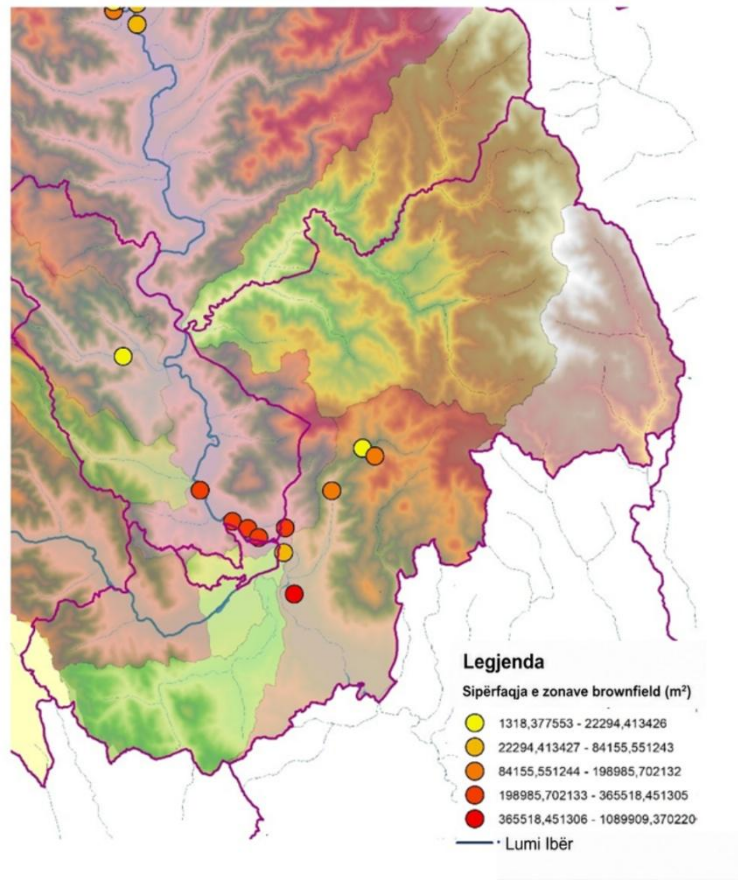
Mitrovica e Jugut - Deponitë ilegale të mbeturinave

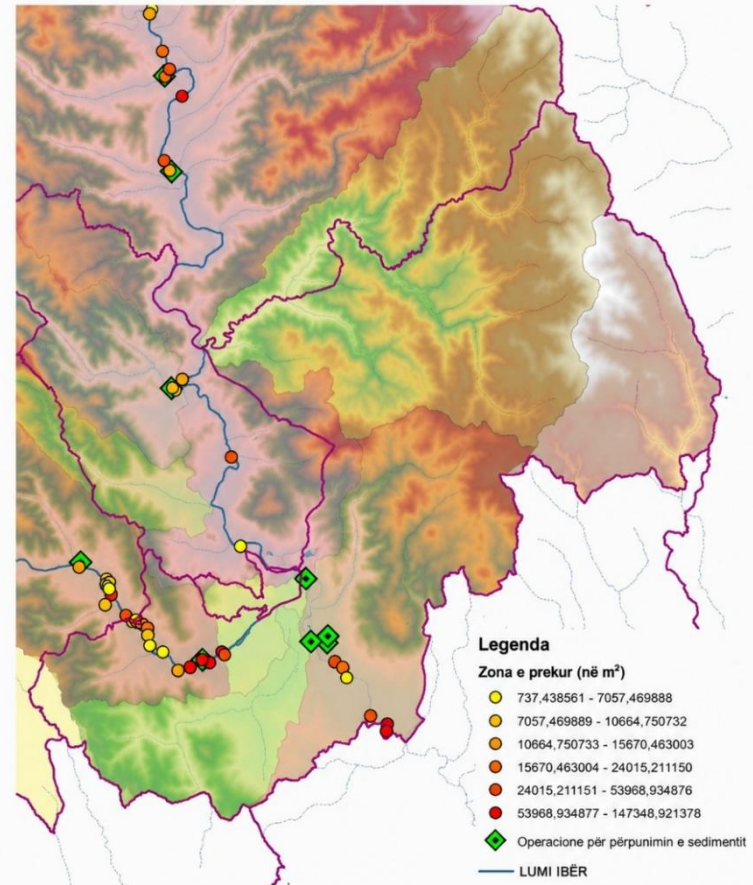
Mitrovica e Jugut – Burimet pikësore të ndotjes së burimeve ujore

Mitrovica e Jugut – Lokacionet industriale brownfield

Mitrovicë e Jugut / Nxjerrja e sedimentit

Menaxhimi i ujërave të zeza

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Inventarizimi i burimeve pikësore të ndotjes	Ky rekomandim është përshkruar në një seksion të veçantë të raportit. Krijimi i një inventari gjithëpërfshirës të burimeve pikësore të ndotjes rekomandohet për të siguruar një bazë të qëndrueshme informacioni për planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza. Një mekanizëm vullnetar raportimi, i kombinuar me hartëzimin e infrastrukturës komunale, mund të përmirësojë plotësinë dhe besueshmërinë e të dhënave në dispozicion.	Rekomandohet një program dyvjeçar për krijimin e një baze fillestare të të dhënave për burimet pikësore të ndotjes në komunat brenda pellgut të lumit Ibër.	Të zhvillohet një mekanizëm vullnetar i vetëraportimit për identifikimin e lokacioneve të shkarkimit të ujërave të zeza dhe lidhjeve me rrjetin e kanalizimit. Autoritetet komunale do të përgatisin njëkohësisht një inventar dhe bazë të të dhënave të hartëzuar për infrastrukturën nëntokësore të kanalizimit. Pjesëmarrja mund të mbështetet përmes aktiviteteve informuese dhe mekanizmave të përshtatshëm stimulues, kur këto konsiderohen të përshtatshme nga autoritetet kompetente.	Buxhetet komunale; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH); Programet IPA të Bashkimit Evropian.
2	Hartëzimi i rrjetit të kanalizimit		Të zhvillohet një program për hartëzimin e rrjetit të kanalizimit në nivel komunal, me qëllim përmirësimin e njohurive mbi infrastrukturën ekzistuese të ujërave të zeza dhe mbështetjen e aktiviteteve të ardhshme të planifikimit.		
3	Kadastr i ndotjes nga trashëgimia industriale	Lokacionet historike industriale dhe zonat brownfield janë identifikuar si burime të mundshme pikësore të ndotjes që mund të ndikojnë në cilësinë e ujit. Megjithëse menaxhimi i këtyre objekteve tejkalon përgjegjësitë komunale, njohuritë mbi vendndodhjen dhe karakteristikat e tyre do të mbështesnin planifikimin mjedisor lokal dhe masat për zbutjen e ndikimeve.	Komunat e Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut, Zveçanit dhe Leposaviqit, në bashkëpunim me operatorët e lokacioneve industriale, mund të mbështesin përgatitjen e një kadastër gjithëpërfshirës të ndotjes nga trashëgimia industriale.	Të përgatitet një vlerësim teknik i pavarur i burimeve pikësore të ndotjes industriale, me qëllim dallimin e shkarkimeve industriale nga sistemi komunal i ujërave të zeza dhe sigurimin e informacionit për planifikimin e ardhshëm të masave rehabilituese.	Grant nga institucionet qendrore ose transferim i fondeve të operatorët e komplekseve industriale dhe/ose komunat ku ndodhen objektet industriale.

4	Menaxhimi i rrjedhjeve të deponisë së Gërmovës	Deponia rajonale e Gërmovës ka qenë në funksion për shumë vite. Vëzhgimet në terren tregojnë se rrjedhjet e patrajtuara nga deponia mund të përfaqësojnë një burim të mundshëm të ndotjes që hyn në lumin Ibër, duke theksuar rëndësinë e përmirësimit të menaxhimit të rrjedhjeve të deponisë.	Të zhvillohet një sistem i përshtatshëm për mbledhjen dhe trajtimin e rrjedhjeve të deponisë, me qëllim zvogëlimin e ndikimeve të mundshme mjedisore që lidhen me operimin e deponisë.	Të projektohet dhe të instalohet një impiant për trajtimin e rrjedhjeve të deponisë, së bashku me infrastrukturë të kontrolluar të drenazhimit dhe një stacion për monitorimin e shkarkimeve, me qëllim mundësimin e monitorimit të rregullt të cilësisë së ujit.	Komuna, Drejtoria për Mjedis në bashkëpunim me universitetin, OJQ-të lokale dhe institucionet qendrore.
5	Eliminimi i deponive ilegale të mbeturinave	Deponitë ilegale të mbeturinave janë identifikuar përgjatë disa segmenteve të brigjeve të lumit. Megjithëse disa lokacione janë pastruar më parë, është vërejtur përsëritje e hedhjes ilegale të mbeturinave, duke treguar nevojën si për masa rehabilitimi ashtu edhe për masa parandaluese.	Të hiqen deponitë ilegale të mbeturinave dhe të zbatohen masa informuese dhe kontrolluese me qëllim parandalimin e hedhjes së paligjshme të mbeturinave në të ardhmen.	Të realizohen operacione pastrimi duke përdorur makineri dhe pajisje të përshtatshme për transport, të shoqëruara me fushata vetëdijësimi dhe forcimin e masave të inspektimit për të dekurajuar përsëritjen e hedhjes ilegale të mbeturinave.	Grant nga institucionet qendrore për komunën Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare

Aktivitetet e monitorimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Nivelet e ujit në lumenj dhe trupa ujorë	Të dhënat historike tregojnë disa raste të dëmtimit të digave dhe argjinaturave mbrojtëse nga përmytjet në zonën e Lagjes së Boshnjakëve gjatë dekadës së fundit. Ky rekomandim plotëson masat e monitorimit të propozuara për	Të instalohen stacione hidrometrike monitorimi për të përmirësuar vlerësimin e rrezikut nga përmytjet dhe reagimin në raste emergjente. Informacioni mbi nivelet e ujit duhet të jetë i disponueshëm për	Stacione hidrometrike në daljen e strukturave të mëposhtme të barrierave ujore: 1. Barriera e parë e Liqenit Koshutovë 2. Bashkimi i lumenjve	Stacionet hidrometrike të financuara nga burimet komunale ose donatorët; Operimi dhe mirëmbajtja e objekteve nga drejtoria

		Mitrovicën e Jugut, duke përfshirë edhe konsiderata shtesë për përgatitjen ndaj situatave emergjente. Mitrovica ka ndërtuar disa barriera dhe trupa ujqorë, të cilët paraqesin mundësi të përshtatshme për matjen e bilancit ujqor.	publikun dhe të paraqitet së bashku me vlerat historike të referencës, kur ato janë në dispozicion.	Sitnicë dhe Ibër	komunale përkatëse.
2	Monitorimi i cilësisë së ujit të lumit	Vëzhgimet në terren tregojnë se ndryshimet në cilësinë e ujit bëhen më të dukshme brenda zonës urbane të Mitrovicës, ku janë të përqendruara dendësia e popullsisë dhe aktivitetet ekonomike.	Të merret në konsideratë instalimi i stacioneve shtesë për monitorimin e cilësisë së ujit, me qëllim mbështetjen e menaxhimit të integruar të burimeve ujqore dhe krijimin e një baze të dhënash për monitorim afatgjatë.	Të instalohen stacione monitorimi në: 1. Lumin Lushtë, në rrjedhën e sipërme të pikës së bashkimit me lumin Ibër; 2. Lumin Sitnicë, në rrjedhën e sipërme të pikës së bashkimit me lumin Ibër; 3. Lumin Ibër, ndërmjet Mitrovicës së Veriut dhe Zveçanit.	Komunat e Mitrovicës së Jugut dhe Mitrovicës së Veriut / Donatorët; Ndërmarrje e përbashkët me autoritetin e ujqorave.
3	Monitorimi i ujqorave nëntokësore	Stacioni ekzistues i pompimit të ujqorave nëntokësore në Mitrovicën e Veriut ofron një mundësi për monitorim sistematik të sasisë së ujqorave nëntokësore dhe tendencave të funksionimit.	Digjitalizimi dhe publikimi i të dhënave të monitorimit mund të përmirësojnë transparencën dhe të mbështesin menaxhimin afatgjatë të burimeve ujqore nëntokësore.	Të zhvillohet një platformë me të dhëna të hapura që ofron informacion mbi shfrytëzimin e ujqorave nëntokësore, kapacitetin e prodhimit dhe tendencat e konsumit.	Komuna, Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim të mundshëm me stafin universitar ose OJQ-të
4	Monitorimi i ekosistemeve ujqore	Degët e lumit Ibër luajnë një rol të rëndësishëm në përcaktimin e gjendjes ekologjike të lumit	Rezervuarët e ujit të ndërtuar së fundmi në zonën rekreative të	Monitorimi i shëndetit të ekosistemeve ujqore dhe amfibëve, si dhe marrja e	Komuna, Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim me universitetin, OJQ-të

		kryesor. Vëzhgimet në terren tregojnë gjithashtu se rezervuarët e ndërtuar së fundmi mund të jenë duke përjetuar procese të eutrofikimit dhe zhvillim të mundshëm të cianobaktereve, duke theksuar nevojën për monitorim të vazhdueshëm ekologjik.	Mitrovicës kanë shfaqur disa probleme me eutrofikimin dhe zhvillimin e mundshëm të cianobaktereve në sedimentet fundore. Të krijohet një mekanizëm raportimi i menaxhuar nga drejtoria komunale për mjedis, i cili u mundëson qytetarëve të raportojnë incidente të vërejtura mjedisore, siç janë ngordhja e peshqve, ngordhja e faunës së egër ose rastet e ndotjes aksidentale.	mostrave të sedimenteve të trupave ujorë janë të nevojshme për të siguruar që cilësia e ujit të mos dëmtohet. Periudhat e thatësirës janë më të përshtatshme për sigurimin e informacionit mbi këtë çështje. Të zhvillohen kanale komunikimi (telefon, e-mail ose raportim përmes kodit QR), të mbështetura nga marrja periodike e mostrave të sedimenteve dhe monitorimi i cilësisë së ujit, kur është e përshtatshme.	lokale dhe institucionet qendrore
5	Monitorimi i shpendëve	Popullatat e shpendëve njihen si tregues të vlefshëm të gjendjes së ekosistemeve të ujërave të ëmbla. Monitorimi i specieve rezidente dhe migruese mund të ofrojë informacion shtesë mbi gjendjen ekologjike të habitateve ujore.	Të krijohet një program komunal për monitorimin e shpendëve, i cili dokumenton popullatat e shpendëve rezidentë dhe migrues të lidhur me lumenjtë dhe habitatet e tjera ujore.	Të instalohen kamera për vëzhgimin e faunës së egër pranë ligatinave, zonave të folezimit dhe vendeve të përcaktuara për ushqyerje. Gjithashtu, mund të vendosen tabela informuese për të mbështetur edukimin mjedisor dhe turizmin e bazuar në natyrë.	Komuna/donatorët / OJQ-të lokale; Bashkëpunim i mundshëm me organizatat globale për mbrojtjen e natyrës, veçanërisht për monitorimin dhe raportimin e specieve migratore (regjistrimi dhe dokumentimi i të dhënave të shënjitimit).

Aktivitetet e restaurimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Restaurimi i	Nxjerrja historike e rërës dhe	Të restaurohen lokacionet	Të përdoret sediment i	Grant nga institucionet

	zonave të nxjerrjes së rërës	zhavorrit ka ndryshuar disa segmente të zonave bregore të lumit, duke lënë pas zona të gërmuara dhe brigje të dëmtuara të lumenjve. Restaurimi i këtyre zonave do të zvogëlonte degradimin mjedisor, do të përmirësonte cilësinë e peizazhit dhe do të mbështeste rikthimin e funksioneve natyrore të zonave të përmbytshme.	e mëparshme të nxjerrjes së rërës, duke i rikthyer, kur është e mundur, në përdorimin e tyre të përcaktuar të tokës, si tokë bujqësore, kullota ose zona natyrore të përmbytshme.	përshtatshëm i nxjerrë nga gërmimi, kur është teknikisht dhe mjedisorisht i përshtatshëm, për rehabilitimin e gropave të braktisura të nxjerrjes. Të përgatiten plane restaurimi që përfshijnë përcaktimin e zonave të përmbytshme dhe qasje të planifikimit hapësinor të bazuara në zgjidhje të bazuara në natyrë (NBS). Aktivitetet e restaurimit duhet të përfshijnë konsultim publik para zbatimit.	qendrore, organizatat ndërkombëtare për restaurim dhe konservim; Programet ndërkombëtare për programet/iniciativat për ujërat e ëmbla (BE, INTERREG, RESTORIVER...); Zgjidhje të bazuara në natyrë (NBS).
2	Restaurimi i lumit Trepça	Lumi Trepça është një sistem i vogël lumor në zemër të operacioneve minerare të Trepçës në Mitrovicën e Jugut, duke përfshirë edhe sedimentet nga Tuneli i Trepçës. Shtrati i lumit është rregulluar në masë të madhe në të dy brigjet e tij. Nuk ka zona të mëdha për mbajtjen e ujërave, dhe përmbytjet e shpejta mund të shkaktojnë dëme të mëdha për njerëzit dhe pronën. Më e rëndësishmja, ky nënPELLG ujëmbledhës merr të gjitha shkarkimet industriale nga miniera dhe impianti i flotacionit të Trepçës, dhe ky	Menaxhimi i rrjedhjeve sipërfaqësore nga objektet industriale dhe ndotja që rezulton nga aktivitetet e përpunimit duhet të eliminohen. Impianti i flotacionit paraqet një kërcënim serioz për këtë sistem dhe në përgjithësi për lumin Ibër. Të krijohet një mekanizëm transparent i koordinimit ndërmjet komunave për zhvillimin e brigjeve të lumit, menaxhimin e përmbytjeve dhe	Menaxhimi i lumit përmes zgjidhjeve të bazuara në natyrë (NBS) mund të realizohet përmes përcaktimit të zonave të përmbytshme dhe zonave të mbajtjes së ujit, me qëllim reduktimin e energjisë kinetike të ujërave gjatë përmbytjeve të shpejta, duke zvogëluar kështu dëmet dhe humbjet njerëzore. Të inkurajohet rishikimi i përbashkët teknik i propozimeve për zhvillimin e brigjeve të lumit dhe të krijohet një grup pune ndërkomunal në përputhje me rekomandimet e IWRM-K.	Institucionet qendrore, grantet, organizatat ndërkombëtare për restaurim dhe konservim.

		aspekt nuk duhet të neglizhohet.	mbrojtjen e mjedisit.		
3	Restaurimi i lumit Lushte	Vëzhgimet në terren tregojnë se lumi Lushtë pranon shkarkime të shumta të ujërave të zeza brenda zonës urbane. Cilësia e dobët e ujit, turbullira e rritur dhe kundërmimet/erërat e pakëndshme të vazhdueshme tregojnë presion të konsiderueshëm nga ujërat e zeza të patrajtuara që hyjnë në sistemin lumor.	Të përgatitet një program gjithëpërfshirës për restaurimin e lumit, me qëllim zvogëlimin e shkarkimeve të drejtpërdrejta të ujërave të zeza dhe përmirësimin e kushteve ekologjike brenda korridorit të lumit.	Të identifikohen dhe të hartëzohen lokacionet e shkarkimeve të ujërave të zeza dhe të ridrejtohen gradualisht shkarkimet e identifikuara drejt infrastrukturës së përshtatshme të ujërave të zeza, kur kjo është teknikisht e realizueshme. Masat e restaurimit duhet të bazohen në vlerësime të detajuara në terren dhe të integrohen në planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza.	Grant nga institucionet qendrore, organizatat ndërkombëtare për restaurim dhe konservim.
4	Spektori bujqësor	Mitrovica e Jugut përmban një pjesë të konsiderueshme të tokës bujqësore brenda zonës së projektit. Prodhimi bujqësor ofron përfitime të rëndësishme ekonomike, por përdorimi i papërshtatshëm i produkteve agrokimike mund të kontribuojë në ndotjen difuze të ujërave sipërfaqësore dhe ujërave nëntokësore.	Të forcohen praktikatat e qëndrueshme bujqësore përmes përmirësimit të mbikëqyrjes së shpërndarjes së produkteve agrokimike dhe promovimit të menaxhimit të përgjegjshëm të pesticideve dhe plehrave.	Të mbështeten shërbimet komunale të inspektimit në monitorimin e shitjes dhe shpërndarjes së produkteve agrokimike, duke forcuar njëkohësisht bashkëpunimin me institucionet përkatëse qendrore përgjegjëse për mbikëqyrjen rregullatore. Aktivitetet e kontrollit duhet të plotësohen me programe vetëdijësimi që promovojnë praktika bujqësore të përgjegjshme ndaj mjedisit.	Inspektorati komunal /Institucionet qendrore / Donatorët / OJQ-të lokale.

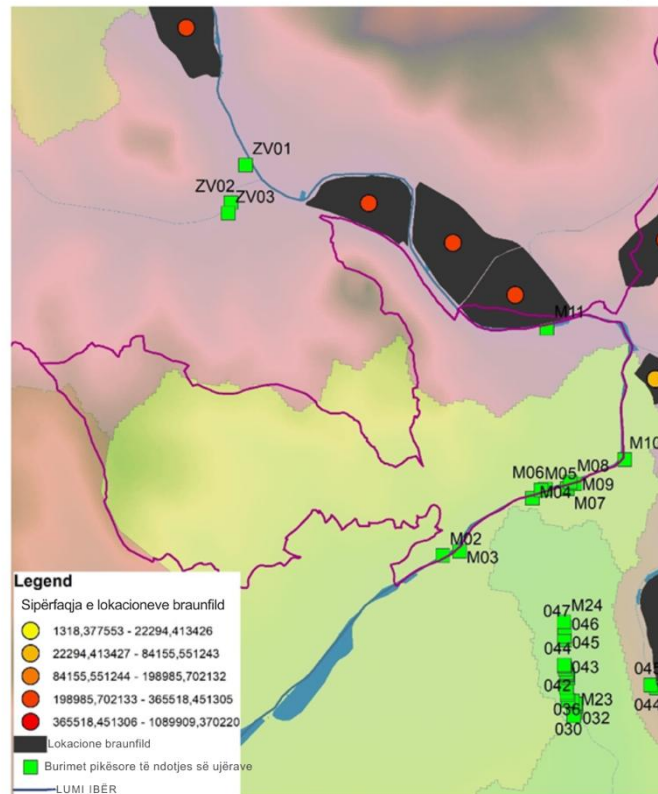
Aktivitetet e konservimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Hidrocentrali i lumit Bistricë	Lumi Bistricë shtrihet në territoret e komunave të Leposaviqit dhe Mitrovicës së Jugut dhe përfaqëson	Mitrovica e Jugut ka ndarë mjete të konsiderueshme dhe ka realizuar disa projekte	Të zhvillohet një mekanizëm dhe sistem i integruar i menaxhimit të ujërave për	Mbështetje teknike e ofruar nga ekspertiza

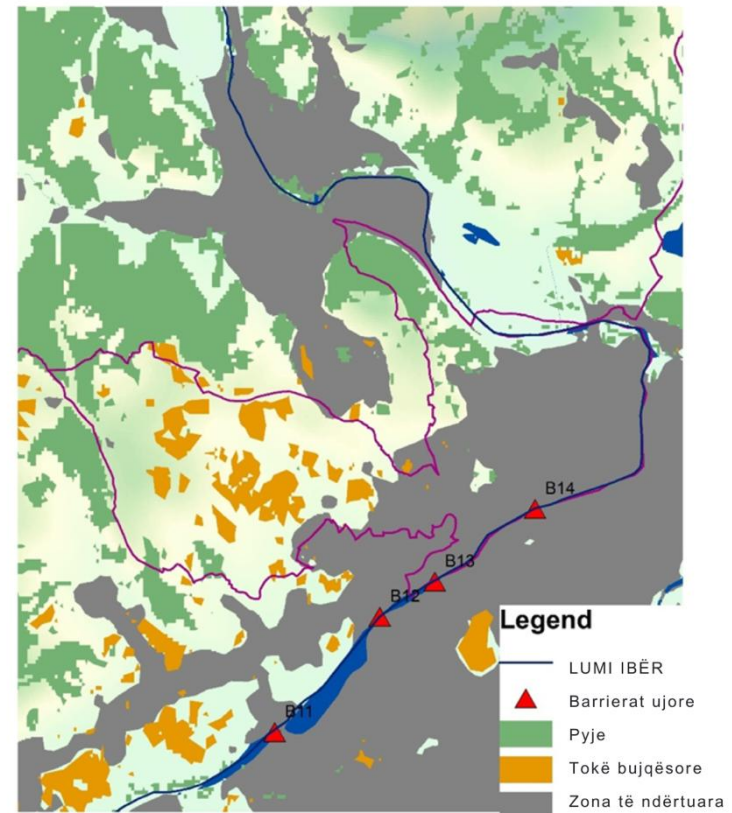
		një degë të rëndësishme të sistemit lumor Ibër. Zhvillimet në pjesën e sipërme të rrjedhës (hidrocentrali) mund të ndikojnë në kushtet ekologjike në pjesën e poshtme të lumit, duke theksuar nevojën për koordinim më të mirë ndërmjet komunave gjatë planifikimit të projekteve të mëdha të infrastrukturës ujore.	të rëndësishme të infrastrukturës ujore, të cilat kanë shkaktuar kosto ose kanë ndikuar negativisht në gjendjen ekologjike në zona të tjera. Të promovohet monitorimi i koordinuar, shkëmbimi i të dhënave dhe komunikimi ndërmjet komunave brenda pellgut të lumit Ibër duke përdorur metodologji të harmonizuara. Të vlerësohet performanca ekologjike e barrierave ekzistuese lumore dhe të identifikohen mundësitë për përmirësimin e lidhshmërisë ujore, duke ruajtur funksionet e tyre të synuara hidraulike dhe urbane.	bashkëpunim lidhur me çdo projekt të madh në lumin Ibër. Të krijohet një mekanizëm koordinimi ndërkomunal, i mbështetur përmes buxheteve komunale dhe udhëzimeve teknike të zhvilluara në kuadër të programit IWRM-K. Të realizohen vlerësime teknike dhe ekologjike të barrierave ekzistuese lumore, duke përfshirë studimet për migrimin e peshqve dhe vlerësimin e masave zbutëse, siç janë kalimet për peshq ose zgjidhje të tjera të inxhinierisë ekologjike, kur është e përshtatshme.	ndërkombëtare; Masa/mbështetje administrative nga institucionet qendrore; Komuna.
2	Barrierat lumore dhe trupat ujorë të lumit Ibër	Disa barriera lumore dhe struktura hidraulike janë ndërtuar në Mitrovicën e Jugut për të përmirësuar kushtet urbane përgjatë lumit. Megjithëse këto struktura ofrojnë përfitime lokale urbane, ato mund të ndikojnë gjithashtu në migrimin e peshqve dhe lidhshmërinë e ekosistemit lumor, duke kërkuar vlerësim të mëtejshëm teknik.			

Komuna e Mitrovicës së Veriut

Mitrovica e Veriut / Burimet e ndotjes

Mitrovica e Veriut – përdorimi i tokës dhe barrierat ujore barijere

Menaxhimi i ujërave të zeza

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Inventari i burimeve pikësore të ndotjes	Ky rekomandim është përshkruar në një seksion të veçantë të raportit. Krijimi i një inventari gjithëpërfshirës të burimeve pikësore të ndotjes rekomandohet për të siguruar një bazë të qëndrueshme informacioni për planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza. Një mekanizëm vullnetar raportimi, i kombinuar me hartëzimin e infrastrukturës komunale, mund të përmirësojë plotësinë dhe besueshmërinë e të dhënave në dispozicion.	Të zbatohet një program dyvjeçar për krijimin e një inventari bazë të burimeve pikësore të ndotjes në të gjitha komunat pjesëmarrëse.	Të zhvillohet një mekanizëm vullnetar i vetëraportimit për identifikimin e pikave të shkarkimit të ujërave të zeza dhe lidhjeve me rrjetin e kanalizimit. Autoritetet komunale do të përgatisin njëkohësisht një inventar dhe bazë të të dhënave të hartëzuar për infrastrukturën nëntokësore të kanalizimit. Pjesëmarrja mund të mbështetet përmes aktiviteteve të vetëdijësimit dhe mekanizmave të përshtatshëm nxitës, kur këto konsiderohen të përshtatshme nga autoritetet kompetente.	Buxhetet komunale; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH); Programet IPA të Bashkimit Evropian
2	Hartëzimi i rrjetit të kanalizimit				
3	Kadastr i ndotjes nga trashëgimia industriale	Lokacionet historike industriale dhe zonat brownfield janë identifikuar si burime të mundshme pikësore të ndotjes që mund të ndikojnë në cilësinë e ujit. Megjithatë menaxhimi i këtyre objekteve tejkalon përgjegjësitë komunale, njohja e vendndodhjes dhe karakteristikave të tyre do të mbështeste planifikimin mjedisor lokal dhe masat për zbutjen e ndikimeve.	Komunat e Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut, Zveçanit dhe Leposaviqit mund të bashkëpunojnë me operatorët e objekteve industriale në përgatitjen e një kadastr gjithëpërfshirës të ndotjes nga trashëgimia industriale.	Të përgatitet një vlerësim teknik i pavarur i burimeve pikësore të ndotjes industriale, me qëllim dallimin e shkarkimeve industriale nga sistemet komunale të ujërave të zeza dhe mbështetjen e planifikimit të ardhshëm të masave rehabilituese.	Grant nga institucionet qendrore ose transferim i fondeve te operatorët e komplekseve industriale dhe/ose komunat ku ndodhen objektet industriale.

4	Sigurimi i qasjes në brigjet e lumit	Bregu i majtë i lumit Ibër në Mitrovicën e Veriut është zonë e ndërtuar. Disa zona janë të qasshme për aktivitete në park dhe aktivitete rekreative, ndërsa disa të tjera janë zona banimi dhe komerciale. Zonat private të banimit mund të kenë qasje më të kufizuar në breg dhe ndikim negativ në mjedisin përreth.	Të kryhen vlerësime periodike të gjendjes së brigjeve të lumit, duke përfshirë inspektime të zonave bregore ku është e zbatueshme ligjërsh, duke promovuar njëkohësisht praktika të mira të menaxhimit mjedisor ndërmjet pronarëve të pronave.	Komuna përmes procesit legjislativ mund të përcaktojë qasje të lirë në zonën bregore të lumit edhe në prona private. Kjo mund të mundësojë qasjen në brigjet e lumit dhe të krijojë aktivitete mjedisore që mund të shërbejnë si një mekanizëm vëzhgimi mjedisor (peshkim, vëzhgim i shpendëve, etj.).	Inspektorati komunal dhe Kuvendi i Komunës Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare
---	--------------------------------------	---	--	--	--

Aktivitetet e monitorimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Nivelet e ujit në lumenj dhe trupa ujorë	Të dhënat historike tregojnë disa raste të dëmtimit të argjinaturave mbrojtëse nga përmbytjet në zonën e Lagjes së Boshnjakëve gjatë dekadës së fundit. Ky rekomandim plotëson masat e monitorimit të propozuara për Mitrovicën e Jugut, duke përfshirë masa shtesë për përgatitjen ndaj situatave emergjente.	Të instalohen stacione hidrometrike monitorimi për të përmirësuar vlerësimin e rrezikut nga përmbytjet dhe përgatitjen ndaj situatave emergjente. Të dhënat e monitorimit duhet të jenë të disponueshme për publikun dhe të paraqiten së bashku me vlerat historike të referencës, kur ato janë në dispozicion.	Stacione hidrometrike në daljen e strukturave të mëposhtme të barrierave ujore: 1. Barriera e parë e Liqenit Kosutovë 2. Bashkimi i lumenjve Sitnicë dhe Ibër 3. Duhet të instalohen sirenat paralajmëruese dhe të përcaktohen rrugët e evakuimit.	Stacionet hidrometrike financohen nga burimet komunale ose donatorët. Operimi dhe mirëmbajtja e objekteve kryhet nga drejtoria komunale përkatëse.
2	Monitorimi i cilësisë së ujit	Vëzhgimet në terren tregojnë se ndryshimet në cilësinë e	Vlerësimi rekomandon marrjen në konsideratë të	Të instalohen stacione monitorimi në:	Komunat e Mitrovicës së Veriut dhe të Jugut /

	të lumit	ujit bëhen më të dukshme brenda zonës urbane të Mitrovicës, ku përqendrohen popullsia dhe aktivitetet ekonomike. Ky rekomandim plotëson kuadrin e monitorimit të propozuar për Mitrovicën e Jugut.	instalimit të stacioneve shtesë për monitorimin e cilësisë së ujit, me qëllim mbështetjen e menaxhimit të integruar të burimeve ujore dhe krijimin e një baze fillestare për monitorim afatgjatë.	1. Lumin Lushtë, në pjesën e sipërme të bashkimit me lumin Ibër; 2. Lumin Sitnicë, në pjesën e sipërme të bashkimit me lumin Ibër; 3. Lumin Ibër, ndërmjet Mitrovicës së Veriut dhe Zveçanit.	Donatorët Ndërmarrje e përbashkët me autoritetin e ujërave
3	Monitorimi i ujërave nëntokësore	Stacioni ekzistues i pompimit të ujërave nëntokësore në Mitrovicën e Veriut ofron mundësi për monitorim sistematik të sasisë së ujërave nëntokësore dhe tendencave të funksionimit.	Digjitalizimi dhe publikimi i të dhënave të monitorimit për publikun mund të përmirësojnë transparencën dhe të mbështesin menaxhimin afatgjatë të burimeve ujore nëntokësore.	Të zhvillohet një platformë me të dhëna të hapura që ofron informacion mbi shfrytëzimin e ujërave nëntokësore, kapacitetin e prodhimit dhe tendencat e konsumit.	Komuna, kompania rajonale e ujësjellësit, instituti i shëndetit publik. Të dhënat e hapura dhe transparenca do të siguronin dëshmi mbi disponueshmërinë e ujërave nëntokësore dhe periudhat e pikut të konsumit.
4	Monitorimi i ekosistemeve ujore në rrjedhat ujore	Monitorimi i ekosistemeve ujore, duke përfshirë popullatat e amfibëve dhe organizmat e tjerë ujorë, mund të ofrojë informacion shtesë mbi kushtet ekologjike dhe ndryshimet e mundshme në cilësinë e ujit.	Të krijohet një mekanizëm raportimi i menaxhuar nga drejtoria komunale për mjedis, i cili u mundëson qytetarëve të raportojnë incidente të vërejtura mjedisore, duke përfshirë ngordhjen e peshqve, ngordhjen e faunës së egër dhe rastet e ndotjes	Të zhvillohen kanale komunikimi (telefon, e-mail ose raportim përmes kodit QR), të mbështetura nga marrja periodike e mostrave të sedimenteve dhe monitorimi i cilësisë së ujit, kur është e përshtatshme.	Komuna, Drejtoria për Mjedis në bashkëpunim me universitetin, OJQ-të lokale dhe aktivistët

			aksidentale.		
5	Monitorimi i shpendëve	Popullatat e shpendëve njihen si tregues të dobishëm të gjendjes së ekosistemeve të ujërave të ëmbla. Vëzhgimet në terren konfirmuan praninë e llojeve rezidente dhe migratore të shpendëve ujorë brenda zonës së studimit. Rosat dhe disa lloje shpendësh migratorë janë të pranishëm dhe mund të shërbejnë si tregues të rëndësishëm të gjendjes së mjedisit.	Të krijohet një program komunal për monitorimin e shpendëve, i cili dokumenton popullatat e shpendëve rezidentë dhe migrues të lidhur me lumenjtë dhe habitatet e tjera ujore.	Të instalohen kamera vëzhgimi për vëzhgimin e shpendëve në trupat ujorë, pranë zonave të folezimit të shpendëve dhe afër vendeve të mundshme të ushqyerjes së tyre (mbi 10 kamera). Të vendosen tabela informuese me të dhëna mbi habitatet e shpendëve për turistët dhe vëzhguesit amatorë të shpendëve.	Komuna/donatorët / OJQ-të lokale Bashkëpunim i mundshëm me organizatat ndërkombëtare për ruajtjen e natyrës, veçanërisht për monitorimin dhe raportimin e specieve migratore (regjistrat e unazimit/shënjitimit).

Aktivitetet e restaurimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Restaurimi i deponisë në bashkimin e lumit Sitnicë	Një deponi e mëparshme komunale e vendosur pranë bashkimit të lumenjve Sitnicë dhe Ibër është identifikuar gjatë vlerësimit. Lokacioni aktualisht përfaqëson një zonë brownfield të pashfrytëzuar, e cila mund të kërkojë vlerësim të mëtejshëm mjedisor lidhur me përdorimin e ardhshëm të tokës.	Të përgatitet një koncept restaurimi me qëllim zvogëlimin e rreziqeve të mundshme mjedisore, duke identifikuar njëkohësisht opsionet e përshtatshme për përdorimin afatgjatë të tokës.	Të zhvillohet një plan restaurimi, i ndjekur nga konsultimi publik dhe zbatimi i mëtejshëm, në varësi të fondeve të disponueshme dhe vlerësimit teknik.	Institucionet qendrore, grantet, organizatat ndërkombëtare, organizatat për restaurim dhe konservim. Programet ndërkombëtare për iniciativat/programet e ujërave të ëmbla (BE, INTERREG, RESTORIVER...). zgjidhje

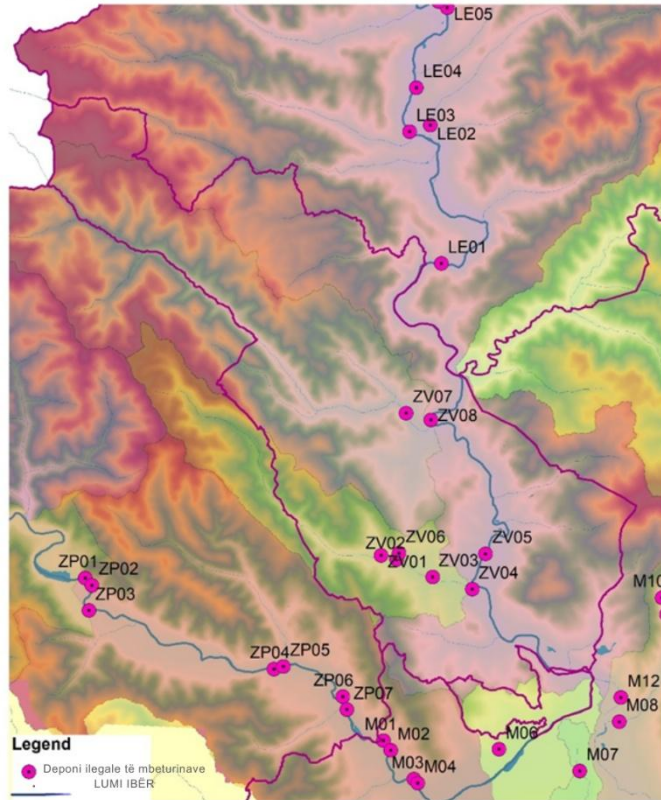
					të bazuara në natyrë (NBS).
2	Restaurimi i lumenjve në Mitrovicën e Veriut	Lumi Ibër përbën kufirin komunal ndërmjet Mitrovicës së Veriut dhe Mitrovicës së Jugut, duke ofruar mundësi për menaxhim dhe planifikim të koordinuar të lumit.	Të zhvillohet një mekanizëm transparent i koordinimit ndërkomunal për menaxhimin e brigjeve të lumit, reduktimin e rrezikut nga përmytjet dhe mbrojtjen e mjedisit.	Të krijohet një proces i përbashkët i rishikimit teknik për projektet e zhvillimit të brigjeve të lumit dhe të merret në konsideratë formimi i një grupi pune ndërkomunal, i mbështetur nga udhëzimet teknike të IWRM-K.	Mund të krijohet një grup pune i përbashkët i Mitrovicës së Veriut dhe Mitrovicës së Jugut për lumin Ibër, me asistencën e OJQ-ve lokale. Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.

Aktivitetet e konservimit

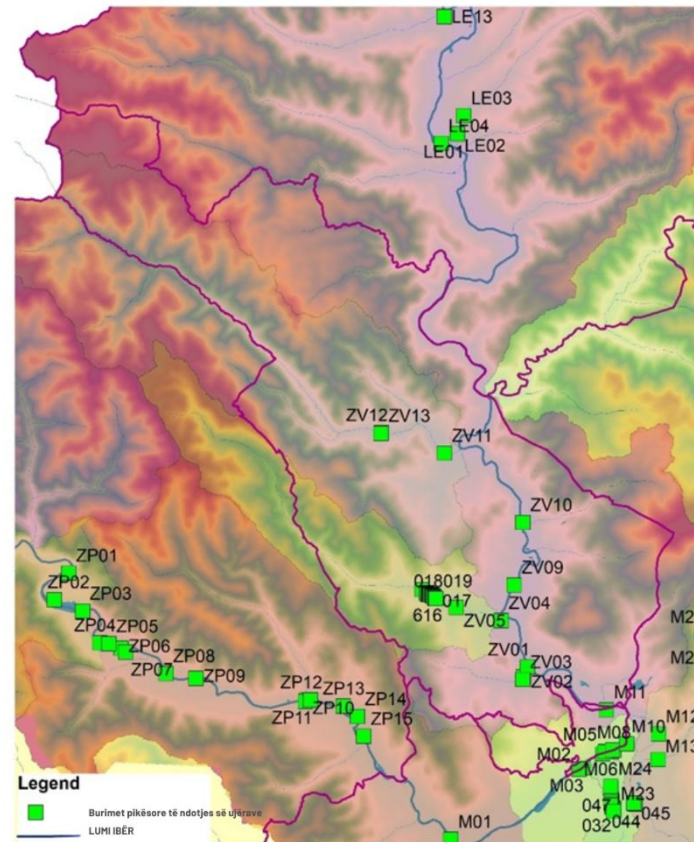
#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Bashkëpunimi me komunat e tjera	Pellgu i lumit Ibër ndikohet nga degët e sipërme të lumit dhe aktivitetet në të gjithë zonën ujëmbledhëse. Metodologjitë e qëndrueshme të monitorimit ndërmjet komunave do të përmirësonin krahasueshmërinë e të dhënave të mbledhura dhe do të forconin vlerësimet në nivel të të gjithë pellgut lumor.	Të promovohet monitorimi i koordinuar, shkëmbimi i të dhënave dhe komunikimi ndërmjet komunave brenda pellgut të lumit Ibër, duke përdorur metodologji të harmonizuara.	Të krijohet një mekanizëm koordinimi ndërkomunal për aktivitetet e monitorimit, shkëmbimin e informacionit dhe planifikimin e përbashkët, i mbështetur nga udhëzimet teknike të zhvilluara përmes programit IWRM-K.	Buxheti komunal, grup i përbashkët i punës Mbështetje teknike e ofruar nga ekspertiza ndërkombëtare

Komuna e Zveçanit

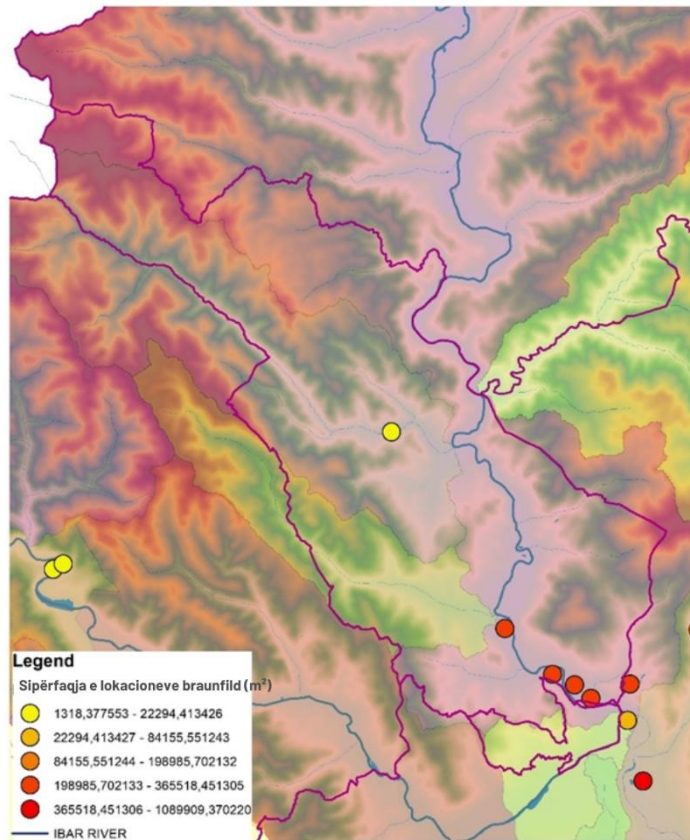
Zveçan / Deponi ilegale të mbeturinave

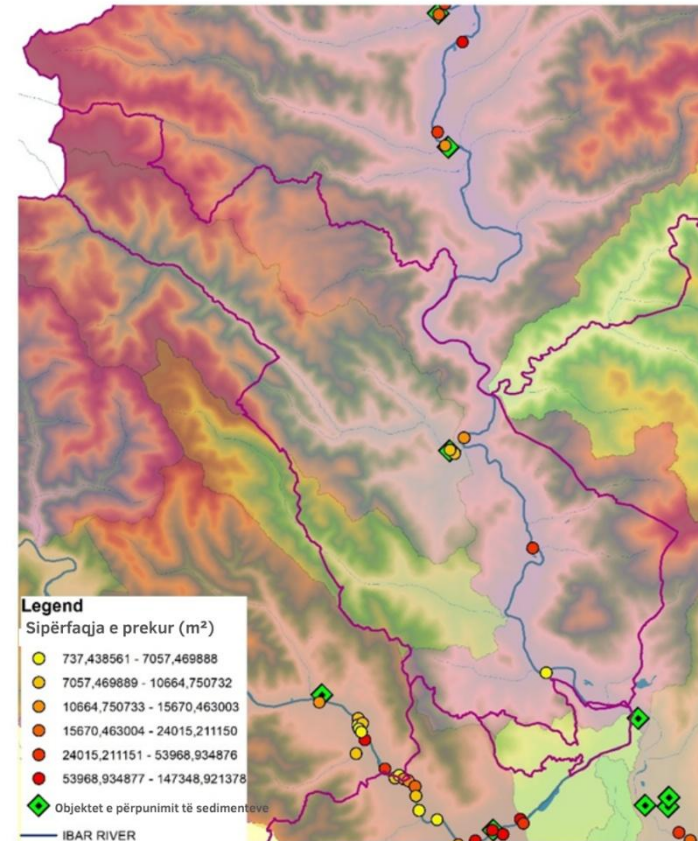
Zveçan / Shkarkimet e ndotjes

Zveçan / Lokacionet industriale braunfild

Zveçan / Nxjerrja e sedimenteve

Menaxhimi i ujërave të zeza

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Inventari i burimeve pikësore të ndotjes	Ky rekomandim është përshkruar në një seksion të veçantë të raportit.	Të zbatohet një program dyvjeçar për krijimin e një inventari bazë të burimeve pikësore të ndotjes për komunat brenda zonës së projektit.	Të zhvillohet një mekanizëm vullnetar i vetëraportimit për identifikimin e pikave të shkarkimit të ujërave të zeza dhe lidhjeve me rrjetin e kanalizimit. Autoritetet komunale do të përgatisin njëkohësisht një inventar dhe bazë të të dhënave të hartëzuar për infrastrukturën nëntokësore të kanalizimit. Pjesëmarrja mund të mbështetet përmes aktiviteteve të vetëdijësimit dhe mekanizmave të përshtatshëm nxitës, kur këto konsiderohen të përshtatshme nga autoritetet kompetente.	Buxhetet komunale; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH); Programet IPA të Bashkimit Evropian.
2	Hartëzimi i rrjetit të kanalizimit	Krijimi i një inventari gjithëpërfshirës të burimeve pikësore të ndotjes rekomandohet për të siguruar një bazë të qëndrueshme informacioni për planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza. Një mekanizëm vullnetar raportimi, i kombinuar me hartëzimin e infrastrukturës komunale, mund të përmirësojë plotësinë dhe besueshmërinë e informacionit në dispozicion.			
3	Kadastr i ndotjes nga trashëgimia industriale (mbetjet minerare)	Lokacionet historike industriale dhe zonat brownfield janë identifikuar si burime të mundshme pikësore të ndotjes që mund të ndikojnë në cilësinë e ujit. Megjithatë menaxhimi i këtyre objekteve tejkalon përgjegjësitë komunale, njohja e vendndodhjes dhe	Komunat e Zveçanit, Mitrovicës së Veriut, Mitrovicës së Jugut dhe Leposaviqit mund të bashkëpunojnë me operatorët e lokacioneve industriale në përgatitjen e një kadastr gjithëpërfshirës të ndotjes nga trashëgimia industriale.	Të përgatitet një vlerësim teknik i pavarur i burimeve pikësore të ndotjes industriale dhe rrezeve të ndërlidhura mjedisore, me qëllim mbështetjen e menaxhimit të ardhshëm të ujërave të zeza dhe planifikimit të masave rehabilituese.	Grant nga institucionet qendrore ose transferim i fondeve të operatorët e komplekseve industriale dhe/ose komunat ku ndodhen objektet industriale.

		karakteristikave të tyre do të mbështeste planifikimin mjedisor lokal dhe masat e ardhshme për zbutjen e ndikimeve.			
4	Eliminimi i deponisë ilegale të mbeturinave	Vëzhgimet në terren identifikuan një zonë të improvizuar të deponimit të mbeturinave, e krijuar pas mbylljes së deponisë së Balabanit rreth 15 vjet më parë.	Të mbështetet funksionalizimi i Deponisë Rajonale në Sërboc, me qëllim ofrimin e një objekti të përcaktuar për menaxhimin e mbeturinave që u shërben komunave në veriun e Kosovës.	Të përfundojnë procedurat e mbetura administrative dhe teknike të nevojshme për vënien në funksion të deponisë dhe fillimin e funksioneve të planifikuara për menaxhimin e mbeturinave.	Komuna e Zveçanit dhe komunat e tjera përfituese në bashkëpunim me / me mbështetjen e Bashkimit Evropian; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.

Aktivitetet e monitorimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Parandalimi i përmbytjeve në lumenj dhe trupa ujqorë	Përmbytjet sezonale janë vërejtur brenda komunës së Zveçanit, veçanërisht gjatë periudhave me prurje të rritura nga lumi Sitnicë. Të dhënat hidrologjike në dispozicion tregojnë nevojën për përmirësimin e përgatitjes dhe planifikimit për përmbytjet.	Stacionet ekzistuese dhe të planifikuara të monitorimit hidrometrik në pjesët e sipërme të rrjedhës mund të ofrojnë informacion që mbështet vlerësimin dhe planifikimin e rrezikut nga përmbytjet.	Të kryhet rilevim topografik i sipërfaqes së tokës në zonën bregore. Të përcaktohen zonat e përmbytjeve dhe zonat e mundshme për akumulim të ujit. Të zhvillohen projekte për ngritjen e argjinaturave ose strukturave të tjera të përhershme për mbrojtjen e pronave publike dhe private.	Bashkëpunimi i Komunës së Zveçanit dhe komunave të tjera përfituese në pjesën e sipërme dhe të poshtme të rrjedhës; Grante nga institucionet qendrore; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
2	Cilësia e ujit të lumit	Monitorimi i cilësisë së ujit në pjesën e poshtme të rrjedhës së kompleksit industrial Trepça do të	Vlerësimi rekomandon marrjen në konsideratë të instalimit të stacioneve shtesë të monitorimit për	Të instalohen stacione monitorimi në: 1. Lumin Ibër pranë Valaçi; 2. Lumin Ibër pranë Sërbocit,	Komunat e Mitrovicës së Veriut dhe të Jugut; Donatorët;

		ofronte informacion të vlefshëm lidhur me ndryshimet hapësinore në cilësinë e ujit të lumit brenda sistemit të lumit Ibër.	krijimin e një rrjeti afatgjatë të monitorimit të cilësisë së ujit.	në pjesën e poshtme të rrjedhës së deponisë rajonale; 3. Lumin Ibër në pjesën e poshtme të rrjedhës së ish-deponisë së Balabanit.	Ndërmarrje e përbashkët me autoritetin e ujërave.
3	Monitorimi i ujërave nëntokësore	Aktivitetet bujqësore brenda zonës së përmytjeve të lumit Ibër përfaqësojnë një nga faktorët që ndikojnë në kushtet e ujërave nëntokësore. Vëzhgimet në dispozicion tregojnë se monitorimi i vazhdueshëm i ujërave nëntokësore do të përmirësonte kuptimin e tendencave hidrologjike afatgjata.	Të zhvillohet një program komunal për monitorimin e ujërave nëntokësore.	Të përgatitet një inventar i puseve të ujit në nivel komunal dhe të instalohen transduktorë presioni në lokacione përfaqësuese të monitorimit pranë lumit Ibër.	Komuna/Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim të mundshëm me stafin universitar ose OJQ-të.
4	Monitorimi i ekosistemeve ujore në rrjedhat ujore	Komuna e Zveçanit përfaqëson një pjesë të rëndësishme të lumit Ibër, ku bashkohen disa sisteme të degëve ujore pa barriera të mëdha hidraulike. Aktiviteti i peshkimit rekreativ është gjithashtu i zhvilluar në këtë zonë.	Të zhvillohet një program afatgjatë për monitorimin e ekosistemeve ujore, i mbështetur në metodologji shkencore.	Të angazhohen ihtiologë / ekspertë të peshqve për zhvillimin e protokolleve të monitorimit, duke forcuar bashkëpunimin me shoqatat lokale të peshkimit dhe duke përmirësuar shkëmbimin e të dhënave mjedisore përmes platformave digjitale.	Komuna e Zveçanit, Drejtoria për Mjedis, do të ishte bartëse e përgjegjësisë dhe menaxhere e projektit; Mund të krijohet një portal/server ose një mjet tjetër përmes të cilit informacioni do të ndahet dhe grumbullohet.
5	Monitorimi i shpendëve	Popullatat e shpendëve përfaqësojnë tregues	Të krijohet një program komunal për monitorimin	Të instalohen kamera për vëzhgimin e faunës së egër pranë zonave të	Komuna/donatorët / OJQ-të lokale;

Lokacioni Valaç	ekologjikë të dobishëm për gjendjen e ekosistemeve të ujërave të ëmbla. Vëzhgimet në terren konfirmuan zona folezimi pranë Valaçit dhe Sërbocit.	e shpendëve, i cili dokumenton popullatat e shpendëve rezidentë dhe migrues të lidhur me habitatet ujore.	folezimit dhe trupave ujorë. Gjithashtu, mund të vendosen tabela informuese për të mbështetur edukimin mjedisor dhe turizmin e bazuar në natyrë.	Bashkëpunim i mundshëm me organizatat globale për konservimin e natyrës, veçanërisht për monitorimin dhe raportimin e specieve migratore (regjistrat e shënjitimit/dokumentimit).
-----------------	--	---	--	---

Aktivitetet e restaurimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Restaurimi i deponisë së Zhitkocit	Një deponi e përkohshme e vendosur pranë mbetjeve minerare në Zhitkoc është identifikuar gjatë vëzhgimeve në terren. Afërsia e lokacionit me lumin Ibër sugjeron se një vlerësim shtesë mjedisor do të ishte i dobishëm për të vlerësuar rrugët e mundshme të transportit të ndotësve.	Të përgatitet dhe zbatohet një plan restaurimi me qëllim zvogëlimin e ndikimeve të mundshme mjedisore që lidhen me këtë lokacion.	Të zhvendosen mbeturinat / materiali i deponuar në një objekt të përshtatshëm për menaxhimin e mbeturinave, kur kjo është e realizueshme, dhe të zbatohen masa inxhinierike për minimizimin e infiltrimit dhe rrjedhjeve sipërfaqësore.	Grant nga institucionet qendrore i transferuar te Komuna e Zveçanit.
2	Restaurimi i lumit Kozarevc	Vëzhgimet në terren identifikuan pika të shumta të shkarkimit të ujërave të zeza përgjatë lumit Kozarevc. Gjatë periudhave me prurje të ulëta, zvogëlimi i rrjedhës së ujit mund të rrisë ndikimin relativ të shkarkimeve të ujërave të zeza në gjendjen e lumit.	Të përgatitet një plan gjithëpërfshirës për restaurimin dhe menaxhimin e ujërave të zeza për nënpellgun e lumit Kozarevc.	Të zhvillohet koncepti i restaurimit paralelisht me programin e inventarit të burimeve pikësore të ndotjes, duke siguruar bazën teknike për planifikimin e ardhshëm të infrastrukturës së ujërave të zeza.	Buxheti komunal, grupi i përbashkët i punës; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare; Plani i zbatimit duhet të realizohet përmes grantit nga institucionet qendrore, i transferuar

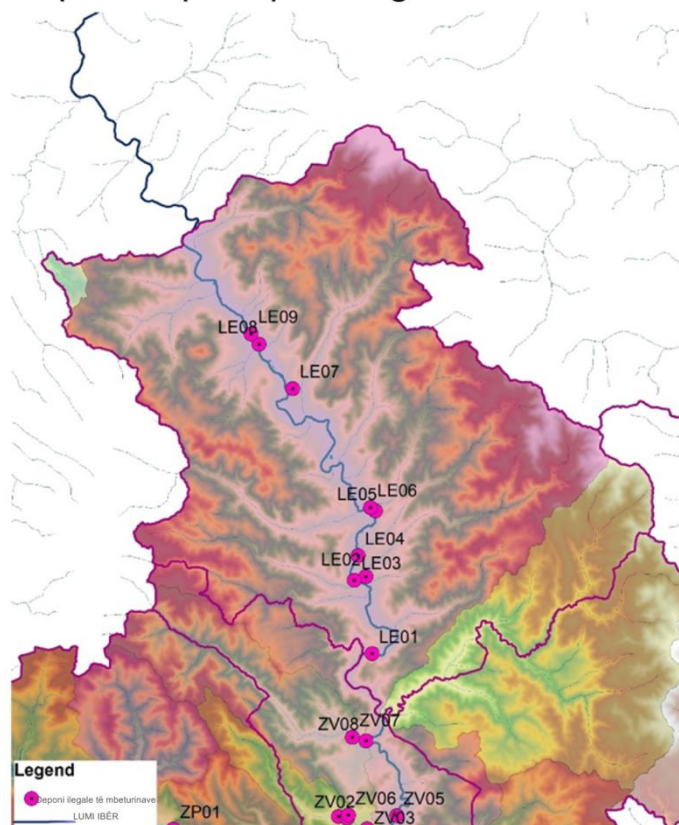
te Komuna e Zveçanit.

Aktivitetet e konservimit

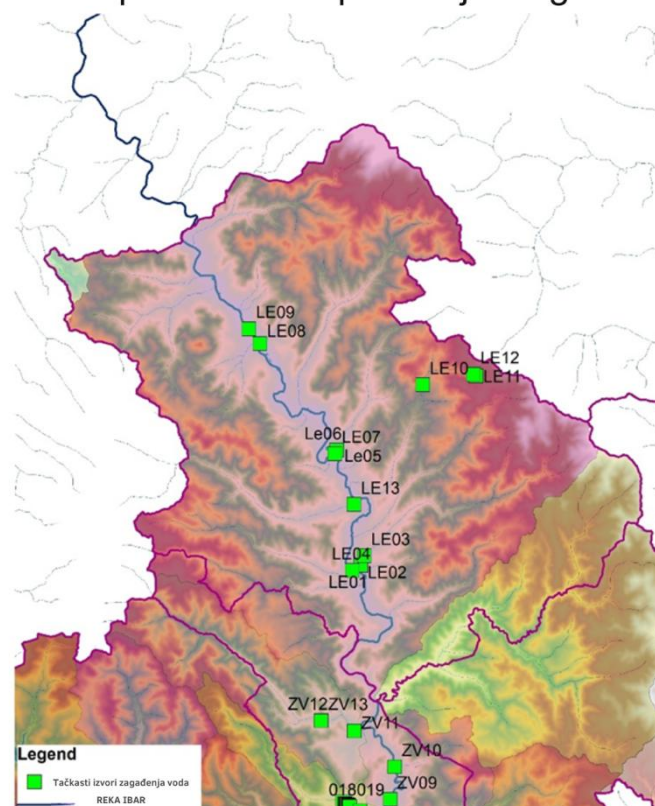
#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Burimet termale të Banjskës	Burimet termale të Banjskës përfaqësojnë një burim të rëndësishëm natyror me vlerë mjedisore, turistike dhe ekonomike lokale.	Pavarësisht të gjitha vështirësive, mirëqenia e banorëve të kësaj zone dhe qëndrueshmëria e komunitetit varen nga mbështetja e duhur nga institucionet lokale. Komuna e Zveçanit duhet të rifitojë kontrollin mbi këtë burim të zhvilluar nën përgjegjësinë e saj. Të mbështetet menaxhimi i qëndrueshëm i kompleksit të burimeve termale përmes bashkëpunimit ndërmjet institucioneve përkatëse dhe palëve të interesuara lokale.	Të promovohet përdorimi efikas dhe i qëndrueshëm i objekteve të burimeve termale, duke i integruar ato në planifikimin e ardhshëm të zhvillimit lokal.	Transferimi i të drejtave dhe i pronësisë nga institucionet qendrore te institucionet lokale; Fondet për asetet në veri mund të jenë një pikënisje e mire; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
2	Lumi i Banjskës	Lumi i Banjskës përfaqëson një degë të rëndësishme ekologjike, e cila kontribuon në transportin e sedimenteve dhe diversitetin e habitateve brenda pellgut të lumit Ibër.	Të përgatitet një plan për restaurimin dhe konservimin e lumit, i cili mbështet përdorimin e qëndrueshëm të tokës dhe mbrojtjen e habitateve ujore.	Të zhvillohet një plan i menaxhimit të nënpellgut, që përfshin planifikimin hapësinor, udhëzimet për përdorimin e tokës dhe masat për restaurimin e lumit, të cilat mbështesin integritetin ekologjik afatgjatë.	Komuna e Zveçanit, dokumenti i planifikimit hapësinor: Lumi i Banjskës, Plani i veprimit për restaurim; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.

Komuna e Leposaviqit

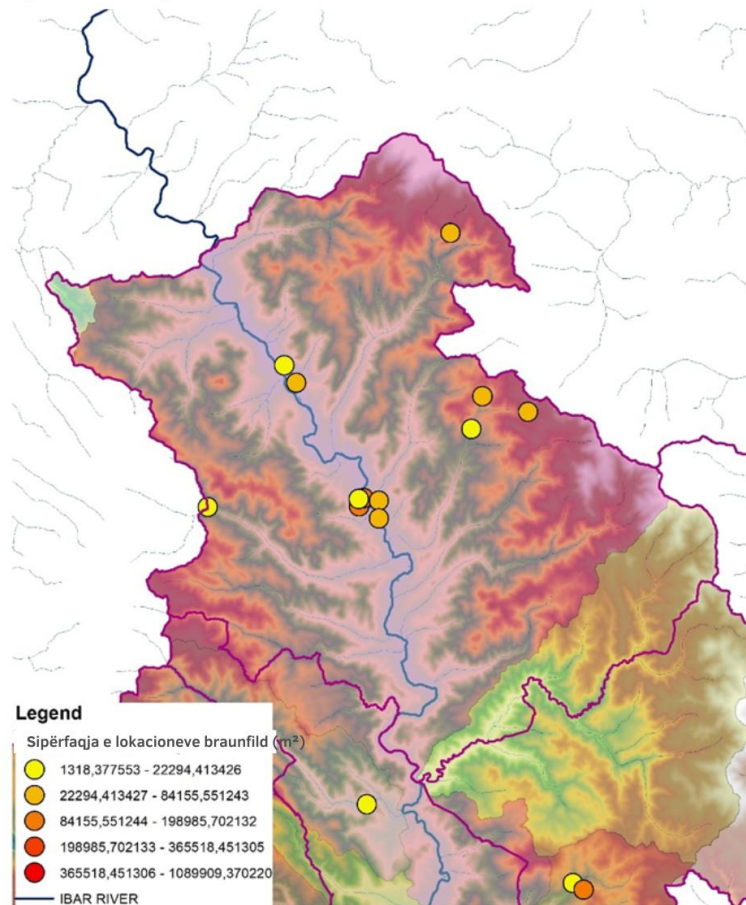
Leposaviq / Deponi ilegale të mbeturinave

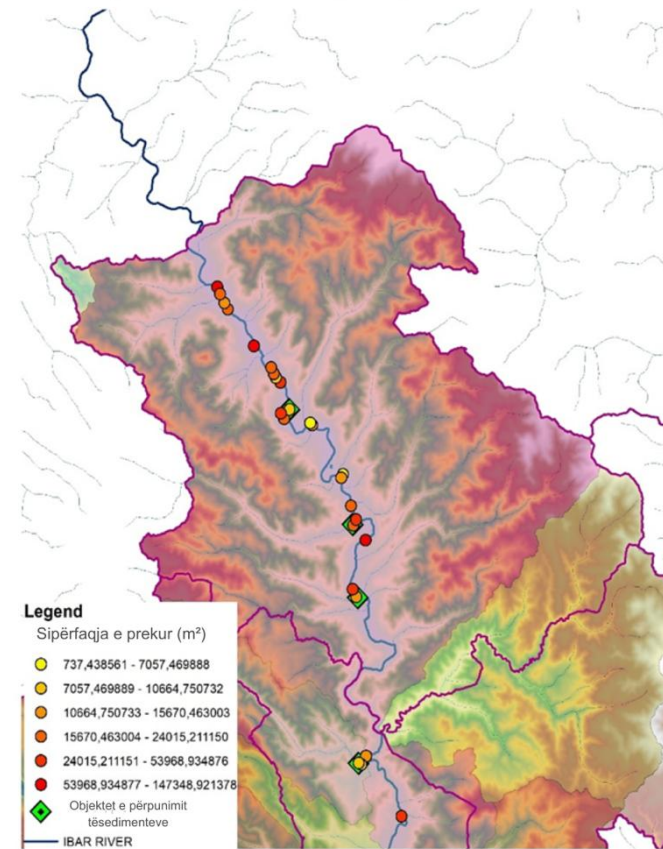
Leposavić – Ispuštanja zagađenja

Leposaviq / Lokacionet industriale braunfild

Leposaviq / Nxjerrja e sedimenteve

Menaxhimi i ujërave të zeza

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Inventari i burimeve pikësore të ndotjes	Ky rekomandim është përshkruar në një seksion të veçantë të raportit. Krijimi i një inventari gjithëpërfshirës të burimeve pikësore të ndotjes rekomandohet për të siguruar një bazë të qëndrueshme informacioni për planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza. Një mekanizëm vullnetar raportimi, i kombinuar me hartëzimin e infrastrukturës komunale, mund të përmirësojë plotësinë dhe besueshmërinë e të dhënave në dispozicion.	Të zbatohet një program dyvjeçar për krijimin e një inventari bazë të burimeve pikësore të ndotjes në të gjitha komunat pjesëmarrëse.	Të zhvillohet një mekanizëm vullnetar i vetëraportimit për identifikimin e pikave të shkarkimit të ujërave të zeza dhe lidhjeve me rrjetin e kanalizimit. Autoritetet komunale do të përgatisin njëkohësisht një inventar dhe bazë të të dhënave të hartëzuar për infrastrukturën nëntokësore të kanalizimit. Pjesëmarrja mund të mbështetet përmes aktiviteteve të vetëdijësimit dhe mekanizmave të përshtatshëm nxitës, kur këto konsiderohen të përshtatshme nga autoritetet kompetente.	Buxhetet komunale; Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH); Programet IPA të Bashkimit Evropian.
2	Hartëzimi i rrjetit të kanalizimit		Të zhvillohet një inventar gjithëpërfshirës digjital dhe bazë të dhënash me hartëzim për rrjetin komunal të kanalizimit.	Të bëhet rilevimi dhe hartëzimi i infrastrukturës ekzistuese të kanalizimit, duke përfshirë tubacionet, stacionet e pompimit, pusetat, pikat e shkarkimit dhe objektet përkatëse. Mbledhja e standardizuar e të dhënave duhet të mbështesë planifikimin e ardhshëm të menaxhimit të ujërave të zeza.	
3	Kadastri i ndotjes nga trashëgimia industriale	Leposaviqi ka një trashëgimi të rëndësishme industriale dhe minerare që vazhdon të ndikojë në cilësinë e mjedisit. Objektet historike industriale, infrastruktura e braktisur minerare dhe zonat	Të zhvillohet një kadastër gjithëpërfshirës i ndotjes nga trashëgimia industriale në bashkëpunim me komunat fqinje, operatorët industrialë dhe institucionet përkatëse.	Të përgatitet një vlerësim teknik i pavarur i burimeve të ndotjes industriale, objekteve industriale të braktisura dhe zonave brownfield. Inventari duhet të identifikojë zonat me shqetësim mjedisor dhe të mbështesë rehabilitimin, rihvillimin	Komuna në bashkëpunim me OJQ-të lokale dhe komunitetin akademik; Bashkëpunimi me

		brownfield mund të përfaqësojnë burime të mundshme të ndotjes që ndikojnë në ujërat sipërfaqësore, ujërat nëntokësore dhe ekosistemet përreth. Megjithëse këto objekte janë jashtë menaxhimit të drejtpërdrejtë komunal, dokumentimi i gjendjes së tyre do të mbështeste planifikimin e ardhshëm të masave rehabilituese.		dhe ripërdorimin e mundshëm për qëllime kulturore të zonave të mëparshme industriale në të ardhmen.	operatorët e përpunimit dhe autoritetet e caktuara për operim dhe mirëmbajtje është i dëshirueshëm; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
4	Eliminimi i deponisë ilegale të mbeturinave	Leposaviqi vazhdon të përballet me sfida në menaxhimin e mbeturinave komunale për shkak të mungesës së një deponie rajonale sanitare plotësisht funksionale. Lokacionet ekzistuese të deponimit të vendosura brenda zonave bregore paraqesin rreziqe të mundshme për cilësinë e ujërave nëntokësore dhe sipërfaqësore, ndërsa deponitë e përdorura më parë kërkojnë masa të përshtatshme për mbyllje dhe rehabilitim.	Të mbështetet funksionalizimi i Deponisë Rajonale në Sërboc, të financuar nga Bashkimi Evropian, duke mbyllur dhe rehabilituar në mënyrë graduale lokacionet ekzistuese joformale dhe të vjetruara të deponimit.	Të përfundohet vënia në funksion e objektit të deponisë rajonale dhe të ridrejtohet gradualisht deponimi i mbeturinave komunale në objektin e ri. Lokacionet ekzistuese të deponive duhet të rehabilitohen, të mbyllen në mënyrë të përshtatshme dhe të monitorohen për të minimizuar rreziqet mjedisore.	Komuna e Leposaviqit dhe komunat e tjera përfituese, në bashkëpunim me / me mbështetjen e Bashkimit Evropian; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
5	Vlerësimi i gropave septike	Disa rezervuarë sedimentimi të vjetërsuar vazhdojnë të jenë të pranishëm brenda	Të vlerësohen rezervuarët ekzistues të sedimentimit dhe infrastruktura	Të kryhen vlerësime teknike të objekteve ekzistuese, të analizohen vëllimet dhe karakteristikat e	Grant nga institucionet qendrore për Komunën e

ekzistuese	territorit të Komunës së Leposaviqit, ndërsa aktualisht këto lokacione nuk shërbejnë nga objekte moderne për trajtimin e ujërave të zeza. Gjendja e tyre teknike dhe potenciali i mbetur për funksionim duhet të vlerësohen para marrjes së vendimeve për investime të ardhshme.	përkatëse e kanalizimit për të përcaktuar mundësitë për rehabilitim ose zëvendësim me zgjidhje moderne për trajtimin e ujërave të zeza.	ujërave të zeza dhe të përgatiten studime fizibiliteti për sisteme të reja të trajtimit të ujërave të zeza, kur është e përshtatshme.	Leposaviqit; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
------------	--	---	---	---

Aktivitetet e monitorimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Monitorimi i lumenjve dhe përmbytjeve	Leposaviqi përjeton përmbytje sezonale të lidhura me ndryshimet në kushtet hidrologjike, veçanërisht përgjatë lumit Ibër. Ndryshimet klimatike kanë rritur frekuencën e ngjarjeve ekstreme hidrologjike, duke theksuar nevojën për përmirësimin e përgatitjes dhe monitorimit të përmbytjeve.	Të forcohet monitorimi i përmbytjeve duke përdorur informacionin hidrologjik nga pjesët e sipërme të rrjedhës, së bashku me hartëzimin lokal të zonave të përmbytjeve dhe vlerësimin e rrezikut nga përmbytjet.	Të kryhen rievime topografike të zonave bregore, të përcaktohen kufijtë e zonave të përmbytjeve dhe zonat e mundshme të mbajtjes së ujit, si dhe të përgatiten projekte teknike për infrastrukturën mbrojtëse nga përmbytjet, kur është e nevojshme.	Bashkëpunimi me Komunën e Zveçanit dhe komunat e tjera përfituese në pjesët e sipërme dhe të poshtme të rrjedhës; Grante nga institucionet qendrore; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
2	Monitorimi i cilësisë së ujit të lumit	Seksioni i lumit Ibër në territorin e Leposaviqit ofron informacion të rëndësishëm për cilësinë e ujit në pjesën e poshtme të rrjedhës, pas zonave industriale dhe minerare të pellgut qendror	Të instalohen stacione të përhershme të monitorimit të cilësisë së ujit përgjatë lumit Ibër, me qëllim krijimin e një gjendjeje bazë të referencës dhe monitorimin e ndryshimeve	Të instalohen stacione monitorimi në: 1. Lumin Ibër pranë Soçanicës, në pjesën e sipërme të bashkimit me lumin Jashanicë; 2. Lumin Ibër në pjesën e	Komunat e Mitrovicës së Veriut dhe të Jugut / Donatorët; Ndërmarrje e përbashkët me autoritetin e ujërave.

		të Ibër. Monitorimi i vazhdueshëm do të mbështeste zbulimin e hershëm të ngjarjeve të ndotjes dhe vlerësimin afatgjatë të kushteve ekologjike.	në cilësinë e ujit.	poshtme të rrjedhës së deponisë së mbetjeve minerare; 3. Lumin Ibër në pjesën e poshtme të rrjedhës së Leshakut.	
3	Monitorimi i ujërave nëntokësore	Tokat bujqësore brenda zonës së përmytjeve të Leposaviqit historikisht janë ndikuar nga aktivitetet minerare dhe depozitimi i sedimenteve. Cilësia dhe sasia e ujërave nëntokësore kërkojnë monitorim sistematik për shkak të rreziqeve të mundshme të ndotjes dhe ndryshimit të kushteve hidrologjike.	Të krijohet një rrjet komunal për monitorimin e ujërave nëntokësore, me qëllim përmirësimin e njohurive mbi disponueshmërinë dhe cilësinë e ujërave nëntokësore.	Të kryhet inventarizimi i puseve të ujit për regjistrimin e të gjitha puseve të ujit në komunë. Të instalohen 12 pajisje të vogla hidrometrike (transduktorë presioni) në puse ujore në afërsi të lumit Ibër: • 4 në Soçanicë • 4 në Leposaviq • 4 në Leshak	Komuna, Drejtoria për Mjedis, në bashkëpunim të mundshëm me stafin universitar ose OJQ-të.
4	Monitorimi i ekosistemeve ujore në rrjedhat ujore	Seksioni i lumit Ibër në territorin e Leposaviqit përfaqëson një korridor të rëndësishëm migrimi për speciet ujore që hyjnë në Kosovë nga zonat e sipërme të rrjedhës. Monitorimi i popullatave të peshqve dhe habitateve ujore do të ofronte informacion të vlefshëm mbi gjendjen e ekosistemit dhe do të mbështeste planifikimin e ardhshëm për konservim.	Shëndeti dhe madhësia e popullatave të peshqve, si dhe gjendja e përgjithshme e tyre janë aspekte të ndjeshme të një ekosistemi natyror. Të zhvillohet një program afatgjatë për monitorimin e ekosistemeve ujore në bashkëpunim me peshkatarët, institucionet akademike dhe organizatat e shoqërisë civile.	Të krijohet një rrjet raportimi që përfshin peshkatarët lokalë, pronarët e tokave përgjatë lumit dhe organizatat mjedisore. Një ihtiolog i jashtëm duhet të mbështesë zhvillimin e metodologjive të monitorimit, ndërsa një platformë digjitale mund të lehtësojë shkëmbimin e informacionit dhe mbledhjen afatgjatë të të dhënave.	Komuna e Leposaviqit, Drejtoria për Mjedis, do të ishte bartëse e përgjegjësisë dhe menaxhere e projektit; Mund të krijohet një portal/server ose një mjet tjetër përmes të cilit informacioni do të ndahet dhe grumbullohet.

5	Monitorimi i shpendëve	Popullatat e shpendëve të lidhura me lumenjtë, ligatinat dhe zonat e ish-ekstraktimit të zhavorrit mund të ofrojnë tregues të dobishëm për gjendjen e ekosistemeve të ujërave të ëmbla. Zonat e restauruara të nxjerrjes së materialeve mund të ofrojnë gjithashtu mundësi për përmirësimin e habitateve dhe ruajtjen e biodiversitetit.	Të krijohet një program komunal për monitorimin e shpendëve, i fokusuar në habitatet ujore dhe zonat bregore të restauruara.	Të instalohen kamera për vëzhgimin e shpendëve në trupat ujorë, pranë zonave të folezimit të shpendëve dhe pranë lokacioneve të mundshme të ushqimit të tyre (mbi 10 kamera). Të vendosen tabela informuese me të dhëna për hapësirat dhe habitatet e shpendëve për turistët dhe vëzhguesit amatorë të shpendëve.	Komuna/donatorët/OJQ-të lokale; Bashkëpunim i mundshëm me organizatat globale për konservimin e natyrës, veçanërisht për monitorimin dhe raportimin e specieve migratore (regjistrat e shënjitimit/dokumentimit).
---	------------------------	--	--	--	--

Aktivitetet e restaurimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Restaurimi i lokacionit të mbetjeve minerare	Deponia e mbetjeve minerare të Trepçës, e vendosur pranë lumit Ibër në Leposaviq, është identifikuar si një burim i rëndësishëm historik i ndotjes. Incidentet e mëparshme të ndotjes tregojnë se lokacioni mund të vazhdojë të paraqesë rreziqe mjedisore për sistemin lumor nëse nuk menaxhohet në mënyrën e duhur.	Të zhvillohet një plan gjithëpërfshirës për rehabilitim që trajton deponinë e mbetjeve minerare, objektet industriale të braktisura dhe infrastrukturën përkatëse minerare, me qëllim zvogëlimin e rreziqeve të mundshme mjedisore.	Të përgatitet një vlerësim i detajuar teknik i lokacionit, duke përfshirë analizën e rrezikut mjedisor, opsionet e rehabilitimit dhe vlerësimet financiare të nevojshme për zbatim.	Grant nga institucionet qendrore i transferuar te Komuna e Leposaviqit.
2	Minierat e braktisura	Disa puse minerare të braktisura brenda komunës shkarkojnë ujëra nëntokësore që përmbajnë sedimente minerale të dukshme në rrjedhat ujore përreth.	Të kryhet një vlerësim teknik i drenazhimit nga minierat e braktisura për të identifikuar rrugët e përhapjes së ndotjes dhe për të siguruar	Të kryhet marrja e mostrave dhe monitorimi i shkarkimeve të ujërave nëntokësore nga pusët minerare të braktisura, duke	Komuna/donatorët/OJQ-të lokale; Bashkëpunim i mundshëm me

		Vëzhgimet në terren sugjerojnë se këto shkarkime mund të kërkojnë hetime të mëtejshme për të përcaktuar përbërjen e tyre dhe ndikimet e mundshme mjedisore.	informacionin e nevojshëm për hartimin e masave të përshtatshme të trajtimit ose filtrimit. Puna e marrjes së mostrave do të sigurojë bazën e informacionit për projektimin e njërive të përshtatshme të filtrimit, me qëllim eliminimin e ndotjes së hapur të rrjedhave ujore.	përfshirë analizat laboratorike të cilësisë së ujit dhe sedimenteve. Bazuar në gjetjet, të zhvillohen rekomandime teknike për zbutjen e ndotjes.	komunitetin akademik, gjeologët dhe operatorët e minierave.
3	Restaurimi i minierës sipërfaqësore të Koporiqit	Miniera sipërfaqësore e braktisur në Koporiq përfaqëson një peizazh të degraduar rëndë, i karakterizuar nga terreni i paqëndrueshëm, vegjetacioni i kufizuar dhe ujërat e grumbulluara, të cilat mund të jenë ndikuar nga aktivitetet historike minerare. Zona mund të kërkojë një vlerësim gjithëpërfshirës mjedisor para çdo zhvillimi të ardhshëm.	Të ndërmerret një vlerësim i integruar mjedisor, gjeologjik dhe hapësinor për të vlerësuar gjendjen e lokacionit dhe për të identifikuar opsionet e përshtatshme për përdorimin afatgjatë të tokës.	Të përgatitet një studim gjithëpërfshirës i lokacionit me sipërfaqe prej rreth 80 hektarësh, duke përfshirë hulumtime gjeologjike, vlerësimin e cilësisë së tokës dhe ujit, hartëzimin e terrenit dhe analizën e stabilitetit. Gjetjet duhet të mbështesin planifikimin e ardhshëm të restaurimit dhe të prezantohen përmes konsultimeve publike.	Komuna/donatorët / OJQ-të lokale; Bashkëpunim i mundshëm me komunitetin akademik, gjeologët dhe operatorët e minierave; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
4	Vlerësimi i lokacionit të mbetjeve të rrezikshme në Jashanicë	Lokacioni në Jashanicë është identifikuar nga komunitetet lokale si një zonë historike e depozitimit të mbetjeve industriale. Megjithatë masat e mëparshme kanë synuar zvogëlimin e rrjedhjeve sipërfaqësore, përbërja dhe shtrirja e ndotjes së mundshme	Të kryhet një hetim i detajuar mjedisor për të identifikuar ndotësit dhe për të vlerësuar masat e përshtatshme rehabilituese për këtë lokacion.	Të zbatohet një vlerësim pilot shkencor, duke përfshirë marrjen e mostrave të materialeve të depozituara, tokave përreth dhe rrugëve të mundshme të përhapjes së ndotjes, duke zbatuar gjatë gjithë hetimit procedurat e përshtatshme	Komuna/donatorët / OJQ-të lokale; Bashkëpunim i mundshëm me komunitetin akademik, gjeologët dhe operatorët e minierave;

		mbeten të dokumentuara në mënyrë të pamjaftueshme.		të sigurisë mjedisore dhe profesionale.	Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
5	Mbrojtja e lumit Tërdevc	Lumi Tërdevc rrjedh ndërmjet objekteve të përpunimit të flotacionit dhe zonave përkatëse të depozitimit të mbetjeve. Vëzhgimet në terren identifikuan lokacione ku infrastruktura e dëmtuar e transportit mund të lejojë hyrjen e materialeve minerare në mjedisin përreth, duke ndikuar potencialisht në cilësinë e ujit.	Të zbatohen masa për eliminimin e rrjedhjeve industriale dhe parandalimin e ndotjes që buron nga aktivitetet minerare dhe operacionet e flotacionit.	Të kërkohet mirëmbajtja e duhur e infrastrukturës së transportit industrial, të largohet materiali i kontaminuar kur është e nevojshme dhe të zbatohen masa për parandalimin e shkarkimeve të ardhshme në sistemin lumor.	Operacionet minerare të Trepçës, grant nga institucionet qendrore; Asistencë teknike nga burime ndërkombëtare.
6	Restaurimi i zonës së nxjerrjes së rërës	Nxjerrja historike e rërës dhe zhavorrit ka ndryshuar morfologjinë e lumit dhe kushtet e zonave të përmytjeve brenda Leposaviqit. Disa nga lokacionet e mëparshme të nxjerrjes mund të kërkojnë restaurim për të përmirësuar stabilitetin e peizazhit dhe funksionimin ekologjik.	Të restaurohen lokacionet e degraduara të nxjerrjes së materialeve, duke marrë parasysh mundësitë për përmirësimin e habitateve dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë (NBS).	Të identifikohen lokacionet prioritare për restaurim, të vlerësohet shkalla e degradimit mjedisor dhe të sqarohen përgjegjësitë e pronësisë. Planifikimi i restaurimit duhet të përfshijë parimet e menaxhimit të zonave të përmytjeve dhe të vlerësojë mundësitë për krijimin e ligatinave, habitateve të shpendëve dhe zonave për shumimin e peshqve, kur është e përshtatshme.	Grante nga institucionet qendrore, programe ndërkombëtare për restaurim dhe konservim, duke përfshirë iniciativat e Bashkimit Evropian për ujërat e ëmbla (INTERREG, RESTORIVER) dhe programet për zgjidhje të bazuara në natyrë (NBS).
7	Spektori i pylltarisë	Pyjet luajnë një rol të rëndësishëm në rregullimin e ciklit hidrologjik, reduktimin e erozionit të tokës dhe ruajtjen e	Të zbatohen aktivitete të ripyllëzimit duke përdorur lloje autoktone të drurëve për të përmirësuar mbrojtjen	Të mbillen rreth 30,000 drunj në tokat publike dhe të mbështetet shpërndarja e 50,000 fidanëve shtesë për	Një projekt PPP (Partneritet Publik-Privat) mund të jetë një mundësi e

		burimeve ujore. Prandaj, mirëmbajtja dhe restaurimi i mbulesës pyjore konsiderohet një komponent i rëndësishëm i menaxhimit të pellgut ujëmbledhës brenda komunës.	e pellgut ujëmbledhës, për të reduktuar erozionin dhe për të mbështetur ruajtjen e biodiversitetit.	pronarët privatë të tokave. Të shqyrtohen partneritetet me industrinë lokale të përpunimit të drurit për promovimin e praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të pyjeve dhe të vlerësohen mundësitë për krijimin e një fidanishteje komunale dhe një koleksioni të burimeve gjenetike.	shkëlqyer testimi për komunën për të zhvilluar kapacitetet dhe aftësitë në këtë lloj të produktit investues, me rrezik minimal.
--	--	--	---	--	---

Aktivitetet e konservimit

#	Veprimi	Çështjet	Aktiviteti i propozuar	Aktiviteti	Burimi i financimit
1	Zona rekreative e Leposaviqit	Zona rekreative e vendosur përgjatë bregut të majtë të lumit Ibër përfshin infrastrukturë sportive të zhvilluar kohët e fundit, e cila mund të jetë e ekspozuar ndaj përmbytjeve sezonale. Masat e ardhshme për mbrojtjen nga përmbytjet duhet të balancojnë mbrojtjen e infrastrukturës me objektivat e ruajtjes ekologjike.	Komuna ka propozuar përcaktimin e zonës së përmbytjeve dhe ndërtimin e argjinaturave që, jashtë periudhave me rrezik përmbytjeje, mund të shërbejnë edhe si pistë rekreative për vrapim. Të zhvillohet një koncept i integruar për menaxhimin e zonës së përmbytjeve, duke kombinuar mbrojtjen nga përmbytjet, ruajtjen e ekosistemeve dhe përdorimin rekreativ të tokës përmes zgjidhjeve të bazuara në natyrë (NBS).	Të përgatitet një projekt teknik i detajuar për menaxhimin e zonës së përmbytjeve gjatë një periudhe dyvjeçare, duke përfshirë struktura mbrojtëse nga përmbytjet që, kur është e përshtatshme, mund të shërbejnë edhe për qëllime rekreative. Restaurimi i habitateve të ligatinave dhe përmirësimi i ekosistemeve ujore dhe tokësore duhet të jenë pjesë integrale e procesit të planifikimit.	Grante nga institucionet qendrore për institucionet lokale; Fondet për asetet në veri mund të jenë një pikënisje e mirë; Mbështetje teknike e ofruar nga ekspertiza ndërkombëtare.

Bibliografija

- AMMK. (2015). *Izvestaj o stanju voda*. https://www.ammk-rks.net/assets/cms/uploads/files/Publikime-raporte/SRB_-_Raporti_i_ujrave_i_2015.pdf.
- data, A. (2025). *Agriculture*.
- data, F. (2020). *Ibar-Lepenac field data Zubin Potok*.
- ESRI. (2024). *Esri Land Cover Atlas*.
- Falkenmark. (1989). *Natural Research Forum*.
- Gore, V. C. (2000). *Vodoprivredna osnova Crne Gore*.
- Hrvacevic, S. (2004). *Resursi površinskih voda Crne Gore*.
- IUCN. (2020). *Global Standard for Nature-based Solutions*.
- OECD. (2024). *WB Competitiveness*.
- Potapov, H. (2000-24). *The Global 2000–2020 Land Cover and Land Use Change*.
- Protano. (2021). *Exploring distribution of potentially toxic elements in soil profiles to assess the geochemical background and contamination extent in soils of a metallurgical and industrial area in Kosovo*. *Environmental Earth Sciences*.
- UNEP. (2000). *The Kosovo Conflict: Consequences for the Environment and Human Settlements*.

Qendra për Avokim të Kulturës Demokratike (ACDC)

Adresa:

Čika Jovina 3, Mitrovicë e Veriut, Kosovë

Uebfaqja:

www.acdc-kosovo.org

Email:

office@acdc-kosovo.org

Telefoni:

+383 (0)44 539 852

+381 (0)64 117 7871

Rrjetet sociale:

Facebook: <https://www.facebook.com/Ngoacdc>

Instagram: <https://www.instagram.com/acdc.kosovo>

X (Twitter): https://x.com/ngo_acdc

Mitrovicë e Veriut, 2026

© ACDC, 2026. Të gjitha të drejtat janë të rezervuara.

Ky publikim mund të riprodhohet për qëllime jo komerciale, me kusht që të citohet burimi.

Ky grant mbështetet nga Menaxhimi i Integruar i Resurseve Ujore në Kosovë (IWRM-K), Program i Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) dhe i Qeverisë së Kosovës, i zbatuar nga SKAT (Zvicër) në konsorcium me Agjencinë Austriake të Mjedisit (EAA).

